

PRIETENIA

PRZYJAZŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSÍJÉ

PRIJATELSTVA

PRJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ

és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatica Kulturális, Információs és Kiadói
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Skrinné Sákán Tímea ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Boros Árpád e.v.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhaszú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

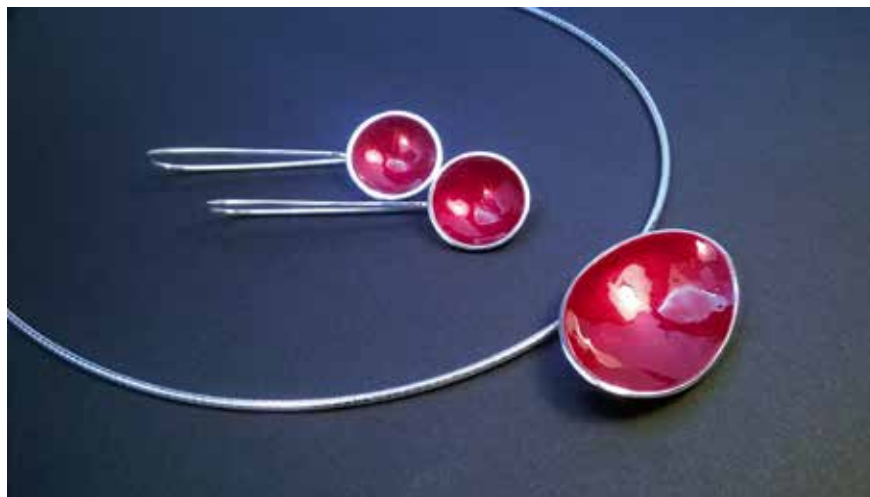
és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

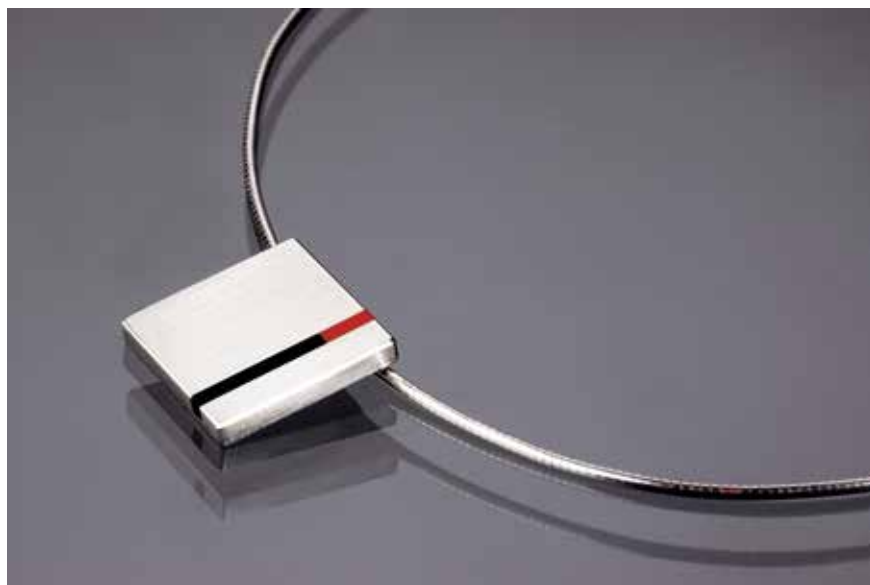
Bartl Dóra ékszerei

Privát galaxis függő (Sterling ezüst, japán zöld Akoya gyöngy, peacock aubergine édesvízi gyöngy, lakk, pigment)

Vörös ellipszis függő és fülbevaló (Sterling ezüst, lakk, vörös pigment)

Stendhal nyakék (Sterling ezüst, ébenfa, melamin)

Címlapunkon – BartlxBartl Szívforma (Sterling ezüst, acél, melamin)

BartlxBartl Bábu függő (Sterling ezüst, melamin/lakk)

Népviselet Napja

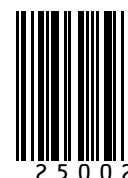
Népviselet Napja

Fuhl Imre, HOŠIG és Bajtai László felvételei

Ára: 300 Ft

A magyar költészet napjára

Berényi Mária

Bánatok és derűk folyton üzennek

Neonok között feljött a Hold
Bazsalikom illatáról álmodozom

Lassú őszi lökötet minden ízemben
Bánatok és derűk üzennek

Futok tűnő égi fények után
Bolyongok az álmok partján

Mindig félúton mindig közben
Mint jégbefagyott víztükörben

Szente B. Levente

Nincs másom nélküled itt

nap sem telik kedvesem el
csöndes éj úgyse jönne
hol ne történe velünk valami
megmagyarázhatatlan
lázálom ne gyötörne

nincs másom nélküled itt
vannak szavak amiket ki sem mondok
elégnek bennem izzanak mint a hangok a vágy a kín
vagy a régi kopott színek az ismeretlen illatok
kezded után a sóvárgás nem egyetlen sokadik ok

ahol a test elkezdődik
ott végződik virul a lélek dobban másként a szív
vak éhség a szerelem való akárcsak hogy besötétedik
emberi mivoltom melletted
lapszéljegyzék vagyunk éle egy üres papír – féltelek
lábujjad hegyétől hajad száláig
rózsapír csókillet

Berényi Mária a Magyarországi Románok Kutatóintézetének igazgatója, költő, verseit románul és magyarul publikálja.

Szente B. Levente (Szörényvár, Drobeta-Turnu Severin, 1972. szeptember 21.) költő, író.

1979 óta Székelykeresztúron él. 1994 óta közlik írásait határon innen és túli folyóiratok, internetes portálok. Tizenöt önálló kötete jelent meg. Több irodalmi, néprajzi kiadvány, antológia társszerzője. 2023 óta a Romániai Magyar Írók Ligájának tagja (EMIL), 2024-ben a Romániai Írószövetség tagja.

BARÁTSÁG

XXXII. évfolyam, 2. szám

2025. április 15.

TARTALOM

KÖZÖS EURÓPÁNK

Kitüntetések március 15-e alkalmából	11764
Kissné Köles Erika szlovén szöszlő parlamenti felszólalása	11766
Maruzsné Sebó Katalin: Újraolvasni, virtuálisan újraírni. . .	11769
A Roma Kultúra Világnapján Molnár István Gábor írásaiból	11772
Diákmentorok diákoknak	11778
Sváb Muzeális Gyűjtemény Kismaroson	11780
Kincsek az értéktárakból	11786

SZÍNHÁZ

JELEN/LÉT 2025 Országos Nemzetiségi Színházi Fesztivál	11792
---	-------

HÚSVÉT

Horvátok húsvétja	11804
Húsvéti versikék – versek	11806

KIÁLLÍTÁS

Autentikus lét. . . Bartl kiállítás Szentendrén	11809
--	-------

ÉVFORDULÓ

Jókai és a cigányok	11812
---------------------	-------

HÁZAINK TÁJA

Húsvéti ételek	11816
----------------	-------

INHALT, CONTENTS

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége

Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ

e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu

telefon: +36 30 211 3980

Gratulálunk a kitüntetetteknek!

Balogh Kálmán Sulyok Tamás mellett

A március 15-i nemzeti ünnephez kapcsolódva Magyarország Kormánya állami kitüntetéseket adományozott. A díjazottak között a magyarországi nemzetiségek kultúráját képviselő és szolgáló személyiségek is szerepelnek.

Kossuth-díjat kapott:

Balogh Kálmán Martin György-díjas cimbalomművész Magyarország számára kivételesen értékes, a tradicionális népzene mellett a klasszikus és a jazz műfajban is kiművelt, autentikus és virtuóz cimbalomjáték jellemezte előadó-művészete, valamint a zenei tehetséggondozás iránt különösen elhivatott zenetanári tevékenysége elismeréseként.

Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat
kitüntetésben részesült:

Dekrét Márta

Dekrét Márta, a Gál Ferenc Egyetem Pedagógiai Karának nyelvtanára több évtizedes odaadó nyelvtanári és oktatói munkája, valamint a szlovák nemzetiségi pedagógusképzésben vállalt szerepe elismeréseként.

Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat
kitüntetésben részesült:

Bondor Erika hegedűművész, az Alba Regia Szimfonikus Zenekar koncertmester-helyettese, a Cigányvarázs Kárpát-medencei Cigányprímások és Zenekarok Fesztiváljának szolista a klasszikus zenei műfajok és a magyar cigányzene terén egyaránt kiemelkedő előadó-művészete elismeréseként.

Endrész György, a Rátkai Német Nemzetiségi Általános Iskola nyugalmazott pedagógusa, a Schwarzwald Hagyományörző Egyesület alapítója több évtizedes pedagógusi pályája, a zempléni térségben és Rátka településen élő német nemzetiség kulturális értékeinek felkutatása, nyelvi hagyatékának lejegyzése és hagyományainak továbbadása érdekében végzett odaadó tevékenysége elismeréseként.

Sárdi János kékfestő népi iparművész a mesterség hagyományait tiszteletben tartva a kékfestő technikát megújító, nemzetközileg is ismert népi alkotóművészeti munkája elismeréseként.

Sárközi Lajos primás, a RAJ Nemzeti Cigány Művészegyüttes Zenekarának koncertmestere az autentikus magyar cigánymuzsika jó hírnevét hazai és külföldi fellépések sorával erősítő előadó-művészete elismeréseként.

Sárdi János

Magyar Ezüst Érdemkereszt polgári tagozat kitüntetését vehetett át:

Pecze Gábor, Máza község korábbi polgármestere, a Máza Községi Bánnyász Fúvószenekar karnagya a helyi közösség szolgálata iránt elkötelezett településvezetői munkája, valamint a fúvószenesi kultúra ápolását szolgáló tevékenysége elismeréseként.

Pfiszterer Zsuzsanna, a Tatabányai Árpád Gimnázium volt tanára, a Vértessomló Közművelődéséért Egyesület tagja Vértessomló község fejlesztése, valamint a helyi német nemzetiség kultúrájának és hagyományainak megőrzése érdekében végzett áldozatos munkája elismeréseként.

Seres Vilmos, a Rajkó Zenekar klarinétművésze a cigány népzenei hagyományok továbbadását szolgáló, példaértékű klarinétművészi és zeneoktatói munkája elismeréseként.

Závoda Ferenc, Szarvas város önkormányzati képviselője, a Szarvasi Gazdák Nemzetiségi Hagyományörző Egyesületének alapító elnöke a hazai és a határon túli magyar gazdaközösségek fejlődését elősegítő tevékenysége elismeréseként.

Magyar Bronz Érdemkereszt polgári tagozat kitüntetésben részesült:

Anahit Simonyan nemzetközi újságíró, az Örmény Köztársaság Külügyminisztériuma Európai Osztályának és magyarországi Nagykövetségének munkatársa, az Örményország–Magyarország Baráti és Kulturális Együttműködési Társaság elnöke a magyar nyelv és kultúra örményországi népszerűsítése, valamint a két nemzet kapcsolatának fejlesztése érdekében végzett, több évtizedes tevékenysége elismeréseként.

Magyarország Kiváló Művésze díjat vehetett át:

Bubnó Tamás DLA Liszt Ferenc díjas karnagy, énekművész, érdemes művész, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszékének oktatója, a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola főiskolai docense, a Szent Efrém Férfikar alapítója és művészeti vezetője a magyar kultúra területén végzett kiemelkedő művészi tevékenysége elismeréseként.

Hefter László Ferenczy Noémi-díjas üveg-, és restaurátorművész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja egyedülálló üvegművészeti munkásságáért.

Liszt Ferenc-díjban részesült:

Vadász Károly cimbalomművész, a Mága Zoltán Gypsy Virtuózok cimbalom szólistája kiemelkedő zenei előadóművészeti tevékenysége elismeréseként.

Gyula Város Szolgálatáért kitüntetésben részesült:

Szántóné Cséffán Andrea, a Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium történelem–román szakos tanára, a gimnázium főigazgató-helyettese három évtizedes munkásságáért, példamutató hivatásszeretetéért, szakmai felkészültségéért.

Bubnó Tamás

Kissné Köles Erika szlovén szószóló felszólalása a Parlamentben

**B/10020. számú beszámoló a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről
2021. január-2022. december**

Általános vita, 2025

*Spoštovani gospod Predsednik!
Spoštovani Državni Sekretar!
Poslanke in Poslanci, Zagovornice in
Zagovorniki, cenjeni Zbor!*

*Tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Államtitkár Úr!
Tisztelt Képviselő Hölgyek
és Képviselő Urak!
Tisztelt Nemzetiségi Szószóló Hölgyek
és Urak! Tisztelt Ház!*

A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. (179.) törvény 150.§ a) pontja szerint a Kormány két évente áttekinti a Magyarországon élő nemzetiségek helyzetét és arról beszámol az Országgyűlésnek. A Kormány e törvényi kötelezettségének eleget téve 2024. november 20-án nyújtotta be a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről szóló, 2021. január – 2022. december közötti időszakra vonatkozó beszámolóját.

Az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága – vitához kapcsolódó bizottságként – 2025. március 4-i ülésén az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. (36.) törvény 22. § (2) bekezdése alapján megvitatta a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről szóló B/10020. számon benyújtott beszámolót, és arról állásfoglalást alakított ki, melyet a Bizottság által felkért előadóként felszólalásomban ismertetek.

A nemzetiségek helyzetéről szóló kormánybeszámolót egy meghatározott időszakról szóló egyfajta számvetésként értékelem. Teljesítmény vagy teljesítés értékelések kapcsán szeretünk általában anyagi, forintban, fizetőeszközben kifejezhető értékekben beszélni, holott azokon túl még számos összetevővel értékelhetjük például a nemzetiségi politikát. Valamennyiünk meggyőződése, hogy egy adott ország nemzetiségi politikájában a nemzetiségekről való gondolkodás és gondoskodás a törvényi, jogszabályi háttér függvénye. Magyarországnak a nemzetiségek jogairól szóló törvénye a nemzetiségek egyedi és kollektív jogainak, életüknek, nyelvük és kultúrájuk megőrzésének feltételeit a vizsgált, sok szempontból nehéz, kritikus időszakban is jól biztosította. A nevezett beszámoló átfogó képet nyújt a hazai nemzetiségpolitika területén a beszámolási időszakban az őshonos magyarországi nemzetiségi közösségek életében történekről.

A korábbi két éves kormánybeszámolók tematikáját követő szerkezet a vizsgált két évben történeket, a nemzetiségi lét minden aspektusát bemutatja és tárgyalja.

A beszámoló mind a négy fejezete:

- az általános helyzetleírás,
- az egyes nemzetiségek helyzetéről szóló fejezet,
- a magyarországi romákról szóló rész
- és a további nemzetiségpolitikai feladatokat megfogalmazó szerkezeti egység részletes áttekintést ad a nemzetiségek helyzetéről, a Kormány nemzetiségpolitikai intézkedéseiről.

A beszámolóban foglaltak tényszerűen ábrázolják a Kormány törekvéseit a nemzetiségek megmaradása, a nemzetiségek anyanyelvének, kultúrájának, hagyományainak ápolása, őrzése érdekében a nemzetiségi köznevelés, a nemzetiségi civil szervezetek működtetése, a nemzetiségi pályázatok vonatkozásában, de a nemzetiségi intézményekben végrehajtott fejlesztések területén is. A beszámolóban tárgyalt időszak kihívásokkal teli, egészségügyi és gazdasági nehézségekkel többszörösen is terhelt volt. A koronavírus-járvány jelenléte és a Kormány intézkedései nyomán kihirdetett veszélyhelyzet – mint rendkívüli jogrend hatályba lépése –, hatással volt az élet minden területére. Nemzetiségi önkormányzataink, nemzetiségi iskoláink és civil szervezeteink mindennapi működését kedvezőtlenül befolyásolta. A közvetlen emberi kapcsolatok fenntartására sokáig nem, vagy csak nagy elővigyázatosságok mentén volt lehetőség, a be-

zártág volt jellemző. A mindennapok a világvárvány elleni védekezésről, a közösségek megóvásáról, egészségünk védelméről szóltak.

A személyes találkozási lehetőségek beszűkülésével betiltásra kerültek a közösségi kulturális rendezvények, életünk átköltözött az online térbe, a személyes kapcsolattartást felváltotta a digitális világ által biztosított kommunikáció. A Covid-19 elleni átoltottság növekedésével és a világvárvány enyhülésével a beszámolási időszak nagyobb részében már érezhetően visszatért régi medrébe az élet. A bizakodó hangulatot azonban hamarosan ismételten az aggodás, a félelem váltotta fel a 2022. február 24-én ki-tört az orosz-ukrán háború miatt. A háborús konfliktus közvetett negatív hatásait nemzetiségi közösségeink mindegyike folyamatosan tapasztalta, a közvetlen lelki és fizikai teher viselői azonban az ukrán közösség tagjai.

Ez a bemutatott általános helyzetkép a beszámolóban vizsgált időszakban nehezítette a nemzetiségi közösségek életét, a nemzetiségi lét fenntartását célzó tevékenységeiket, kulturális életüket is. *A magyarországi nemzetiségek szempontjából kiemelt jelentőségű esemény volt a beszámolási időszakban a 2022. évi országgyűlési választás.*

Az országgyűlési képviselők 2022. évi választásán a magyarországi német közösség ismét teljes jogú nemzetiségi képviselőt juttatott az Országgyűlésbe Ritter Imre személyében, aki ismételten a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága elnöke lett. A bolgárok, a görögök, a horvátok, a lengyelek, az örmények, a románok, a ruszinok, a szerbek, a szlovákok, a szlovének és az ukránok pedig nemzetiségi szószólóik útján látják el nemzetiségi érdekképviselőiket, míg az Országos Roma Önkormányzat nem állított nemzetiségi listát, ezért a roma nemzetiségnek e ciklusra nem lett nemzetiségi szószólója az Országgyűlésben.

A magyarországi nemzetiségi közösségek számára a 2022. október 1. és 2022. november 27. között zajlott népszámlálás is rendkívül jelentős volt. A népszámlálás során nyert adatok létfontosságúak, mert a nemzetiségek jogairól szóló törvény a nyelvhasználati jogok gyakorlását és a települési nemzetiségi önkormányzati választások kiírását a hazai nemzetiségek népszámlálás során regisztrált arányához, számához köti. A nemzetiségi témakörben a 2022. évi népszámlálás során a nemzetiségre, az anyanyelvre és a családi, baráti körben beszélt nyelvre vonatkozó kérdések szerepeltek a kérdőívben, amelyekre a válaszadás önkéntes volt.

A hazai nemzetiséghez tartozók létszáma ténylegesen csökkent a 2011. évi népszámlálással összevetve, ez a csökkenés azonban nem volt általános. Elsősorban a nagyobb lélekszámú nemzetiségi csoportokat – romák, németek, szlovákok, románok, horvátok – érintette csökkenés, a görög, a lengyel, az örmény, a szlovén közösség gyarapodott. Szlovén közösségünkben mintegy egyharmaddal nőtt a szlovénységhez tartozásukat megvallók száma.

Jelentősen nőtt a magukat az ukrán és a ruszin nemzetiségi közösséghez tartozónak vallók száma is, amit minden bizonnyal tárgyalt időszakban az Ukrajnából érkezettek magas létszáma is befolyásolt.

A beszámolási időszakban nem változott a nemzetiségpolitika kormányzati felügyelete: a romák ügyei a Belügyminisztériumhoz tartoztak, a nemzetiségpolitika tizenkét egyéb nemzetiségre vonatkozó szakterületei a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárságának hatáskörébe tartoztak. Bizottságunk a vizsgált időszakban is és most is kiváló szakmai és partneri kapcsolatot ápol az Államtitkársággal, annak Nemzetiségi Főosztályával, a Belügyminisztériummal, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalával, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettessel, az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségével.

A beszámoló a nemzetiségi köznevelés és oktatás helyzetére vonatkozóan aktualizált statisztikai adatokkal szolgál az országos és települési nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézményekről, azok működéséről és finanszírozásáról, de a korábbi beszámolók tematikáját követve kitér a nemzetiségek közművelődésére, a hagyományőrzés

kérdéseire, a nemzetiségi kultúrára, a nemzetiségek anyanyelvű hitéletére, a nemzetiségek anyanyelvű médiájára is. A nemzetiségi köznevelés területén kiemelendő, hogy a beszámolási időszakban érte el a százat az országos vagy települési nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott köznevelési intézmények száma, és közel tizennyolcezer nemzetiségi fiatal vett részt a nemzetiségi köznevelésben. Sikerült kiterjeszteni a kezdetben a nemzetiségi óvodapedagógus-képzésre vonatkozó ösztöndíjprogramot a nemzetiségi tanító- és tanárképzésre, összesen 846 nemzetiségi hallgató részesült ösztöndíjban, de negyven százalékra emelkedett a nemzetiségi pedagógusok nemzetiségi pótléka is.

A nemzetiségi közösségek számára juttatott központi költségvetési támogatások összege a 2021. évi 20 milliárdról, 2022-ben 25,5 milliárdra emelkedett, ami 28%-os emelést jelentett. Ennek nemzetiségekre lebontott részleteit a tisztelt képviselő hölgyek és urak a beszámolóban olvashatták. A beszámoló elkészítésében kialakult gyakorlat az egyes nemzetiségek helyzetének valós tényekkel, adatokkal alátámasztott leírása külön fejezetekben olvasható.

A magyarországi szlovén nemzetiség parlamenti szószólójaként kérem, engedjék meg, hogy felszólalásomban valamivel többet szóljak a tárgyalt beszámoló szlovén vonatkozásairól! Közösségünk kimagasló eredményként értékeli, hogy Magyarország Kormánya az 1618/2019. számú kormányhatározatával támogatta az Országos Szlovén Önkormányzat által összeállított, a magyar-szlovén-osztrák hármashatár ölelésében lévő szlovén Rába-vidék térségének fejlesztésére vonatkozó gazdasági programot. A program célzottan a térségünk gazdaságfejlesztését, idegenforgalmi fejlesztését, a működő mikro-, kis-, és középvállalkozások, az őstermelők működési feltételeinek javítását és a helyben élő szlovén lakosság életszínvonalának megerősítését, a szlovén identitás megőrzését szolgálja. A program megvalósítására 2020-2023. között összesen 898.520.000 forint költségvetési forrás állt rendelkezésre.

A fejlesztési források felhasználása alapvetően pályázati úton történik, de a kormányhatározat egyes fejlesztések (kiemelt projektek) támogatási kérelmének egyedi döntéssel történő támogatására is lehetőséget biztosít.

A program megvalósításában kezdetben a Pénzügyminisztérium, majd pedig a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium illetékes államtitkársága és annak szakmai főosztályai működtek közre.

A beszámolási időszakban négy nagy projekt megvalósítása történt meg. 2021 végén került kiírásra a „Mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztésének támogatása a szlovén Rába-vidék területén” című pályázat. Közösségünk a forrásokat a céloknak megfelelően jól használta fel, azokkal hitelesen és pontosan elszámolt.

- Orfalu – Kézművesház fejlesztésének II. üteme (35,81 millió Ft),
- Apátistvánfalva – Községi ház felújításának I. üteme (80,16 millió Ft),
- Felsőszölnök – Művelődési ház korszerűsítése (51,77 millió Ft),
- Felsőszölnök – Filó-féle vízimalom felújításának előkészítése (42 millió Ft támogatás).

A fenti fejlesztések mellett 2021. év végén kiírásra került a „Mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztésének támogatása a szlovén Rába-vidék területén” című, 154,98 millió forint keretösszegű pályázat. A fentiekben előadottak alapján elmondható, a beszámoló egyértelmű bizonyítéka annak az alaptörvényi megfogalmazásnak, hogy „a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők” és a politikai nemzet integráns részei.

A nemzetiségek nyelve, kultúrája, hagyományai, maga a nemzetiségi identitás olyan érték, mely gazdagítja a magyar társadalmat és amelyet védeni, segíteni kell. A beszámolóban leírt és megvalósult intézkedések mind ezt a célt szolgálják. Köszönjük a Kormánynak a Magyarországon élő nemzetiségek érdekeiben hozott döntéseit, munkáját.

Az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága támogatja a Magyarország területén élő nemzetiségek helyzetéről (2021. január – 2022. december) szóló beszámoló (B/10020. szám) plenáris ülésen történő elfogadását.

*Hvala za vašo vljudno pozornost!
Köszönöm megtisztelő figyelmüket!*

Újraolvasni, virtuálisan újraírni...

Az egyetemes szlovák irodalom szerves részét képező magyarországi szlovák irodalom több évtizede áll érdeklődésünk középpontjában. Ez a téma alkotja kutatásaink és publikációink meghatározó részét, melyre a magyar nyelven megírt és az ELTE szláv irodalmi doktori iskolájában 2004-ben megvédett PhD dolgozatunk, az *Alföldi szlováksággép a kortárs magyarországi szépprózában* című munka írásakor is támaszkodtunk. Ebben a témában eddig két monográfiánk jelent meg szlovák nyelven: *Kontúry prózy Slovákov v Maďarsku* (A magyarországi szlovák próza körvonalai), Nadlak: Ivan Krasko, 2013; *Poetika priestoru v poézii Slovákov v Maďarsku* (A tér poétikája a magyarországi szlovák költészetben), Békéscsaba: Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, 2019. Ezek a munkák jelentik a *Retro / Perspektíva súčasnej slovenskej literatúry v Maďarsku* (A kortárs magyarországi szlovák irodalom esélye a 21. században retro-perspektív megközelítésben), Békéscsaba: Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, 2024 új szlovák nyelvű kötetünk kiindulópontját is. A publikáció a Határon Túli Szlovákok Hivatala támogatásával készült.

R Bevezető és összegző gondolatok a *Retro / Perspektíva súčasnej slovenskej literatúry v Maďarsku* (A kortárs magyarországi szlovák irodalom esélye a 21. században retro-perspektív megközelítésben) című, közelmúltban megjelent, szlovák nyelvű kötetéről.

A közreadás célja

A publikáció tematikailag kapcsolódik az említett munkákhoz azzal a különbséggel, hogy most egy válogatást kínálunk a különböző folyóiratokban és más periodikumokban, valamint tanulmánykötetekben az utóbbi évtizedben megjelent – a magyarországi szlovák irodalomról szóló – írások közül. Néhányat átdolgozott, párat kibővített, a legújabbakat pedig változatlan formában közöljük. Az új kiadvány nyomon követi, feltérképezi, kommentálja a közel ötvenéves múltú kortárs magyarországi szlovák irodalom formálódása során lejátszódó belső mozgásokat és tendenciákat. Mint ahogy azt már a címben szereplő szópár első tagja a „retró” is jelzi (a szó múltbeli történésekre, szellemi irányzatokra, tárgyakra, reliktumokra, könyvekre, zeneművekre, divatra, stb. vonatkozik; a retró jelzót nem minőségi, hanem időbeliségi kategóriaként értelmezzük), zömében a régebbi, az előző század 80-as éveit és a XXI. század fordulóját között született irodalmi szövegeket vettük górcső alá.

Célunk a kortárs magyarországi szlovák irodalom fejlődési ívének áttekintése a kezdeti lendület, a *Výhonky / Hajtások* című antológia (1978) megjelenésétől számítva a felívelésen át (a 90-es évek vége) a mai stagnálásig. A mára csaknem elfeledett alkotások leporolása, életre keltése, mozgásba hozása; a korabeli, elsősorban (vagy kizárólagosan) a művek nemzetiségi jellegére reflektáló értelmezések átértékelése, újraírása; a szövegek rejtett értékeinek, jelentéseinek feltárása a mai irodalomtudomány vívmányaival összhangban lévő interpretációs módszerek segítségével mutatjuk be a folyamatokat. A retró szövegek mellett természetesen a kis számú, újabb és legújabb műveknek is figyelmet szentelünk. Reményeink szerint a sorok között kiolvasható lesz a magyarországi szlovák irodalom jövőjének lehetséges alakulásáról alkotott vízióink is.

A kiválasztott irodalmi művek újraolvasása, virtuális újraírása

A magyarországi szlovák szerzők emblemikus műveinek újraolvasása lehetőséget nyújtott arra, hogy visszatérjünk egykori értelmezéseinkhez, és akár önmagunkkal konfrontálódva is, a ma szemszögéből módosítsuk őket. Ennek a lehetőségnek annál is inkább igyekeztünk eleget tenni, mivel reflexióink középpontjába az irodalmi (és kultúrtörténeti) szövegeket, valamint a hozzájuk kapcsolódó interpretációinkat helyeztük. Rajtuk keresztül betekinthezünk a hegyvidéki és az alföldi szlovákság történetébe

és mai életébe is. A magyarországi szlovák irodalom kereteibe soroltuk a délföldi szlovákság sorsát magyar nyelven bemutató, szlovák származású magyar író, *Závada Pált* is, akit úgy a magyar, mint a szlovák irodalomtörténet is sajátjának tekint.

Recenzióinkban, tanulmányainkban és interpretációinkban arra törekedtünk, hogy a hagyományos módszerekkel nem feltárható, rejtett jelentéseket (tartalmakat) és összefüggéseket is felszínre hozzuk. Figyelembe vettük azt a tényt, hogy az elemzett szövegek döntő többsége az irodalmi realizmus jegyében született. Ezek az írások ugyan kisebb-nagyobb mértékben beépítik narratívájukba a modernizmus egyes jegyeit, de alapjában véve megmaradnak a realizmus keretei között (kivételet képeznek *Závada Pál* regényei, *Fuhl Imre* mikroprózái és versei). A hagyománykövető prózaszövegek értelmezése során célszerűnek tartottuk a hagyományos, kontextuális interpretációs módszer kombinálását a ma időszerű textuális és intertextuális irodalomtudományi eljárásokkal. Ezek lehetővé tették, hogy alámertülhessünk a szövegek mélyebb rétegeibe, s így meglepő, új jelentéseket hozhassunk a felszínre. A szövegekkel való munka során hasonló céllal vontunk be az elemzésekbe olyan, az eddigiektől eltérő, más nézőpontokat, mint pl. a térbeliség, táj és gasztroszemiotika, zöld szemlélet, geokulturális beágyazottság, stb. Ha ezek kontextusában vizsgáljuk a címadó szópár második tagját: „perspektíva” (a szó a jövőre utal, reményt kelt, valamiféle pozitívumot sejtet, valaminek a megújítását sugallja), érzékeljük ugyan a két kulcsszó közötti jelentésbeli különbséget (feszültséget), ami viszont felvázolt törekvéseink fényében kiegyenlítődik. Történik ez oly módon, hogy az értelmezés folyamán közvetett formában kötjük össze a régít az újjal, a múltat a jelennel. A „retró” szövegeket (az újakat is) a fentebb említett új szempontok, interpretációs eljárások bevonásával vizsgáljuk. Ennek eredményeként a szövegek virtuálisan újraíród(hat)nak, új megvilágításba kerül(het)nek, új tartalmakkal gazdagod(hat)nak, növel(het)ik a szlovák irodalom presztízsét, újraolvasásra, akár retró szövegek újraírására vagy új szövegek alkotására is ösztönöz(het)nek. Ebben az értelemben a címadó szópár tagjai egymásba fonódnak, egymást kiegészítve összeolvadnak (retró/perspektíva), létrehozva egy új minőséget. Véleményünk szerint ez a forma is egyike lehet azoknak az alternatíváknak, amelyek segítségével életben tarthatjuk a magyarországi szlovák irodalmat. A régi művek újraolvasása és újraírása – a téma, kompozíció, narrátori pozíció, irodalmi műfaj újraértelmezése, átdolgozása – a posztmodernben reneszánszát éli. *Závada Pál* pl. a *Jadviga párnája* című regényében (1997) a hagyományos napló műfaját írja át úgy, hogy a napló egyetlen tulajdonosa és írója mellé több naplóíró rendel, akik különböző látószögökből egymást kiegészítve mesélnek el egy történetet. Ide sorolható pl. *Fuhl Imre* legújabb kétnyelvű könyve is: *EXTRAKT – Drobná publicistika s fotografiami autora / FUHLEXTRA – Apró publicisztikai írások a szerző fotóival* (2021; 2023), melyben sikeres kísérletet tesz a különböző időszakokban készült, hagyományos papír alapú, apró zsurnalisztikai írásainak az online írásmódhoz való közelítéséhez.

A „retró/perspektíva” címszó alatt a régi könyvek újabb kiadásait is értjük, melyek új dizájnnal, szerkesztői fogásokkal, új elő- és utószóval, új címmel, szerkezettel érdeklődést kelt(het)nek a reménybeli olvasókban. Az utóbbi években több kétnyelvű „retró” vagy új prózakötet látott napvilágot. Ezek a könyvek két kontextusban is fordulatot jeleznek a magyarországi szlovák irodalom fejlődésében. Az egyik a nyelvvesztés miatt bekövetkezett, szinte leküzdhetetlennek tűnő recepciós korlátokban nyilvánul meg, míg a másik az új, szlovák nyelvű belletrisztikus (sajtóban megjelenő, könnyebb fajsúlyú – *a szerk.*) művek születésének hiányára mutat rá. (Ehhez a kedvezőtlen helyzethez összetett körülmények vezettek, melyek elemzése nem témája könyvünknek). Válogatásunkban tizenkét szerző huszonegy irodalmi, (kultúrtörténeti, tudományos) szövegét értelmeztük (újra). Közülük tizenhat tartozik a prózai, öt a lírai alkotások körébe.

Az értelmezett szövegek közös vonása, hogy a hagyományok átörökítésének kérdését, azok távlatait, a jelen és a múlt történéseit állítják a középpontba. A hagyományokhoz szorosan hozzátartozik a nyelv, az identitás, az asszimiláció, a megmaradás problémaköre, melynek tematizálása a magyarországi szlovák szerzők különböző szövegalkotási stratégiáinak tükrében sokszínű arcot ölt.

A könyv szerkezete

Kiadványunk öt fejezetből áll, melyet a Bevezető és az Összegzés keretez. Az első fejezetben három, különböző időpontban született antológia tükrében részletes képet rajzolunk fel a kortárs magyarországi szlovák irodalom formálódásáról. A második fejezetben a pilisi szerzők kaptak helyet: *Bárkányi Valkán* Zoltán); *Fuhl Imre* (Imrich Fuhl); *Kormos Sándor* (Alexander Kormoš); *Papucsek Gergely* (Gregor Papuček). A harmadik fejezetbe a délal-földi alkotókat soroltuk: *Antal György* (Juraj Antal Dolnozemský); *Hrivnák Mihály* (Michal Hrivnák); *Kondacs Pál* (Pavol Kondač); *Závada Pál* (Pál Závada). A negyedik fejezetben a romániai *Nadlakon* (Nagylak) élő szerzőket: *Dagmar Mária Anoca*-t és *Mária Štefankovát* mutatjuk be. A záró, ötödik fejezetbe soroltuk két szerzőnk, *dr. Tuska Tünde* PhD. kultúrtörténeti és *dr. Šenkár Patrik* PhD. irodalmi témájú monográfiájáról írt recenziókat. A kötet mellékletekkel zárul: bibliográfia, névregiszter, recenziói vélemények; a bevezető és az összegzés magyar, valamint angol nyelvű fordítása.

Kötetünkbe azokat az írásainkat válogattuk be, melyek a hazai szlovák sajtóban, főleg a *Ludové noviny* (Népújság); *Lúč*; (Sugár); *Náš kalendár* (A mi kalendáriumunk) hasábjain és a *Legatum, Croatica, SlovakUlm* kiadványok által megjelentetett könyvekben kaptak helyet. Választásunk tudatosan esett ezekre a sajtóorgánumokra, elsősorban a *Ludové noviny*-re és a *Lúč*-ra, mivel a szerkesztőség évtizedek óta szívesen fogadja és adja közre a magyarországi szlovák irodalommal kapcsolatos cikkeinket. Válogatás-kötetünk ennek is köszönhetően jöhetett létre. Megjegyezzük, hogy az egyetlen magyarországi szlovák nyelvű hetilap (*Ludové noviny*) nélkül aligha született volna meg a mérőföldkönek számító *Výhonky* című irodalmi antológia sem. A hetilap azzal, hogy a szerzők számára folyamatosan biztosított publikálási lehetőséget, nagyban hozzájárult a kortárs hazai szlovák irodalom fejlődéséhez. Köszönettel tartozunk a *BARÁTSÁG* kulturális-közéleti folyóiratnak is, mely rendszeresen jelenteti meg magyar nyelvű, szlovák irodalmi témájú írásainkat.

Kinek ajánljuk az új könyvet?

A magyarországi szlovák irodalom, mint az alföldi szlovák irodalom (magyarországi, romániai, szerbiai szlovák irodalom) szerves része, a hazai és külföldi szlovák gimnáziumok, a szegedi, budapesti és a határainkon túli szlovák tanszékek (pl. Komárom, Nyitra, Bukarest, Újvidék) tantervében kötelező vagy választható tantárgyként szerepel. Könyvünket szlovák szakos középiskolai tanároknak, egyetemi oktatóknak, irodalmároknak, egyetemi hallgatóknak és mindazoknak ajánljuk, akik érdeklődnek a szlovák irodalom iránt.

Bízunk benne, hogy a téma iránt érdeklődők találnak könyvünkben új gondolatokat, használható interpretációs eljárásokat. Kínálatunk ösztönzést adhat számukra az irodalmi szövegek olvasására, esetleges újraolvasására, s kedvet kaphatnak szlovák nyelvű szöveg alkotásához is, ilyen módon is elősegítve ennek az irodalomnak az életben maradását.

Maruzsné Sebó Katalin

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik segítették munkánkat és hozzájárultak könyvünk megjelenéséhez: a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének és igazgatónöjének, egyben szerkesztőjének dr. Tuska Tünde PhD., főiskolai docensnek, a könyv recenzióinak dr. Novákné dr. Plesovszki Zsuzsanna PhD. és *Fuhl Imre* irodalmároknak; dr. Ladislav György PhD. anyanyelvi lektornak; Kunovacné Gulyás Zsuzsanna technikai szerkesztőnek és a könyvborító-grafika szerzőjének, Lonovics Lászlónak.

A Roma Kultúra Világnapján

Az Egyházak Világtanácsa szervezésében India kormánya, és pünkösdi-karizmatikus cigány közösségek kezdeményezésére 1971. április 8-12. között a Londonban, illetve a Nagy-Londonhoz tartozó Orpingtonban megtartották az I. Roma Világkongresszust. Az Indiából és huszonkét-huszonhárom (más források szerint: kilenc-tíz) más országból érkezett küldött április 8-át a Romák Világnapjává nyilvánította. 1990-ben az Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ) április 8-át a Roma kultúra világnapjává nyilvánította.

Ádof, a primás nótaszerző

A száz éve született Oláh József végigmuzsikálta Újpest jeles, szebb napokat látott vendéglátóhelyeit. A Brunovszky nagyvendéglőt, a Horváth kertet, az Otótót... Kottaismerő cigányprimásként folyamatosan képezte magát és zenekarát. Neki jutott a legtöbb vendéglátásban eltöltött év is az újpestiek szórakoztatására. Precíz, jó muzsikus volt, de nevét, mint nótaszerző írta be a történelembe. *Zúg a vihar a Bakonyban...* című szerzeménye az országos hírnévig repítette.

Oláh József atyai nagyapja az érsekújvári vasútállomáson, a Pest felől érkező utasoknak muzsikált. A település egyik nevezetessége volt, hogy cigányzenével fogadták a városba érkező vendégeket. El is terjedt a „zenés állomás” híre a monarchiában. Oláh viszont megunt, eleget lett, és elhatározta, eladja érsekújvári házát, amiből, ha Pesten nem is, de Újpesten takaros lakást vásárol. Családostul felszállt a vonatra, és búcsút intett az állomáson muzsikáló kollégáknak! Fia, Oláh Adolf már itt nevelkedett, és az Egek Királynéja-templomban fogadott örök hűséget hitvesének. A pár tragikus balszerencséje folytán tizenhárom gyermekük halt meg egy-kéthónaposan. A kor gyógyíthatatlan csecsemőbetegségei: a torokgyík, a tüdővész vagy a fogláz vitte el őket. A szülők elkeseredettségükben úgy határoztak, hogy elhagyják a várost. Adolf, amint megtudta, hogy felesége újra áldott állapotba került, az első adódó lehetőségre csomagolt. Tizennegyedik gyermekük, Oláh József, a telet követő márciusi hónapban Kecskeméten született meg, és hál’ Istennek meg is maradt. A család nagy öröme, féltett kincse, apja után az Ádof becenevet kapta. A pár hónapos kiseddél visszaköltöztek Újpestre, a Mária utcába. Mert aki újpesti, az akárhogy is van, újpesti marad! – vallotta az apja.

Józsefet szerették, féltették, tizenhárom gyermekük helyett. A fegyelmezett ifjú délelőtt az elemi iskolában volt jeles növendék, délutánjait a zeneiskolában töltötte a piacnál, onnan az apjához villamosozott a vendéglőbe tanuló primásnak. (Egy cigányzenésznek mégiscsak a bandában való muzsikálás a legnagyobb rutin és tapasztalás.) Így fiatalon ismerte a kottát, az összhangzattant, de tudta azt is, hogy szól a zenekar munka közben. A vendégekkel való kapcsolatot, a vendéglátói műfaj fortélyait is elsajátította. Erre pár év múlva nagy szüksége lett, ugyanis édesapja hirtelen elhunyt, s a tizenégy éves fiú és édesanyja kereső nélkül maradt. Oláh József tovább képezte magát, és segédprimásként az Árpád út 63. szám alatt található Vigadó Kávéházba került. Itt három évig tanította őt *Sovánska* Sándor, a népszerű zenekarvezető. Teljes értékű primásként, tizenhét évesen saját bandája élére állhatott. Korkezdvevényes Működési Engedélyt kapott. Szabadidejében nótákat írt és zenét szerzett: *Tudod-e, hogy május estén...* és a *Három kislány...* című szerzeményeire már a szélesebb közönség is felfigyelt.

Régi Újpest cigányai címmel készül egy kiadvány sok-sok történettel, archív dokumentumokkal, fotókkal, az 1830-as évektől a Megyeri csárdában muzsikáló zenészekről 1994-ig, a roma önkormányzat megalakulásáig – ígéri Molnár István Gábor, az Újpesti Cigány Nemzetiségi Önkormányzat elnöke. Addig is bemutatunk néhány neves cigányzenészt a készülő kiadványból.

Leendő feleségét gyerekkorától ismerte, de édesanyját annyira szerette, hogy csak harminchat évesen nősült. Házasságából három leánygyermek született. A Petőfi utcai kis lakásból a Corvin utcába költöztek. Volt olyan nap, amikor az újpestiek a *Jó ebédhez szól a nóta* című rádióműsorban hallgathatták őt, este pedig a vendéglői vacsoránál élőben élvezhették játékát. Kialakult vendégköre, törzsközönsége is. Zenekarában többségben voltak a rokonok, például a nagybőgős Farkas családban az apától a fiú kapta meg a hangszerét. Az öreg Farkas különleges bőgősnek számított, mert a csárdások alatt, miközben húzta a basszust, hangszerével együtt táncolt. Csodájára jártak Palotáról is a parasztok, a Brunovszkyról kényszerűen átkeresztelt Brunóba, vagy a vele szemben lévő Horváth-kertbe.

A szívbeteg Ádof ötvenhét évesen hunyt el. Feleségére és gyermekeire örökül hagyott nótái után járó jogdíjaiból évekig élt a család. Oláh Józsefnek fiúgyermek – aki hangszerét tovább vihette volna – nem született, de legidősebb lánya Mária mindenért kárpótolta, zongoraművészként diplomázott.

A Farkas család

A *Pepi* becenevű Farkas család Felvidékről Újpestre való beköltözése az 1800-as évek végére tehető. *Farkas* József már itt született 1908-ban. A família férfi tagjai a muzsikából keresték meg a család kenyerét. József testvére, *Rezső* egy Németországi turné során kint maradt, és a német rádió zenekarába került. József cimbalmosnak tanult, de a háború kerekébe törte az ő és vele együtt több zenész pályáját is. A szórakoztatásnak nem kedvező időszakban más munka után kellett nézni.

A *Tinnyéről* érkező *Balog* szegkovács családba nősült, akiből többen zöldség-gyümölcs kereskedők lettek az újpesti piacon. Házasságát a muzsikusszülők igen elleneztek, de nem tudtak mit tenni, a fiatalok a nagy tiltás hatására megszöktek. Bár a *Balogok* felmenői közül akadt *Csobánka*, *Tinnye* és *Piliscsaba* körzetében működő kárpáti cigánybíró is, a Farkas fiú családját ez sem hatotta meg. Egy zenésznek csak egy zenész sarj lehet a párja – kötötték az ebet a karóhoz. Újpestre már csak úgy tértek vissza, hogy az első gyermek gömbölyödött. A Palóc utcai albérletből a sokasodó gyereksereg miatt kötöttek ki a Barakkban. Onnan pedig, amikor az újpesti zsidókat 1944. július 1-3. között deportálták Auschwitzba, beköltöztek a pár sarokkal arrébb húzódó Tél utca 86. számú ház megüresedett lakásába. Óriási minőségi változás volt a komfort nélküli szoba konyhából, bekerülni egy három szoba, fürdőszobás lakásba. Saját udvarrészsel, ahol József felépítette, ráadásul téglából, az első műhelyét, mert időközben kitanulta apósa mellett a szegkovács szakma fortélyait. Először csak nézte, hogy forgatják a vasat a tűzben, ebből mi lesz, abból mi lesz, utána ő is beszállt az akkor nagyobb mennyiségben gyártott bakancsszeg készítésébe. Minden a legnagyobb rendben volt, míg az elhúzódó kórházi ápolás után haza nem érkezett a Tél utcai ház tulajdonosa a haláltáborból. Bement az asztalos Szabó bácsihoz, aki szó nélkül kivette a komód aljából az ütött-kopott bádogdobozt. Visszaadta, a háziúr megőrzésre nála hagyott családi aranyát. Saját lakásába belépve meglátta a gyereksereget. Maguk mit keresnek itt?

Több hónapi huzavona után Kertész bácsi azt mondta: „Nézze Farkas úr, most tudtam meg, hogy a családomból senki sem maradt életben, úgy döntöttem elhagyom Magyarországot. A házat eladom az egyik barátomnak, és megbeszélem vele, hogy maguk apránként kifizetik a lakást.” Így maradhatott az időközben tizenegy gyermekkel gyarapodott Farkas család a lakásban. A fiúk közül őt a műhelyben, később a szegkovács ktsz-ben dolgozott. A fűjtatás mellett a koksztörés volt a gyerekek legfontosabb munkája. A megfogott darabot kalapáccsal úgy kellett eltalálni, hogy az ütés az ökölbe szorított kéz hüvelyk- és muta-

Farkas József és Balog Erzsébet
(Újpest, 1926.)

tóujja között képződött résen csattanjon. Így nem repültek szerteszéjjel a jól égő por- és kocszdarabkákká. Gyakorlat kellett hozzá, hogy az ujjait és körmeiket szét ne verjék a gyerekek.

A 86-os telekből és a Tél utca régi arcából is csak két hatalmas fa maradt a Virág utca sarkán álló tízeleteres épület mellett. Az utat kiszélesítették, a régi földszintes, belsőudvaros házakat lebontották, helyükbe négy- és tízeleteres szürke, sárga, piros panelházak épültek. A kovácsok is elfogytak a Farkas családból, elhunytak vagy kiöregedtek.

Egy hete sincs, hogy elhunyt, Farkas István, „a Pecser” aki a legtovább vitte a kovács szakmát. István a lakatosságot is kitanulva díszmű kovácsoltvas termékeket gyártott. Kaput, rácsokat, csillárokat készített gépesített műhelyében. A korrekt áron dolgozó mester megrendelői egymásnak adták a kilincset, mert a kulcsin mellett a használhatóságra is nagy figyelmet fordított. Nem mindegy, hogy egy kerítésen a csigák, rózsák, egyéb díszek hogy adják ki magukat. Milyen vastag az anyag, messziről hurkapálcának tűnik-e a kerítés vagy megvan a látványa.

A következő nemzedékből van, aki üzletember Montrealban, van az MTV-ből harminc év után kikerült kellékes, aki most régiségekkel foglalkozik, Legtöbben kereskedelmit végeztek, de található köztük nem is akármilyen érzékenységű költő is, Gy. Feige Márta személyében.

Tojás, a prímás

Nemrégiben még az oláh cigányok is a magyar nótára meg a muzsikuskok által megszólaltatott cigányzenére mulattak, miként általában mindenki, aki szórakozni, házasodni, keresztelni kíváncskozott. Ennek a korszaknak jól bevált hegedűse a lakodalmaktól temetésekig Csóka Ödön, közszájon forgó nevén a Tojás volt. 1936. január 8-án született Újpesten. Édesapja, Csóka István, a kitűnő muzsikusk az összes fiú gyermekét tanítja bőgőn, hegedűn, brácsán, kinek melyik hangszer gondolta. Fiainak a zene a munkájuk, egyben szenvedélyük is lesz, csakúgy, mint az övé volt a boldog békeidőkben.

Ödön több oknál fogva nem törekedett a muzsikusk pályára, a biztos fix pénz jobban érdekelte. A munkásosztályé a hatalom! E korabeli mondat is hozzájárulhatott döntéséhez. Így került a *Hajógyárba* a szegkovácsok mellé. Kibírta az első napokat, a nehéz fizikai munkához is hamar hozzászokott. Dolgozott az *Újpesti Szegkovács Ktsz*-ben, megszűnése után pedig a Bútorgyárban. Hétvégén azért el-eljárt muzsikálni. Formában tartotta magát, mintha érezte volna, később jelentős szerep elé állítja őt a sors.

Az újpesti cigánybálok rendezésében élen járt a Csóka család. E régi szokást a háborús évek múltával Csóka Anna (közismert nevén: *Bari Ammus*) szervezte meg. Nagynénjétől a stafétabotot Tojás vitte tovább. Társasági emberré, az újpesti muzsikuskok központi figurájává, kovászává vált. A Károlyi utca egyik oldalán a piac zöldség-gyümölcs kereskedései, a cigánysor, más néven a c-vágány húzódik. Szemben, a páros oldalon a Lóverseny iroda, az Erkel Gyula Zeneiskola és a Két Kupa bisztró. A piac Templom utcai sarkán működött a Kupa, avagy Dózsa, amit a cigányok Tiszti Klubnak becéztek. Ki hogy ismerte a mára papír-írószerként üzemeltetett régi kocsmát. Cigánybandáért lagzi vagy bármilyen hakni végett a Kupába kellett menni, Tojáshoz. Ő énekelte, alkudta ki a pénzt! A kedves megrendelőhöz illő bandát volt képes kiállítani a jó fülű és a nem annyira füles kuncsaftoknak egyaránt. Természetesen pénztárcák szerint is zseniálisan kalkulált. Mennyi és mi fér bele mindenki meglegedésére. A muzsikuskok is rendre betértek érdeklődni a bisztróba. Ha nem volt ott a Tojás, és a piacon sem látták kávézni, akkor a hatalmas söntéspult mögött álló csaposnál lehetett – amolyan korabeli mobilként – üzenetet hagyni vagy éppenséggel kapni. A banda toborzása is itt zajlott. Ilyenkor egy asztal köré került az üzlet összes szabad ülőalkalmatossága. Körbevették Ödönt. Ő pedig

papírra, számológépekre, hol mire írta fel sorban a neveket, meg azt, hogy ki milyen hangszeres... Minden hozzá fordulónak adott valamilyen testhezállók munkát. Ha akadt olyan, aki nem fért be a zenekarba, az biztosan számíthatott a bál jegyszedői vagy ruhatáros feladatára.

1964-ben megnősült. Elvette a muzsikusi családból származó Csömör Máriát Házasságukból két lány, Mária és Margit, valamit egy fiú, Ödön született.

Tojás másik specialitásának a házaknál megrendezett lakodalmak számítottak. Ilyenkor lakásra rendelték a fodrászt, hadd nyírja meg az asszony mellett az embert és a gyerekeket is. A készülődés családi hangulata volt a fontos. A két részre szakadt rokonság egyik fele mindenáron a másik felet akarta kiszolgálni. Sürögni-forogni, pakolászni. A kisebb lakásokból sokszor a bútor is kikerült az udvarra, hogy legyen elég hely a násznép számára. A zenészek rendre hozták hangszereiket, hogy bármikor be tudjanak szállni a felfogadott banda mellé egy kis örömeire a régi nóták, ritka nóták vetélkedőjébe.

Tétre, helyre, befutóra! Szól a fogadási lehetőségeket felsoroló tábla. Tojás szenvedélye a Lovi volt. A Bokiban (*Lóversenyirodában*) ötforintos alappal lehetett indulni. Viszont a kisbokinál vagy zugsbokinál egy-két forintért is játszhatott a kispénzű, de kockáztatni akaró ember. Csóka Ödön infarktusban hunyt el, alig múlt negyvenhét éves. Temetésén a népes rokonság mellett talán utoljára jött össze Újpest és Palota cigánysága. Amikor a megyeri pap jelt adott, hogy leereszthetik a földbe, a Palotáról érkezett oláh cigányok zokogva borultak a halott muzsikusi koporsójára.

Rövidkaraj, a dobos

A fátyolos énekű *Dudus* primás, *Pipi* cimbalmos, aki megeresztett mutatójával körmével pengette ki a piccicatót, a bőgője fölé hajló *Csunkó* Józsi, a düvöző karjával. Akik emlékeznek rájuk, meggondolják: csengőfrászuk orvoslói voltak ők? Mint száz évvel korábban *Patikárus* Ferkó, a Bach-korszak honfibújának gyógyszerésze, vagy a két kor közt *Magyari Imre*, Trianon felcsere.

Olvassuk most középük, aki ezeket a jó újpesti muzsikusiakat rossz időben helyhez juttatta, formában tartotta és igazságot tett köztük, a tömzsi *Jónás* Jóska, a *Rövidkarajt*.

A békebeli békében a vendéglős megtalálta a muzsikusiát, s ha bevált, kényeztette, mint a jó szakácsnéját. A Otót tulajja, özv. *Ott* Ottóné meghallgatta az ősz orosz Oláh József szerzeményét, a *Zúg a vihar a Bakonybánt*, és a nótaszerző primást nyomban szeretőjévé fogadta. Zenekarának nem is volt gondja az államosításig. Hanem akkortól a kocsmák, vendéglők számozott vendéglátóipari egységgé lettek, tapasztalatlan üzletvezetőkkel, korrupt kerületi Vendéglátóipari Igazgatósággal, a zenészeknek Műsorirodával. A cigányok azt sem tudták, melyiket kenjék, hova delázzanak. Ekkor lépett a képbe Jónás József zupás szanitéc őrmester a bokáját összecsapva. És intézkedett, ellentmondást nem tűrően vagy szép szóval. Hol, hogyan. Én cigány vagyok, vallotta, kiviszlek a Dunára, és szomszám hozlak haza. A tekintélyéhez csak bandát kellett állítania. De nem gond. A Barakk-telepre született, a 48-as dombon együtt nyúzták a hangszereket a Csunkóval, a *Kacsesszal*, a *Tojással*, a *Dagadt Lajcsival*. Te füles gyerek vagy! – mondta és fülemnél fogva kivezetett *Ratamata* bőgős malacbandájából, majd hozott más muzikális továbbszolgálókat a seregből.

A Duna Cipőgyár és a Táncsics Bőrgyár báljain úgy szóltunk először, mint a katonazenekar. A fejelem, az megvolt. Témát! – Vaker Zongorista, dörrent rám, valahányszor elragadott a rögtönözhetnék. Lassan civilizálódtunk. Tánczenét, bécsi keringőt, csárdást játszottunk, és az '56 előtt tilalmas dzsesszből is loptunk a műsorba. De megbecsültük magunkat, mert a gyári bálakat Újpesten, a Váci úton

végestelen végig mind a Rövidkaraj szerezte. A kiemelt munkáskádereket ismerte szilvafa-korukból, ez volt tárgyalásaink másik biztosítéka. Csak egy telefon, pénz sose kellett az úrhatnám irodakukacok megvajazásához.

Anyja nyolcgyerekes özvegy lett, amikor primás apjukat elvitte a kivilágított mentőautó. Beállt munkásnak a Wolfnerba, éjjelente meg úri házakhoz horgolt, hímzett, majd *Wolfner* báróéknak is addig-addig, hogy a báró felfigyelt rájuk. Az Attila utcai sarokházban ingyen lakásba telepítette őket a Barakkból. Anyja ott is nevelte fel mind a nyolc gyereket a Wolfner munkásának. Fegyelem a hűség is. Az én időmben az öregasszony szoknyája körül már fel felbukkantak az unokák, akiket szintén Rövidkaraj fegyelmezett. Velük éppoly keményen bánt, mint velem. Onnan tudtam, hogy a barátom.

Egy-két példa a szervezéseiből. Bemész *Czutor* Aladárhoz a Múso-rirodára, és kérsz tőle C-kategóriát magadnak. Nem muzsikálhatsz nálam azzal, hogy te rektor vagy! Lektor – szerénykedtem. Mindegy! – legyintett. – Engem büntetnek. Ha zongorához ültet, eljátszod neki, hogy *Vásárhelyi sétatéren Béla cigány muzsikál*. A Béla cigány volt a Czutor apja, értettél? De mennyire. Főiskolás koromban életmentőm volt a báli tiszteletdíj a jelességi ösztöndíj mellé. Meg a rodázás: amit rendelt nótákért külön a zsebünkbe csúsztatott a kedves vendég. Ezekről lektor koromra sem tekintettem el. A C-kategóriához elég lett végül, hogy Czutor kiejtette a Fészek tagsági kártyámat személyimből. Akadtak sznobok is a korrupáltak között. Másik példa az újpesti vendéglátóipari igazgató, a Katonapolitikai Osztály hajdani helyettes vezetője, aki a parancsnokát, *Sólyom* Lászlót juttatta bitóra öt tábornoktársával, míg őt magát is el nem ítélték a folyamatossá vált Rajk-pörben. Katonadolog. Nyolc év börtön után vendéglátóipari igazgatóvá rehabilitálták Újpesten. Jött is rendet vágni. Ami azonban Rövidkaraj rendjével ellenkezett. Nagy lóló – avatott be első beszélgetésükbe. – Ilyenekkel dolgozol a kiadód-ban, te értesz a nyelvükön. Ezzel rám osztotta *Kardos* Györgyöt. Meg is értettük egymást a bitanggal. Egyszer támadt koccanásom vele, de Rövidkaraj utasított: Tegyé! csajt alája! Parancs az parancs, teljesítetem, és a nóta zavartalanul szólt a Ototóná, a Dióba, a Petzzsigáná, a Brunóná. Más kérdés, hogy *Kardos* Györgyöt örök időkre nem sikerült magunkhoz édesíteni. '56-ban visszahúzta a szíve az ávóhoz. Onnan a Magvető Igazgatói székébe katapultált. A rend kedvéért íróasztali fiókjában tartotta szolgálati fegyverét, de azzal először a fia, majd ő végezte ki magát a világból. Rend meg azóta se lett. Bezzeg, ha Kádár elvtárs élne! Hát még Rákosi pajtás! Témát, Vaker Zongorista! – intem most már magamat.

Rövidkaraj a Duna Cipőgyár támogatásával megszervezte és utaztatta a rajkókat, hiszen annyi volt a tehetséges cigány gyerek és oly kevés a lehetséges vendéglátóipari egység. Aztán '56-ban hálából bújtatta a Duna Cipőgyár igazgatóját, aki viszonzásul elbocsátotta a Dunában tanult tímárt és villanyszerelőt. Partra vetett hal lett húségének gyára nélkül. Annyit a szervezői készségéből azért eltanultam, hogy benyomtam az Édesipari Tröszthöz termesternek. Elemében volt, negyven teherautónak parancsolt. Hat busz hozta Megyerre a gyászoló kollégáit, amikor *Lehullott a rezgőnyárfa aranyszínű levele*. Cigány csak egy szál húzta, az is szegkovács.

Mutassad, melyik az ellenséged! Majd én kibékítlek veled! – Ilyeneket szólt és tett. De jó hasznát vennék ma!

Patkó, a szegkovács

Huszzonegy gyermek született *Patkó* Péter és *Kolompár* Júlia házasságából. Volt olyan év, mikor januárban és decemberben is egy-egy. Az első újpesti muzsikus és szegkovács házasság bőséges gyermekáldásából tizenhat megérte a felnőtt kort. A fiúkból majdnem mindenki szeg-

kovács lett. E „seregbe” született harmadikként *Patkó Lajos Pál* is 1909. július 12-én. A kenyér igen sokféle oszlott, ezért a fiúknak hamar meg kellett jelenniük a műhelyben. Szorgalmasan ütötték a vasat az újpesti bőr- és faiparnak! Patkó Pali jó és kitartó kovács lett, és ha voltak is ügyesebbek – őket visszarántotta az ital. *Zsemberi Juliannával* kötött házasságából egy lány és két fiú született. A Barakkban kezdték, úgy hogy az egyszobás lakást bútorral elválasztották, és felesbe fizették egy másik házaspárral a lakbért. Patkó akkor fogadhatta meg, hogy ha belepusztul, akkor is mindegyik gyerekének házat kovácsol össze. Sikerült neki. Volt a Szegkovács Ktsz. tagja, elnöke, később magánzó is. Olyan különleges szegeket, csavarokat készített, amelyekre kevés darabszámban volt szükség, és az iparnak nem érte meg gépsort állítani a termelésükre. Munkatempója példaként szolgált a kollégák számára. Hetvenhét évesen hunyt el, úgy hogy még a Balatont sem látta.

De ne rohanjunk ennyire előre! A második világháború idején a népes Patkó családhoz öt behívó érkezett, az öt hadköteles testvérnek. Közülük *Istvánnak*, a legidősebbnek sürgönyözni kellett, mert épp Érsekújváron rokonlátogatóban járt. Hamar jött is a hír, hogy Istvánt összeszedték és az érsekújvári cigányokkal együtt munkatáborba szállították. A levél végén egy mondat volt: Ne aggódjon drága anyukám, nemsokára otthon leszek! – üzenté az asszonyokkal. Mamának eszébe jutott, hogy István mennyire szeret enni. A munkához enni kell, az én fiam pedig tud dolgozni! Biztos meg vannak vele elégedve – reménykedett. Meg hogy a fia római katolikus, és úgy tudja, hogy csak a zsidókat viszik. Voltak szomszédasszonyok, akik összecsapták a kezüket és jajgattak. Voltak ismerősök, kik nyugtatták Patkónét, hogy jobb mint a front! A négy fiú, pedig bevonult, hogy a németek oldalán áldozzák akár életüket is.

Pár hónap múltán értesítést kapott a család. *Horthy* kormányzó kiönteti a Budai Várban Patkónét, amiért négy fiút adott a magyar haderőnek! De nagydolog! Óriási, még ilyet! Maga a kormányzóhoz megy Patkóné – súgták a cigányok. Volt, aki tudni vélte, hogy pénzt is kap. Az asszony közben többször eltervezte, mit és hogyan fog mondani az Őfőméltóságos úrnak. Esedezve kéri majd, nézzen utána elsősülött fiának. Nem, inkább határozottan, de azt mégsem... Felment hát a Budai Várba, és a díszünnepségen beállt a hosszú sorba, ami előtt elhalad a kormányzó és kiosztja a kitüntetések. Pirosposzsgás sváb asszonyok, magyarok, mindenféle népek álltak a hideg szélben, vártak. Jól megfázott a kölcsönkért ruhában. Órás késéssel ugyan, de elkezdődött az ünnepség. *Horthy* körül népes kíséret, testőrség. Sorba adja át a plecsniket, fehér kesztyűben kezét nyújt, az asszonyok hajlonganak. Patkóné is sorra kerül, mondaná a magáét, nyitja a száját, de a kormányzó mögötti katona összeráncolja a szemöldökét! Mordul egyet. Szegény asszonynak nem jön ki hang az ajkán, *Horthy* mosolyog és rögtön tovább lép. Újpesten aztán többször elmeséli a történetet, megjegyzi, hogy nem is olyan magas a kormányzó, mint a fényképeken, de szép a ruhája. A család az ezüstszínű medalionnak a vitrinben találta meg a helyét. Patkóék otthonát pár napig nevezetességgént látogatták az ismerősök, csodálkoztak a vitrin előtt, megittak egy cikóriát, beszélgettek.

A háborúnak vége lett, a négy testvér épségben hazajött, de érkezett egy levél is: Patkó István a dachau táborban, közvetlen a felszabadulás előtt, az elégtelen táplálás következtében elhalálozott. Égetéssel tömegsírba került, ezért maradványait kiadni nem bírják. Mama többet nem nézett a kitüntetésre, később a vitrinből valaki ellopta.

Molnár István Gábor

Mentorprogram szlovák diákok számára

Bemutatok egy mentorprogramot, amely a Budapest XII. Kerületi Szlovák Nemzeti Önkormányzat égisze alatt jött létre és zajlik. Ennek keretében azok a diákok, akik szlovákiai tanulmányaikat ösztöndíjjal folytatják, segítséget kérhetnek mentoroktól, akik mindent megtesznek azért, hogy ne érezzék magukat egyedül a tanulmányaik kezdetén. A program kezdeményezői négy elsőéves diák, akik ebben a tanévben kaptak ösztöndíjat. Közülük hárman – *Kun Dominik Erik*, *Kabai Ármin Zoltán* és *Patay Olivér József* – a Békéscsabai Szlovák Gimnáziumban érettségiztek, *Nagy Zorka* pedig *Budapesten*. Ők a szlovákiai egyetemekre való megérkezésük után is szoros napi kapcsolatban állnak egymással. A program ötlete egyik beszélgetésük során merült fel, amikor azon gondolkodtak, miként tudnának segíteni annak a közösségnek, amely felnevelte őket.

Kun Dominik felvétele

A programot bemutatták a XII. kerületi Szlovák Önkormányzatnak, amely örömmel vállalta finanszírozását és menedzselését. Megállapodtak abban, hogy évente egyszer ellátogatnak mindkét magyarországi szlovák középiskolánkba, és egy tanítási óra keretében ismertetik tapasztalataikat, hogy miért jó Szlovákiában egyetemistának lenni. Az előadásokra idén februárban került sor. Dominik és Ármin Békéscsabára mentek, Zorka és Olivér pedig Budapestre. Az iskolák nagyon segítőkészek voltak. Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani *Pecsenya Edit* és *Szabó Mónika* igazgató-nőknek a lehetőségért és a segítségért, amit kaptunk tőlük.

Ez volt az első alkalom, hogy bemutattuk a programot, a diákok nagyon jól fogadták, és folytatni fogjuk, mivel nagyon fontosnak tartjuk. Most kezdtük meg tanulmányainkat a szlovákiai egyetemeken, így még csak most ismerkedünk a rendszerrel. A kezdetek nem voltak zökkenőmentesek, és nem szeretnénk, ha az ígértes új diákokat elriasztanák a problémák, vagy az, hogy egy másik országban fognak tanulni.

Nagy Zorka a budapesti szlovák iskola egyik kiemelkedő tanulója, nagyon sok versenyen indult, és mindig az elsők között volt az osztályában. Kabai Ármin mindvégig a békéscsabai szlovák iskola kivételes tanulója volt. Kun Dominikot a helyi diákélet igen fontos személyiségeként tartották számon. „A tizedikesek kivételével minden diák részt vett az előadásban. Az előadást az érettségi bizonyítvány nosztrifikálásával (hivatalos elismertetésével – *a szerk.*) kezdtük. Ezzel sok nehézségünk volt, ezért úgy gondoltuk, hogy előre tájékoztatnunk kell a diákokat, hogyan és mikor tudnak jelentkezni, s milyen dokumentumokra van szükségük ehhez” – kezdte Ármin. A tanulók a sport és az iskola összeegyeztetéséről kérdeztek, valamint az étkezésről. Ármin a Szlovák Műszaki Egyetem étkeztetési rendszeréről beszélt, és rámutatott, hogy a diákok nagy összegeket takaríthatnak meg, ha tudatosan vásárolnak és főznek maguknak. „Én egy nyitrai magyar kollégiumban vagyok, ahol a szobánkban van indukciós főzőlap, hogy magunknak főzhessünk, és van mosókonyhánk is” – csatlakozott Dominik a beszámolóhoz.

Patay Olivér Budapesten járt általános iskolába, majd a békéscsabai gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait, ahol cselekvő tagja volt a diákéletnek úgy iskolájában, mint a városban, ahol a Békéscsabai Diákönkormányzat alelnöke volt. A diákok közül ketten tanári szakra mentek, ketten pedig egyébre. Nagy Zorka a *pozsonyi Comenius Egyetemen* tanul szlovák és testnevelés szakos tanárnak, míg Kun Dominik Erik *Nyitrán* testnevelés és technika tanárnak. Kabai Ármin Zoltán mechanika és mechatronika szakra ment Pozsonyba, Patay Olivér pedig szociológiát hallgat *Nagyszombatban*. Ebből is látszik, hogy nemcsak szlovák tanárnak lehet tanulni az ösztöndíjból, hanem nagyon sok szak támogatott.

Két negyvenötperces előadást tartottak, melyben mindenről szó esett, a szlovákiai tanulás előnyeiről és hátrányairól, arról, hogy mit lehet csinálni

Szlovákiában. Gyakorlati dolgokról és arról, hogy milyen az egyetem. Ha valaki úgy dönt, hogy Szlovákiában szeretne tanulni, akkor végigkísérik az első féléven a jelentkezéstől a vizsgaidőszakig. Mindenben segítenek, ezért is nevezik a programot mentorprogramnak.

„A félév során megtaláltam a módját annak, hogy a külföldi egyetemről érkező hallgatók magyar diákigazolványt kapjanak, és ezzel együtt lehetőséget szerezzenek különböző kedvezmények igénybevételére, amelyekre a magyarországi egyetemek hallgatói is jogosultak. Emellett megismertettük velük az igazolvány igénylésének és megújításának hivatalos menetét is. Röviden beszélünk arról is, hogy mire használhatjuk az ISIC kártyánkat az egyetemen kívül. Ez főként a közösségi közlekedési kedvezményekre – tömegközlekedés, IC osztály alatti vonatokra szóló ingyenes jegyek – és a vásárlásra vonatkozik.”

Szó esett a szálláslehetőségekről és az árakról is. Dominik bemutatta a szállást egy apartmanban és a magyar kollégiumot, ahol jelenleg is lakik. Ármin arról beszélt, hogy a félév elején különböző hosteleekben lakott, majd hogyan került be a jelenlegi kollégiumába. A gyakorlati információk sora az egészségbiztosítással folytatódott. Ősztől azoknak, akik nem folytatják tanulmányaikat vagy más okból nem jogosultak társadalombiztosításra, a középiskola elvégzése után minden nap egy adott összegű biztosítást kell fizetniük. A biztosításhoz Szlovákiában biztosítási szerződést kell kötni egy biztosítótársasággal. A külföldi diákok egészségbiztosítását törvény szabályozza, melynek értelmében a külföldi diák biztosítási díjának fizetője – nemzetközi szerződésekből eredő kötelezettségek alapján – a Szlovák Köztársaság. Ennek megfelelően a külföldi ösztöndíjas kapcsolattartója igazolást állít ki a tanulmányokról, és így a Szlovák Köztársaság fizeti ki a hallgató biztosításának összegét. A biztosítás létrejöttét követően egy nyomtatványt kell kitölteni és benyújtani a magyarországi Társadalombiztosítási Hivatalhoz. Ha az ösztöndíjasnak Magyarországon – vagy bárhol Európában, Szlovákián kívül – gyógykezelésre van szüksége, a finanszírozás ennek a biztosításnak az alapján kerül elszámolásra.

Tájékoztattuk továbbá hallgatóinkat az ideiglenes tartózkodási hely igazolásáról, a szlovák bankszámla szükségességéről, valamint az ösztöndíj visszatérítéséhez szükséges eljárásról. Ezután kötetlen beszélgetéssel folytatódott a találkozás: a diákoknak sokféle kérdéseik voltak az egyetem mindennapi és társadalmi életéről, a karok, egyetemek rendezvényein való részvétel lehetőségeiről, a szabadidő eltöltéséről, a sportról.

„Beszéltünk az egyetemi osztályozásról, ami tavasszal történik, és a békéscsabai gimnázium szlovák nyelvtanára tökéletesen elmagyarázta nekem, ez hogyan zajlik, és a nagyon kedves tanárnőm mindenben segített. Ezután folytattuk a felvételi vizsgát, ami nyáron zajlott Szlovákiában, és két hét múlva meg is kaptuk az eredményeket. Beszéltünk arról is, hogyan lehet kint barátkozni. A kollégiumból rendszeresen járunk csapatépítő megbeszélésekre, és ami a legfontosabb, hogy a szobatársaink rendkívül segítőkészek, hiszen ők már negyedik vagy ötödik éve ott vannak, és tudják a megoldást a problémáinkra. Ezután olyan kérdések következtek, mint például, hogy hogyan függ össze az órarend és a sport? Erre azt válaszoltuk, hogy mi magunk készítjük az órarendet, így az bármivel kombinálható. Beszéltünk a vizsgaidőszakról, az előadásokról és a gyakorlati feladatokról is. A vizsgaidőszak január elejétől február elejéig tart, és ezekben a hetekben minden tárgyból három alkalommal lehet vizsgázni. Az előadások könnyen érthetőek egy magyarországi szlovák gimnázium végzősének” – összegezte benyomásait Dominik.

Volt egy negyvenötperces előadásunk Budapesten is, amelyen Olivér minden szükséges információval ellátta a diákokat. Szeretnénk, ha ez a program nemcsak arra az öt évre szólna, amíg mi egyetemisták vagyunk, hanem a következő nemzedéknek is, hogy segítse az utánuk jövőket, mert ez szerintünk tényleg nagyon fontos. Igyekszünk az elkészült programot átadni az utánuk jövőknek, de addig még bőven van időnk.

Patay Olivér

„A múlt emlékei és a jelen értékei...”

Sváb Emlékezet Centrum és Sváb Muzeális Gyűjtemény Kismaroson

„Az emlékezet életet ad;
s ki tetteiben megemlegettetik,
az halhatatlan lesz.”
(Kölcsey Ferenc)

Kismaros a Duna bal partján, Verőce és Nagymaros között, a Szentendrei-szigettel és a visegrádi Várhegygel átellenben elhelyezkedő hangulatos kis település. A vidék a török kor végéig és az azt követő néhány évtizedig lakatlan volt. Lakosai a XVIII. század első felében német nyelvterületekről a Dunán, úgynevezett ulmi dereglyéken, fából készített tutajokon érkeztek a területre és népesítették be a községet. A falu központi parkjában látható Horváth István szobrászművész „Ulmi dereglye” című alkotása, melyet a városalapítókra emlékezve Kismaros Önkormányzata 2004-ben állíttatott fel. A falu lakói a XX. század elejéig teljesen, 1945-ig pedig részben megőrizték német anyanyelvüket, szokásaikat és katolikus vallásukat. Az iskolai tanítás két nyelven folyt, magyarul és németül. Ma német kisebbségi önkormányzat működik a faluban. A hagyományok ápolása fontos összetartó ereje a közösségnek.

A vissza-visszatérő vendég hogyan mutatja be a környéket? „Nem hinné az ember, ha nem részese az élménynek, hogy Magyarország e hegy-völgyes vidékén mennyi kincs, barátság, bizalom található. [...] Kismaros gyöngyszem, melyet őrizni, óvni kell. [...] Lakói dolgos földműves emberek, akik az évszázadok során a vadregényes hegyvidéket virágzó szőlőültetvénné szelídítették. Az itt termelt zamatos bor hamar hírnevet szerzett a gazdáknak. 1827-ben megépült a katolikus templom. A szorgos építómunkát a XX. század gyors változásai törték meg. Emberi sorsok roppantak össze, de a kitartás és az élni akarás megacélozta az itt élő embereket. 1945 elején több, élete virágában lévő embert hurcoltak el kényszermunkára a Szovjetunióba. Sokukat a jó Isten hazasegítette, de voltak, akiket az idegen föld fogadott be örökre. A sebek, melyeket ez az esztelen kor ejtett, talán sosem forrnak be, csak az emlékezet enyhít rajta egy kicsit. »Élni muszáj«, mert múlnak a napok, évek. Kismaros kemény és kitartó munkával újra példamutató közösséggé lett. A sváb ősök hagyományai elevenen élnek, a múlt tárgyai méltó őrzőhelyet találtak. Lassan szűk lesz a határ az élményvilágnak, melyet néha sikerült egy kicsit tágítani. Szépséges hely, hol látvány rejtőzik minden szegletében. Ezt látni és megismerni kell!” (Vikár Tibor Zala vármegyei helytörténész úti beszámolója a Kismarosi Falumúzeum oldalán).

A Nemzeti Értékek Könyvsorozat, Bihari Zoltán, Mi, svábok című kötetének ismertetőjében olvasható: „Hosszú évtizedek után újból virágzó, gyarapodó, identitásukban megerősödő korszakot élhetnek a magyarországi németek. A hazai társadalomban, kultúrában, gazdaságban egykor betöltött jelentős szerepük számos értéket hagyott hátra. Napjainkban pedig szemtanúi lehetünk látványos újrászerveződésüknek, érdekképviseleti, kulturális és oktatási-nevelési tevékenységük gazdagságának, mellyel ismét kézzelfogható, fontos értéket képviselnek hazánk kulturális palettáján...”

A kismarosiak felébresztették a hagyományokat csipkerózsika-ál-mukból, s egyre többen fedezik fel sváb gyökereiket... Nem csupán ápolják hagyományaikat, de hagyományt is teremtenek. Munkálkodásukat – örökségük gyarapítását, megőrzését, és továbbadását – egy

rendkívüli néprajzi, helytörténeti, és egyháztörténeti gyűjtemény ki-
teljesedésén át napjaink történéseiig kísérhetjük figyelemmel.

Egy gyűjtemény születése

Erdélyi Zsuzsanna az „imádságos asszony” (a Nemzet Művésze, Kos-
suth-díjas magyar néprajztudós, folklorista, a Magyar Művészeti Aka-
démia Népművészeti, Néprajzi Tagozatának tagja) 1980-ban *Esztergom-
ban* hozta létre a népi vallásosság gyűjteményét. Ekkor Kismaroson is
rögzítette a népi imádságokat, a szép vallásos népekeket. Felvételét a
Falumúzeum őrzi, amelyen a településen élő férfiak és asszonyok éne-
kelnek és mesélnek... A falubeliek már akkor közös álmot szöttek egy
néprajzi múzeumról. Meg kívánták őrizni mindazokat a relikviákat,
emlékeket, amelyek személyes életük része volt, de településtörténeti
értékeket is hordoznak. A *Kismarosi Falumúzeum* létrejötte eseményei-
re az intézmény honlapján tekinthetünk vissza: „A pár éves intenzív
gyűjtés eredményeként nemcsak a *Wiedermann-ház* telik meg muzeális
értékekkel, de a kismarosi padlások, fészerek is, és összeáll egy kiállí-
tási anyag. *Pálmai Klári* néni kis házában, az akkor még Vöröshadsereg
úton egyháztörténeti és helytörténeti kiállítást rendeznek be. *Ez volt
az első kiállítás.* Az Állami Egyházügyi Hivatal harminc napra ad ki
engedélyt. [...] A férfiember segítenek visszapakolni, kapkodva sze-
dik vissza a kiállított tárgyakat, hogy megőrizzék jobb időkre. A rövid
megtekinthető tárlat mégis elég arra, hogy ne csak a falu apraja-nagyja
lássa. Híre átlépi Kismaros határát. Nem kell hozzá sok, a kismarosi
történet eljut Erdélyi Zsuzsannához, a neves néprajzkutatóhoz. Julcsi
néni (*Wiedermann Imréné*) Esztergomba megy konferenciára. Erdélyi
Zsuzsanna pedig gyakori vendége lesz a *Wiedermann-háznak*, és ő is
gyűjteni kezd, professzionális módon. Hangfelvételeket készít. Mag-
netofonja előtt nevük elhallgatásával, de megszólalnak a kismarosi
málenkij robot túlélői. Ezzel Kismaros országosan az elsők között kez-
di meg a Szovjetunióba jóvátételi munkára elhurcoltak történeti kuta-
tását. Bár a nevük nem hangzik el, a hangjukat mindenki ismeri, óva-
tosak hát, a felvétel egyelőre dobozban marad. 1984-et írunk!”

Adatközlés és néprajzi gyűjtés. A fotón balról
jobbra Liebhardt Ferencné született Néder
Ilona, Babus néni, Rehus Gyuláné született
Wiedermann Mónika, Kiss Máriuszné
Néder Teréz, Teri néni adatközlők és Erdélyi
Zsuzsanna néprajzkutató a Kossuth Lajos
utcában, a Scheili-ház nagyszobájában
az egyik felvétel alkalmával láthatók.

Ma már a tárgyak elfoglalhatták az őket megillető helyüket, a dozból előkerült a hanganyag is. A Kismarosi Önkormányzat támogatásával 1992-ben megalakult a *Kismarosi Falumúzeum Alapítvány*. A következő esztendőben pedig Erdélyi Zsuzsanna köszöntőjével, Major Sándor atya áldásával megnyílt a volt iskolai épületben Kismaros Falumúzeuma, amely később a *Sváb Muzeális Gyűjtemény* elnevezést kapta. A falu és a múzeum tovább írja a történetét. A tárlat folyamatosan bővül, gyarapszik, tablói nem csupán az elmúlt esztendők eseményeit elevenítik meg, de méltóképpen állítanak emléket az alapítóknak is, azoknak, akik már többnyire nincsenek közöttünk...

A gyűjtemény „*Arcok, tárgyak Kismaros múltjából...*” című állandó kiállításán régi eszközök, okiratok, fényképek, hangdokumentumok, falusi gazdálkodási szerszámok, a helyi vallási és kulturális élet relikviái, az oktatás emlékei láthatók. A kismarosi ősök praktikus háztartási eszközei, függönyök, csipkék, babakelengyék, csipkés ágynemű és konyhai falvédők, a rekonstruált sváb női népviseleti ruha. A százharmincöt éves bölcső. A mélyen hívő, katolikus vallású kismarosiak által 1827-ben megépített templomból származó ereklyékből és régi kegytárgyakból álló szakrális gyűjtemény darabjai: *gótbetűs imakönyvek, öreg miséző és ministránsruhák, régi templomi zászlók, feszületek. Az oktatás témakörében régi tankönyvek, német és magyar nyelvű bizonyítványok, kották őrzik az iskolai emlékeket. Megtekinthetjük az ősök régi mezőgazdasági, szőlészeti és borászati szerszámait, eszközeit, de a XIX. században megkezdődött iparosodás – kőműves, ács, asztalos és kádár – szakmáinak munkaeszközeit is. A nagyrészt digitalizált fotógyűjtemény óvodai és iskolai csoportokról, egyházi rendezvényekről, cserkészek életéről, a földművelés múltjáról és jelenéről, a szőlészet és borászat kellekeiről, esküvőkről, kismarosi családokról készült képekből áll.*

Riener Rezső kántortanító öröksége

A szájhagyomány szerint a sváb ősök három dolognak jelölték ki a helyét, amikor letelepedtek: a templomét, a falu kútját és az iskoláét. Az ünnepi események közül kiemelkedett a templomszentelés, amely a közösség elsődleges vallási és társadalmi eseménye volt. Kismaros templomát 1827-ben építették fel, s a volt elemi iskola előtt állt a település első kútja. (Ma a régi mintájára újraépített díszkút emlékeztet rá, amely a település szellemi és épített örökségét ápoló Kismarosi Faluvédő Egylet javaslatára készült el.)

A falu elemi iskoláját a Kossuth Lajos út 21. sz. alatt az 1800-as évek végén építették fel. Falai közt 1969-ig folyt a tanítás. 1872-ben tizenkilenc évesen *Vilcsék Gyula* volt az akkor szinte tisztán sváb település egyetlen tanítója, iskolájának vezetője, a Monarchia utolsó Arany Érdemrenddel kitüntetett pedagógusa. A negyvenöt évig szolgálatot teljesítő tanítót *Salamon Imre*, majd *Riener Rezső* kántortanító követte a katedrán. Riener Rezső az óbudai sváb származású fiatal kántortanító 1929-ben érkezett Kismarosra, s családjával, az iskolaépülettel egységet alkotó tanítói lakban lelt otthonra. Mellette tanított a későbbiekben *Uhlár István*.

Riener hosszú évtizedeken keresztül alakította, formálta a falu gyermek és felnőtt társadalmát. Nemzedékeket nevelt fel, embersége, türelme, a gyerekekhez és a hivatáshoz való alázata példaértékű volt. Küldetésének tartotta az iskolán kívüli népművelést. Színdarabokat rendezett, zenei képzést adott, énekkart szervezett: német és magyar klasszikus egyházi énekeket tanított. A község ifjúságából szervezett műkedvelő színészekkel Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc műveiből adott elő színműveket. A gyakori kirándulások alkalmával a természet szeretetére nevelt. Szakrális zeneműveit egyházi ünnepeken ma is játsszák. Igazgató-tanító hivatását 1952-ig töltötte be. 1981-ben a község temetőjében helyezték örök nyugalomra. Emlékét a falubeliek tisztelettel őrzik.

Riener Rezső és tanítványai

Az emlékezés háza

A Riener-ház évtizedeken át üresen állt, míg felismerték, hogy milyen jelentős az épület a falu történetében. A község vezetése – a német önkormányzat közreműködésével és kormánytámogatással – megvásárolta az akkori tulajdonosaitól. A tanítói lak és az előzőleg már önkormányzati tulajdonba került – falumúzeumként funkcionáló – iskolaépület összevonásával a tér kibővült, s a létesítmény nagyszabású felújítási munkálatai is megkezdődtek. Magyarország kormánya számos módon segíti a hazánkban élő őshonos nemzetiségeket identitásuk, nyelvük és kultúrájuk megőrzésében. A történelmi és néprajzi értékkel bíró épületegyüttest a kormány további támogatásával – a Kismarosi Falumúzeum Alapítvány, és a Német Nemzetiségi Önkormányzat bevonásával – több ütemben újítták fel. Az alapítvány célkitűzése volt, hogy az épület utcafronti része visszakapja eredeti sváb építészetre jellemző arculatát. A rekonstrukciós tervet *Mányi István* Ybl-díjas építész készítette. A munkák egy része társadalmi összefogással és közösségi szolgálat során valósult meg.

A Kossuth Lajos úti megszépült ingatlan a hétköznapiakon túli ünnepi emlékezés színterévé, a hagyomány megújult tárházává alakult át. Az épületben 2022-ben avatták fel a *Sváb Muzeális Gyűjtemény* szellemi örökének letéteményese, a helyi, a térségi kultúra és a hagyományok ápolásában jelentős szerepet betöltő *Sváb Emlékezet Centrumot*. A település múltját megidéző kismarosi egyházi, néprajzi és helytörténeti állandó kiállítás a Kismarosi Falumúzeum Alapítvány gondozásában ezen túl a Sváb Emlékezet Centrum keretei között várja a látogatókat.

Az ulmi dereglyétől napjainkig

A nemzeti és nemzetiségi kulturális hagyományok az emberi létezés erőforrásai. A fennmaradás zálogát jelentik. Kismaroson a helytörténet nagy „Zöld Kapuja” kitérő, s vele együtt feltárultak az emlékek is. Az Emlékezet Centrum avató ünnepén *Varga Zoltánné Wiedermann Er-*

Fotók: Borka Elly;
Falumúzeum – Sváb Muzeális Gyűjtemény;
Kismaros honlapja;
Merész Csaba (kismarosi iskolafotó).

zsébet (a néprajzi gyűjtemény alapítója Wiedermann Imréné Julcsi néni leánya) megható gondolatait fejezte ki: „Ez a kis falusi épület szimbóluma a településnek: a tanulásnak, tudásnak, erkölcsi növekedésnek, múltunk megőrzésének, jelenünk szebbé formálásának. Nem csak kő és tégl! Áll az iskola, az egykori ófalu közepén! Délcegen és szépen! [...] Az első gyűjtőkre még emlékezünk, tisztelettel állunk meg gyűjtésük eredményei előtt. De közöttünk élnek azok, akik tovább ápolták, gyarapították az elődök gyűjtéseit. [...] A kuratóriumi tagság mára újból megfiatalodott, az ő munkájukat is dicsérte mindaz, amit láttunk. Odaadással, szeretettel várták a látogatókat. De nem kevesebb az elfoglaltság, amit a továbbiakban folyamatosan végezni kell: megtölteni az épületet a múlt emlékeivel, a jelen értékeivel. Az ulmi dereglyétől napjainkig... felelősséggel, történelmi hűséggel, elfogulatlansággal! Köszönet mindazért, amit megvalósítottatok, jó munkát, sok szép eredményt a továbbiakhoz!”

A Kismarosi Falumúzeum Alapítvány a központi intézmény megnyitása alkalmából emlékkiállítás rendezett be Riener Rezső hagyatékából. Mint *Néder* Sarolta, a Kismarosi Falumúzeum Alapítvány Kuratóriumának elnöke elmondta: „nem csak kiállítóteret, nem csak – a Dunakanyarban talán elsőként – a málenkij-robotra elhurcoltak állandó emlékhelyét szeretnénk itt megteremteni, hanem – a helyi és az óbudai sváb származású Riener Rezső szelleméhez híven – a kulturális életnek is otthont kívánunk adni. Dalárdák, színdarabok, kamarazenei koncertek, baráti összejövetelek helyszíne lehet majd a SEC.” A Sváb Emlékezet Centrum nemcsak a dunakanyari svábság emlékeit őrzi, hanem minden érintett település anyagát befogadja és bemutatja. A sváb közösséget kívánja összetartani.

Ahogy *Soltész* Miklós államtitkár fogalmazott: a kollektív büntetéssel sújtott németek elvesztése nemcsak rokonaik és nemzetiségük, hanem az egész ország számára pótolhatatlan veszteség, a méltó emlékezés pedig kiemelten jelentős kötelezettség.

A jövő reménysége és az emlékezés virágai

A források keresgélése közben néhány kép ragadta meg a tekintetemet. Szín pompás, felvirágozott sírok látszanak rajta. Mellettük olvasható a felirat: „Tisztelet iskolánk volt tanítói előtt! A ballagási dekoráció virágaival ma délelőtt a Vilcsek Gyula Általános Iskola Szülői Szervezete az iskola Intézményvezető asszonyával és tanártársaival együtt tiszteletüket fejezték ki a kismarosi temetőben iskolánk volt tanítói és a nemrégiben elhunyt *Wilczek-Nagy* Levente (Vilcsek Gyula dédunokája, a Vilcsek Gyula Alapítvány egyik alapítója) sírjánál...”

A kismarosiak kegyelettel, teljes tisztelettel emlékeznek felmenőikre, történelmi és kulturális nagyjaikra és az elhurcoltakra. A volt elemi iskola és a mai kismarosi iskola örök nyugalomra helyezett tanárai, tanítói: Vilcsek Gyula, Riener Rezső, *Pápai* Jenő, *Várszegi* Ferencné (Vali tanító néni), *Bötykös* Gyula, *dr. Beja* Richárdné (Olgi néni), *Nemes* Mária (Babi néni).

Az iskolában 2012-ben nemzetiségi program indult. Ez az oktatási forma nem idegen a településen, hiszen az óvodában már évek óta folyt német nemzetiségi nevelés, valamint a környező településeken (*Visegrád*, *Zebegény*, *Nagymaros*) is működik ilyen típusú intézmény. A program a magyarországi közoktatás részeként valósul meg, betartva az iskolai nevelés és oktatás általános céljait, feladatait meghatározó jogszabályokat. A tanulók egy világnyelv biztos tudásán túl a hon- és népismereti tárgyak beillesztésével megismerik a német nemzetiségi népcsoport történelmét, földrajzát, szellemi s anyagi kultúráját. Mindennapjaikba építik a hagyományőrzést, illetve -teremtést, megtanulják az önismeret és a német nemzetiségi kulturális identitás kialakítását, erősítését. Várják olyan nem német nemzetiségű gyerekek

jelentkezését is, akik szeretnék megismerni a német kultúrát, és azzal azonosulni is kívánnak.

2016-ban a Német Nemzetiségi Önkormányzat a Kossuth út 22. elé ivókutát állíttatott, mely a hasznos funkciója mellett emléket állít a sváb ősöknek. A *Tóth* Dávid által készített bronz kislányfigura ölében az ulmi dereglye látható, a hordó, amin ül, a betelepülők szőlőtermesztésére utal, s a talpázat madeira mintázata a sváb kézimunka egyik jellemzőjére emlékeztet. A szobor felállítása után a lakosság körében kiírt pályázaton lehetett szavazni: mi legyen a kislány neve? Ennek eredményeként lett Teréz, vagyis ahogyan a köznyelvben hívják: Rézi. A faluban német nemzetiségi helytörténeti tanösvényt is kialakítottak. Ennek főbb állomásai: Ulmi dereglye szobor – Málenkij robot emléktáblák – Római katolikus templom – Német feliratú sírkövek – Műemlék pincesor – Kismarosi Sváb Muzeális Gyűjtemény.

A tanórán kívüli foglalkozásokon a diákok felkutatják a településen fellelhető német nemzetiségi emlékhelyeket, kegyhelyeket, és rendszeresen gondozzák azokat. Így megismerkednek történelmi háttérükkel is. Üdítő szokássá vált a virágvasárnapi kút-, szökőkút-, forrásdíszítés is. A gyerekek és a szüleik közösen ünnepelnek, együtt öltöztetik fel pompás köntösbe a falu kútjait, főterét. Teréz napján pedig kis iskolai műsort adva megkoszorúzzák a művelődési ház előtt álló ivókúton ülő – sváb ősöknek emléket állító – „Rézi” kislány szobrát.

Ha a faluba legközelebb betérünk, nyitott szívvel járjuk az utcáit! Látogassunk el intézményeibe, sétáljunk végig a kismarosi helytörténeti tanösvény állomásain, álljunk meg egy percre az emlékezés táblái előtt, és egy szál virágot letéve a sírkertben se felejtünk elidőzni a halhatatlanok hantjai felett...

A Sváb Emlékezet Centrum és Sváb Muzeális Gyűjtemény néprajzi, helytörténeti s egyháztörténeti kiállításán (Kismaros, Kossuth Lajos utca 21.) a sokszínű programkínálat mellett a hagyományápolás, a hagyományépítés nemes gondolata, a múltból kiemelt, feledéstől megóvott emlékek – tárgyi és szellemi értékek – várják az érdeklődőket.

Borka Elly

Források:

Kismarosi Sváb Muzeális Gyűjtemény állandó kiállítása kiadvány, 2016;
Vilcsek Gyula Általános Iskola honlapja és pedagógiai programja;
Tanulmányok Kismaros történetéből;
Dr. Rixer Gusztáv: Kismaros az idő sodrásában 1995.;
Kismarosi Falumúzeum honlapja;
Kismarosi svábok honlapja;
Kisduna újság;
ESTV, a Térség Televíziója;
Kanyarmagazin;
Facebook: Német telepések történelme.

Rézi kút

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. Ezúttal is az értéktárakba felvett, ott nyilvántartott kincsek közül válogattunk.

Felsőgallai Német Nemzetiségi Dalkör (Tatabányai települési Értéktár)

A Dalkör 1969. október elején alakult Gallai Rudolf, a régi Felsőgallai Széchenyi Művelődési Ház igazgatója vezetésével. Az énekkar Komárom-Esztergom vármegye egyik legrégebben működő csoportja. Rudi bácsi tizenhat éven keresztül vezette a húsztagú német nemzetiségi dalosokból álló kórust. 1986-ban, amikor az alapító karnagy megbetegedett, s nem tudta folytatni az irányítást, Saltzer Géza, az Árpád Gimnázium karnagya vette át a szerepét. Ekkortól az együttes létszáma jelentősen kibővült, mivel a Széchenyi iskolából tizenhárom leány, s az Árpád Gimnáziumból tíz fiú is vállalta a kórusban való éneklést. Megkezdődött a nemzedékváltás. A fiatalok többsége az általános iskola befejezéséig, illetve az érettségiig vállalta a közös éneklést. Jöttek az eredmények, az elismerések, díjak, a dalostalálkozókra, fesztiválokra történő meghívások. A dalkör tagjainak évente nyolcvan-kilencven próbanapjuk volt, s harminc-harmincöt szereplésen vettek részt.

1990-től évente tavaszi és őszi dalostalálkozóra hívják a baráti német nemzetiségi énekkarokat. Német mintára szervezték meg – Románné Marika, a Kultúrház nagyon aktív igazgatója vezetésével – a sikeres őszi *Heimatmelodie* dalostalálkozókat. 1995-ben a KÓTA Országos Nemzetiségi Kórusfesztiválját, majd 1998 októberében a *Landesrat*, a Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa I. Országos Fesztiválját rendezték meg Felsőgallán. Azóta több térségi és országos fesztivál, minősítő hangverseny szervezésében vállalták a részvételt, de a program megrendezését is. Ezek mellett szerepeltek a felsőgallai, tatabányai, megyei programokon, országos és nemzetközi fesztiválokon. Többször léptek fel Ausztriában, Németországban, Lengyelországban, Erdélyben.

A dalkör érdekes programja az évente a Széchenyi Művelődési Házban szervezett KÓTA-díjas kórusok találkozója és a *Generációk találkozója* koncert. 2018-ban a sok új kezdeményezést vállaló nemzetiségi együttest KÓTA-díjjal tüntették ki. 2019-ben nagysikerű születésnapi programokkal ünnepelték az ötvenedik születésnapjukat. Bekapcsolódtak a klasszikus zenei estek Felsőgallán tartott koncertsorozatba, német zeneszerzők műveinek (*Bach* és *Beethoven*) előadásába. Több CD-, DVD- és kazettafelvétellel büszkélkedhetnek. A dalkör életéről két kiadványt jelentettek meg 2014-ben és 2019-ben. Százhatvan népdalból álló dalgyűjteményüket *Markovics* Dávid készítette. Az énekesek gyakran harmonikakísérettel lépnek fel.

Szent II. János Pál pápa köztéri szobra (*Budapest XVII. kerülete, Rákosmente települési Értéktára*)

Karol József *Wojtyła* (1920-2005) lengyel születésű pap 1942-ben, illegális körülmények között kezdte meg szemináriumi tanulmányait. 1946-ban szentelték pappá. Egyháztudományi tanulmányokat folytatott Rómában, ahol doktorrá avatták. Hazatérve Lengyelországba előbb plébánosként, majd segédpüspökként működött Varsóban, később Krakkó érsekeként, végül bíborosként szolgált. Részt vett a második vatikáni zsinaton. 1978-ban őt választották pápává. Közvetlen elődje nevéől ösztönözve vette fel a *II. János Pál pápa* nevet. 1846 óta ő volt a legfiatalabb pápa, s közel ötszáz év óta az első nem olasz származású. A pápaság történetében ő töltötte a harmadik leghosszabb időt Szent Péter trónján. Pápai működését a népek és vallások közötti béke előmozdítása, a közeledés szorgalmazása jellemezte. Nyilvánosan bocsánatot kért egyháza valamennyi bűnéért. Utazó pápaként regnált. Magyarországon két látogatást is tett. Nagy nemzetközi ismertségre és népszerűségre tett szert. Egyháza tanításait minden korábbinál közelebb vitte az emberekhez. A közép-európai békés rendszerváltásokban is jelentős szerepe volt. Általános szeretet övezte. 2005-ben, 84 éves korában bekövetkezett halála után hat évvel boldoggá, újabb három év múlva szentté avatták.

Rákosmentén 2008 márciusától áll egész alakos szobra (*Babusa* János alkotása). A szobor elkészítésének teljes összegét a XVII. kerületi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat állta.

Ökrös Oszkár életműve (*Budapest VII. kerülete, Erzsébetvárosi települési Értéktár*)

Ökrös Oszkár (Szolnok, 1957. május 21. – Budapest, 2018. január 15.) zenesz családban született. Hatéves korában nagyapja irányításával kezdett cimbalmozni. Nyolcéves korában hangszeres szólista kategóriában megnyerte a Magyar Televízió népzenei versenyét. Két évvel később, miniszteri engedéllyel vették fel a Konzervatóriumba. Tanulmányai befejeztével a legnagyobb népi együttesekhez (Budapesti Népi Együttes, Magyar Állami Népi Együttes, Honvéd Művészegyüttes) került, s velük szinte az egész világot bejárta. Első önálló lemeze 1990-ben *A cimbalom varázslója*, a második 2011-ben *A cimbalom Paganinije* címmel jelent meg. A Száztagú Cigányzenekar élcimbalmosa, egyik legismertebb arca volt. 2001-ben a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével tüntették ki. Életpályája elismeréséül 2011-ben, a „Köztársasági Elnök Díszoklevele Éremmel” elismerést kapta. A művészt a klasszikus és cigányzenei hagyományok ápolását és népszerűsítését szolgáló, világszerte népszerű előadóművészi pályája elismeréseként 2015. március 15-én, a nemzeti ünnepen Kossuth-díjjal tüntették ki. Ökrös Oszkár Erzsébetváros lakosa volt, haláláig az Erzsébet körút 2. III. em. 20. alatt lakott.

Ramassetter Vince életútja (Sümegei települési Értéktár)

„Százezreket adott Sümeg városának, szülőföldjének. Alapított reális-kolát, hogy jó iparos és becsületes kereskedő legyen a magyar fiú... Alapított felső leányiskolát, hogy derék, művelt asszony legyen a magyar leány... Alapított alreálisiskolát, arra is adott húszezer forintot. Adott a városnak téglagyárat nagy telekkel, építsen szép új városházat. Alapított kórházat húsz ágyra, s adott hozzá nagy telket és száznyolcvan holdas gazdaságot, majorbeli épületekkel. Alapított cselédösztöndíjat és szegény lányok számára kiházásítási alapot. Édes felesége nevének emlékére létrehozta a Zsófia-óvodát.” – sorolja Eötvös Károly a Balatoni utazás című könyve Ramassetterrel foglalkozó fejezeteiben.

Az 1806-ban, Sümegen született *Ramassetter* Vince, szüleivel a mai Deák Ferenc utca 8. szám alatt kezdte életét, s maradt is a szülői háznál, támogatva apja, Leopold mesterségét, aki jelentős vagyont kétfestőként teremtette meg. A családi vállalkozáson belül Vince felelt a kétfestő-termékek értékesítéséért, ezért sokat utazott, így felfigyelt arra a lehetőségre, mely a jó magyar borban rejtett. A század közepére a vidék egyik legnagyobb szőlőbirtokosa és legjelentősebb forgalmat lebonyolító borkereskedője lett.

Borászatának irányítását Sümegen alakította ki. Ausztria, Németország és Anglia borlerakataiba, sőt egyes források szerint Szentpétervárra, Moszkvába, Konstantinápolyba, Rómába és Madridba is szállított. Londonban, valamint Bécsben a világhiállítás arany- és ezüstérmével jutalmazták.

Feleségétől, a felvidéki *Kompanik* Zsófiától született gyermekei sajnos fiatalon elhunytak. A gazdasági életben sikert-sikerre halmozó Ramassetter házaspár cselekvő szerepet vállalt a város társadalmi életében. 1846-tól halálukig az általuk létrehozott alapítványok sokasága megalapozta Sümeg oktatási, szociális és egészségügyi fejlődését. Igazi mecénások voltak. Ramassetter Vincét két alkalommal is városbírónak választották, 1848-ban a város polgármestere volt. 1858-ban a császár Arany Érdemkeresztrel jutalmazta, így élete utolsó éveiben a „fehérkőaljai Ramassetter Vince, a Ferenc József-rend lovagja” rang és nemesi címer illette meg. Hetvenkét évesen hunyt el a ma nevét viselő utcában álló emeletes házában. Végrendeletében sorolta fel ingó-, és ingatlanainak örököseit: kiterjedt rokonságát, üzlettársait, a város intézményeit és lakóit.

Sümeg városa köztéri szobrokkal, könyvekkel, kiadványokkal, a Ramassetter-díj megalapításával, a Somló – Sümeg – Badacsonyi Ramassetter Borút kialakításával, szakmai rendezvényekkel, emléktáblákkal, folyamatosan megemlékezik a város egykori jótévőjéről. „Sümeg város Atyjának” életútját, páratlanul értékes örökségét a Palota Pincében megtekinthető bortörténeti kiállítás keretében és a szülőházban kialakított Ramassetter Látogatóközpontban mutatja be.

Testvérvárosok kútja (Váci települési Értéktár)

A Vác főterén látható reneszánsz stílusú kút készítője *Madarassy* Walter. Eredetileg *Mátyás király* születésének 500. évfordulóját szerették volna megünnepelni 1943-ban. A szobrász Mátyás király-domborművekkel akarta díszíteni a nyolcszögletű márvány kútkávéját, ez azonban a háború miatt nem valósult meg, a káva sokáig díszítetlenül állt. Később virágmotívumokkal ékesítették lapjait (egy még ma is látható közülük), majd ezek helyére kerültek fel a testvérvárosok címerei. 1984-ben Vác testvérvárosi kapcsolatokat kezdett kialakítani a finn *Järvenpää*-vel, majd később még tíz várossal. 1991-ben *Deuil-La-Barre* – Franciaország; 1993-ban *Donaueschingen* – Németország; 1997-ben *Székelyudvarhely* (Odorheiu Secuiesc) – Erdély, Románia; 1993-ban *Givatayim* – Iz-

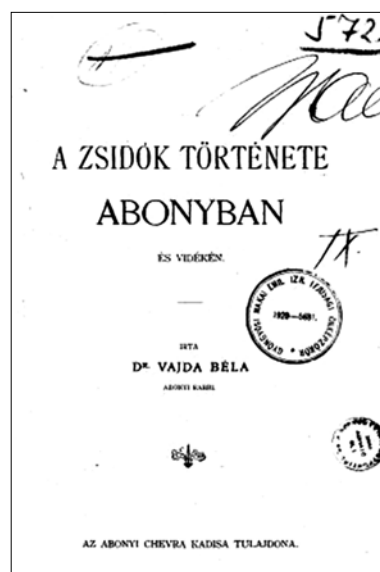
rael; 1998-ban Vágtölgyes (Dubnica nad Váhom) – Szlovákia; 2004-ben *Ipolyság* (Sahy) – Szlovákia; 2001-ben *Técső* (Tjacsiv) – Ukrajna; 2011-ben *Sariyer* – Törökország; 2014-ben *Otrokovice* – Csehország; 2016-ban *Zawadzkie* – Lengyelország következtek sorban. Vác városa kulturális együttműködést alakított ki a japán *Yurihonjo*val is. A testvérvárosok barátságára, a barátságok védőszentje, *Szent János* hivatott figyelni, akinek bronz szobrát a kút közepén, egy kőpilléren állították fel. A díszkút és a szobor ugyan egy egység, de különböző időpontokban készültek. János evangélista szobrát *Horváth Tibor* szobrász készítette el 2000-ben.

A kút körül kialakult kis tér egy-egy szegletébe barokk puttók kerültek. Ezeknek a bájos kis szobrocskáknak ez már a sokadik helyük, a városban több helyen is álltak már, eredeti, első helyüket azonban, sajnos már nem lehet kideríteni.

Dr. Vajda Béla: A zsidók története Abonyban című könyve (*Abonyi települési Értéktár*)

Az 1896-ban írt értékes helytörténeti dokumentum szerzője *dr. Vajda Béla*, az idő tájt abonyi rabbi volt. A településen valaha élt zsidó vallású emberek addigi történelméről beszámoló alkotással kapcsolatosan kifejti: „...a mű megírásánál egy pillanatra sem tévesztém el szemeim előtt azt, hogy valamely zsidó hitközség monográfiájának főcélja csak az lehet, hogy a hazai zsidóság történetírójának munkáját elősegítse. [...] A hazai zsidóság múlt és jelen századbeli történetéhez igyekeztem adalékokat nyújtani.”

A Pest vármegyei mezővárosban, Abonyban 1745 körül jelentek meg az első zsidó családok. A könyv megírásáig áttekintett történelmükben a település zsidósága harmonikus kapcsolatban állt a városka más vallású közösségeivel. A könyv legdicsebb oldalain a helyi zsidóság 1848/1849-ben szerzett érdemeit taglalja, mintegy negyven nemzetőrről és a számos közhonvédjával, egy huszárhadnaggyal és egy főhadnaggyal is büszkélkedhet. *Tisch Manó* révén pedig olyan személyiséggel is, aki életét adta a magyar szabadságért. A hatalmas helytörténeti értéket jelentő munka, az ezredévi ünnepségek, a „boldog békeévek” emancipációs eredményeivel zárul.

Ikonosztáz és freskók – Százhalombatta (*Pest vármegye Értéktára*)

A Magyarországon található görög-keleti templomok közül az egyik legrégebbi és legmonumentálisabb ikonosztázzal a százhalombattai (Isten Anyja születése-templom) rendelkezik. A tornyában két harangot őrző szerb templom az óváros főutcájában található. A faluba települő

szerbek kezdetben faházakat építettek, s az első templom is fából készült 1720-ban. Az Óváros képét mindmáig meghatározó barokk stílusú jelenlegi kőtemplom 1750-ben készült el a fatemplom helyén. Az év szeptember 21-én szentelte fel Dionisije *Novakovics* budai püspök. Az épület az ortodox előírásoknak megfelelően a hossz tengely mentén keleti-nyugati tájolású, úgy, hogy a szentély kelet felé, a szemben lévő kapu pedig nyugat felé helyezkedik el. Az ikonfal a festményeivel együtt 1770 táján készült, s az 1800-as évek végén restaurálták őket. Az ikonosztáz régebbi, mint maga a templom, az áttelepülés idején hozták Szerbiából. Készítőjük ismeretlen. A templom freskói is egyedülálló, kivételes értékek. A második világháborúban csak a templom tornya rongálódott meg, az ikonosztáz sértetlen maradt. (A toronysisakot eredeti formájában 1997-ben állították helyre.) Az ortodox kultúrát a templom közelében található közösségi ház és Egyházi Múzeum is őrzi.

Szlovák Néprajzi Gyűjtemény (*Tótkomlós települési Értéktára*)

A kiállítóhely a városházával szemben, a Szent István tér 2. sz. alatt álló – korábban az evangélikus egyház gondnoki hivatalaként szolgáló – egyemeletes épületben működik. Itt tekinthető meg az a nemzetközi hírű szlovák néprajzi gyűjtemény, amely alapjaiban *Koppány* János egykori evangélikus lelkész gyűjtőmunkáját dicséri. 1067 darabból álló néprajzi kollekcióját 1984-ben vásárolta meg tőle a tótkomlói tanács. Az azóta eltelt évtizedekben természetesen tovább bővült a kiállított tárgyak száma. Ahogy azt a *Krupa* András szerkesztette *Tájházak, gyűjtemények, falumúzeumok a magyarországi szlovák településeken* című, 1997-ben megjelent kiadvány rögzíti: „Az anyag kifejezetten az alföldi szlovákok által készített és használt tárgyakat tartalmazza. 80%-a tótkomlói eredetű, a többi Békéscsabáról, Medgyesegyházáról, Ambrózfalváról, Pitvarosról és Csanádalbertiről származik.”

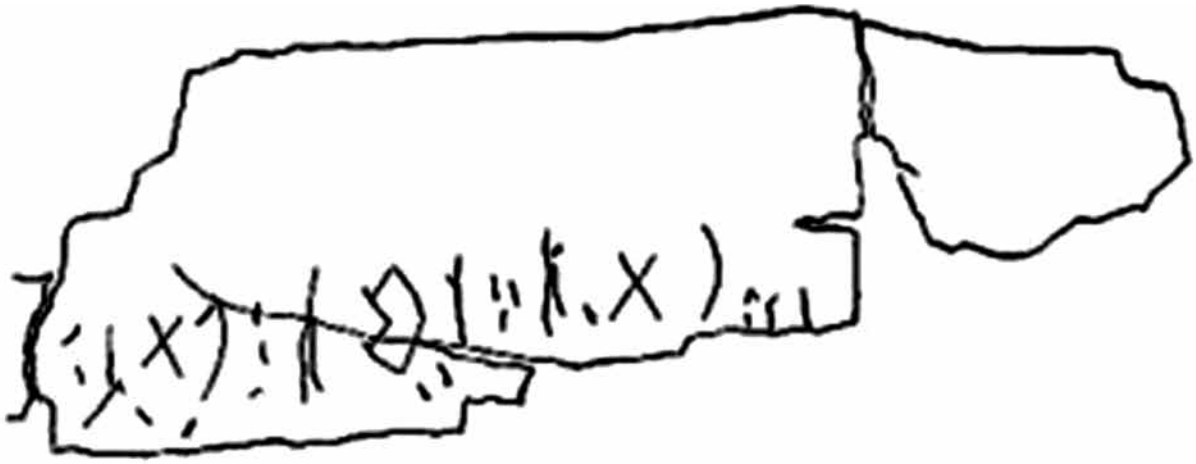
A helyi szlovákság életéhez, mindennapjaihoz kapcsolódó tárgyak igen beszédesek: közel hozzák az előző nemzedékek életét a mához. A népi bútortól különböző cseréptárgyak és eszközök (kolomp-gyűjtemény, falitékák, rokkák, fokosok, guzsalyok, tarisznyák), valamint festett kemencetető, faragott mángorlófák, kerámiák, porcelán faliórák, citerák, s más eszközök, használati tárgyak találhatók. A falakon festmények (egyebek mellett a tótkomlói naiv festő, *Dénes* Anna művei), valamint helytörténeti értékű fényképek (portrék, eseményfotók, enteriőrök, katonai felvételek) kaptak helyet. Az épület pincéjében a helyi szlovákság által használt mezőgazdasági szerszámokat, népi eszközöket, használati tárgyakat mutatják be.

Halomi rovásírásos tegez (*Kalocsai települési Értéktár*)

A Homokmégy közigazgatási területéhez tartozó Halomban az 1930-as években avar temetőt tártak fel. Ettől a lelőhelytől keletre, kb. 350 méter távolságban 1951-ben homokbányát nyitottak, ahol nem sokkal a munkálatok megkezdése után rábukkantak az első, majd a második honfoglalás kori sírra. 1952-ben további hat sírt tártak fel.

Az egyik viszonylag gazdagon eltemetett férfi sírjából előkerült leletek közül mára csak két tárgy maradt meg, a harcos öve és tegeze. A tegez eredetileg bőrből, esetleg fakéregből készülhetett, alját és fedelét vaspántokkal erősítették meg, száját csontlemezekkel keretítették. A jobb oldali, kevésbé hiányos lemez középső harmadában fedezték fel a bekarcolt rovásfeliratot.

Ezt aztán több nyelvészettel foglalkozó kutató is megvizsgálta. Véleményük jórészt eltér egymástól, azonban abban szinte valamennyien megegyeztek, hogy a feliratot valószínűleg a tegez tulajdonosa karcol-

ta a lemezre, s hogy azt az ótörök nyelven íródott szövegek közé kell sorolni. *Vékony* Gábor tizenegy jelet különített el, s megállapította, hogy a szöveg teljes, olvasható. A felirat, véleménye szerint mágikus tartalmú, amelynek célja, hogy a fegyver hatásosan működjön, s magyarul annyit jelent, hogy: „Tíznyilas tegezzel győzz”. Hozzátette még azt is, hogy a tíz itt nem egyszerű számjegyként szerepel, hanem a sok vagy a soknál is több jelentéssel bír, hiszen a számtalan nyílvevesszővel a tegez gazdája bárkit képes lehet legyőzni.

Dmitrij *Vasziljev* orosz régész, a keleti türk feliratok és nyugati törökség írását tartalmazó emlékeinek egyik legjobb ismerője viszont tizenkét írás- és két elválasztó jelet különített el. Szerinte a halomi tegezborító jelei a dunai bolgárokkal lehetnek kapcsolatban, akik korábban a kazárok alattvalói voltak, a tegez tulajdonosa pedig kabar harcos lehetett. Elképzelhető, hogy a szöveg egy részét esetleg a „Kagánomnak” értelmezéssel lehetne lefordítani, az illető feltehetőleg zsoldosként szolgált a magyar törzsszövetségben, ennek fejedelmét tekintve kagánjának.

Szent Flórián-templom, Rábatótfalu (*Szentgotthárdi települési Értéktár*)

Rábatótfalu Szentgotthárd szlovén (vend) nemzetiségű városrésze. Templomának különös értéket ad, hogy a település lakói építették és díszítették. Az 1183 után a szentgotthárdi apátság ciszteri szerzetesei a környéken erdőirtások után majorokat hoztak létre. Egy ilyen major-ságból fejlődött ki Rábatótfalu. Nevét az apátság Tót nevű szolgájától kaphatta. A másik feltevés az, hogy azért kapta, mert e vidéket lakói miatt a XIX. század közepéig tótságnak hívták. A települést az 1664-es szentgotthárdi csatában a tatárok felégették. Rábatótfalu 1983-tól tartozik Szentgotthárdhoz. A templom helyén harangláb állt, melyet 1825-ben felújítottak, s régi harangját is kicserélték. Következő évben tűzvész pusztított a településen, ekkortól lett *Szent Flórián* a falu védőszentje. Tiszteletére 1882-85 között a harangláb helyén kápolna épült. Szent Flórián szobrát *Scsavnicšár* István apátistvánfalvai plébános (1869-94 között) adományozta.

Az 1826. évi nagy tűzvészre minden évben Flórián napján (május 4.) búcsúval emlékezik a falu. A jelenlegi főoltár 1913-ben készült. A torony 1962-ben egy szélvihar miatt megrongálódott, ekkor újra kellett építeni. A szembenéző oltárt és a padokat a 80-as években *Németh* Ferenc helyi asztalos mester és fia készítette. Legutóbb 1996-1998-ban volt teljes felújítás. 1980-ig a nemzetiségi falu az apátistvánfalvai plébániához tartozott. A templom melletti iskola helyén először nemzetiségi óvoda nyílt, amely még 2005-ben is fogadott gyermekeket. Jelenleg a Móra Ferenc Városi Könyvtár fiókkönyvtárának ad helyet.

(h)

JELLEN/LÉT 2025

Magyarországi Nemzetiségi Színházi Fesztivál

A Magyarországi Szerb Színház szervezésében, a Magyarországi Nemzetiségi Színházi Szövetség és a Magyar Teátrumi Társaság szakmai támogatásával megvalósuló nemzetiségi színházi eseménynek immár hagyományosan, nyolcadik alkalommal adott otthont a Nemzeti Színház. Idén március 24-30. között találkoztak a tizenhárom hazai nemzetiség előadó-művészei, hogy együtt ünnepeljék gazdag színházi kultúrájukat, hagyományaikat és bemutassák színpadi alkotásaikat. Ez a rendezvény azért is különleges, mert nem tudunk másik országról, ahol a kisebbségben lévő, más nemzetiségi kultúrát is ápoló közösségek egy egész hétig jelen lehetnek fővárosuk Nemzeti Színházában. A Színházi Világnapon, március 27-én a Magyarországi Nemzetiségek Színházi Társulata nemzetiségi performanszal állt elő, meghívott vendégként pedig a győri Czinka Társulat mutatta be táncszínházi előadását. A tehetséges színházi műhelyek kivételes színvonalú előadásokkal várták a közönséget és újdonságokkal is készültek. Hat kiemelt előadás versenyprogramban méretette meg magát, amelyet a **Pataki András**, **Rátóti Zoltán** és **Vajda Márta** alkotta zsűri értékelt. A Fesztivál záróeseményeként az *Esthajnal* című előadást mutatták be **Vidnyánszky Attila** rendezésében a Nemzeti Színház Nagyszínpadán. Ezt követően hirdették ki az egyes kategóriákban a versenyprogramban résztvevő színházak eredményeit.

A JELEN/LÉT Fesztivál Magyarország Kormánya, a Nemzeti Kulturális Alap, a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága, a Nemzeti Színház és a KIM támogatásával valósult meg.

A következőkben a résztvevő színházak fesztiválon bemutatott előadásait mutatjuk be.

Amfiteatro Görög Nemzetiségi Színház

Szophoklész: Antigoné

(tragédia görög nyelven magyar felirattal)

Az Antigoné című előadás Szophoklész ókori, örök érvényű drámájának modern adaptációja. Az előadás a tragédia egyik alap-ellentmondását próbálja sajátos megközelítésben bemutatni: a látszat és valóság megkülönböztetésének lélektani rezzenéseit követi, mai világunk, sorsunk felismeréseinek válaszreakcióit vizsgálva. Napjaink válságokkal terhes világában az ember globális kiszolgáltatottságában, túlélésének érdekében fogódzókat keres, melyeket kizárólag múltunk erkölcsi-etikai történetiségének vázszerkezetében találhat meg. Szophoklész Antigoné drámájának intenciói kétezer év óta érvényesek. Újraértelmezésük, a mű időszerű adaptációja egy színházi előadás keretében tényleges segítséget nyújthat „létünk bonyolult létszerkezeté” értelmezésének szövevényében. *Platon* és *Arisztotelész* sok mindenben ellentmondott egymásnak, de a demokrácia szükségességét mindketten pejoratív módon ítélték meg. Pontosan látták, hogy a közérdek és a magánszféra nehezen egyeztethető össze. Az Antigoné nemcsak a zsarnokság és a testvéri szeretet összetűzése, hanem a közösség és az egyéni érdek követelményének emblematikus problémafelvetése. Az ember rendeltetésének nincs más lehetősége, mintsem ennek a feloldhatatlan ellentmondásnak a „harmonikus rendbe állítása”, az erre való okvetlen törekvés. Ebben az útkeresésben válhat az ember Szophoklész nyomán a „legcsodálatosabb lény”. Az előadásban szakmailag elismert Magyarországon élő görög színészek, táncosok, zenészek, artisták játszanak, szobrász-, rajz- és fotóművész vesz részt. Hozzájuk görögországi színészek is társulnak, akik a hídépítés alappilléreit teszik le Magyarország és Görögország színjátása között. A hazai nemzetiségi életben kuriózumnak számító zenészek szólaltatják meg különleges hangsze-

reiket. Az előadás során megismerjük a török duda, a hárfa, a parasztfurulya, a görög klarinét és többfajta ütős zeneszerszám hangjait is.

Antigoné: Kotsona Eleni

Isméné: Fülöp Izabella

Kreon: Kollatos Fotios

Kar/hírnök: Álmosd Phaedra

Haimon: Peták Róbert

Tiresias: Peták Róbert / Kollatos Fotios

Kórus: Radis Afrodite, Wastl Akilina, Nikolaidou Phaedra,
Efstratiades Zoi

Táncosok: Bodócs Diána, Bokrossy Barbara, Béres Fanni, Dévai
Fanni, László Bíborka, Németh Laura

Artisták: Nagy Zsuzsanna és csapata

Zenészek: Kollatos Jorgos, Stefopoulos Alekos, Nizalowski Fanni

Koreográfus: Bokrossy Barbara

Jelmez: Álmosd Phaedra

Rendező: Kollatos Fotios

ANI – Budavári Örmény Színház

Lelkigyakorlat

(magyar nyelvű előadás)

T. Pataki László ezúttal *Majthényi* Anna, Madách Imre édesanyjának szemszögéből vizsgálja az anyós-meny viszonyt. A színmű a Lidérc-láng párja: mindenki talál benne igaz vádat és saját helyzetére is gondolhat, miközben a Tragédia írói nagysága nem csorbul.

Csiky Gergely: Bozóti Márta

(magyar nyelvű előadás)

Csiky Gergely korának problémája, a pénz, ma is aktuális. A hitelezők kegyetlensége, a szegény emberek kijátszása a törvények körmönfont alkalmazásával megkeseríti a rászorulókat életét. Egy csőd, egy végrehajtás földönfutókká teszi a becsületes embereket, fiatal életeteket törhet meg. A címszereplő iszonyú belső küzdelme árán, a tragédia árnyékában mégis jóra fordul élete, a sors igazságot szolgáltat.

A darabot 140 éve a Nemzeti Színház mutatta be Jászai Mari főszereplésével. Az ANI – Budavári Örmény Színház Csiky Gergely magyar örmény szerző Jászai Marinak írt szerepe felelevenítésével a nagy magyar tragika emlékének tiszteleg születésének 175. évfordulója alkalmából.

Artashat Örmény Nemzetiségi Színház

Zumba

(egyfelvonásos monokomédia/tragédia örmény zenei betétekkel magyar nyelven)

A színdarab központi eleme a főszereplő: egy középkorú, mai modern nő figurája, Z generációs gyermekek édesanyja, energikus, karrierista nő. Annak ellenére, hogy tinédzser korában teljesen más tervei voltak, most egy multinacionális cégnél dolgozik. Rohan egyik helyről a másikra, intézi a családjá ügyeit, ápolja demens édesapját. Férje, ahol tud, segít, de egyre ritkábban partnere az örmény nemzetiségű nőnek, aki másságával, különböző nyelvi környezetével, hagyományaival és nemzetiségi kultúrájával anno levette a lábáról a magyar nemzetiségű

Lusztine: Álmosd Phaedra
Báb: Bolyóczki Zsófi
Produkción vezető: Tóth G.-Keller
Linda
Író, rendező: Antal Tímea
Rendező asszisztens: Antal
Enikő

Zeneszerző: Arany Tamás
Hangszerelés: Derzsi György
Díszlet: Ondraschek Péter,
Magyar Romana, Sajben Tibor
Kellék, jelmez: Muladi Klára
Koreográfus: Borbély Kriszta
Zenei vezető: Endrődi Ágnes
Hangmérnök: Bachraty Gábor
Fénytechnika: Czibor Attila
Dalszöveg: Lénárt László

férfit. Kezdenek elhidegülni egymástól, de próbálják egyben tartani a kapcsolatukat, mert van bennünk annyi szeretet, ami tovább tudja őket lendíteni ezen a válságon. Aggódnak egymásért és vannak néha intim pillanataik is. A nő jó humorú, szókimondó, igazi vagány csaj. A túlhajszoltság miatt sokat cigarettázik és feszültségoldásnak lecsúszik egy kevés borocskára is. Sportol, szinte minden edzésformát kipróbált már, de legjobban a zumbát szereti. Ezekben a táncórákon érzi magát a legjobban, itt tudja elfelejteni minden nyűgét, baját, kiadni a frusztrációját. Miközben megszokott mindennapjait éli, egy pillanat alatt omlik rá az álvilága, és elementáris erővel tör elő a való élet. Ekkor döntenie kell, hogyan folytatja tovább az életét... Vagy egyáltalán folytatja-e?

Kerek élet fája – zenés világutazás egy esztendőn át

(zenés ifjúsági előadás magyar nyelven)

„Népszokásainkat hosszú évszázadok és nemzedékek alakították, és adták át örökségül. Népünknel az esztendő átéléséből kitűnik, hogy a jeles napokhoz fűződő szokások, hagyományok és hiedelmek, az örök jövőt szolgálják.”
(Bálint Sándor: Az esztendő néprajza)

Az idő meg nem áll, forog tovább, a kerek életben egy a biztos, a változás. Mit szólnátok ahhoz, ha végre megismerhetnétek az őszt, a tavaszt s a többi évszakot? Kíváncsiak vagytok, mit csinálhatnak, hogy élnek, mire vannak, kire várnak, mit éreznek? El tudjátok képzelni, kik lehetnek a hónapok, s a kerek életben mit ronthatunk el mi, a nagyok? Mi a rossz és mi a jó, és mi a megbocsájtható? Mi az ünnep, a szeretet, a hagyomány és a közösség veled? Lesz itt móka, kacagás, zene, tánc... az idő repít, s körbe fonja az évet, s az életet. Elrepít a szelek szárnyán, oda, ahol még te sem jártál. Ha eljössz, én utazom veled!

Az Artashat Örmény Nemzetiségi Színház és a Fellegjáró Társulat koprodukciója, a Kerek élet fája című zenés színpadi mű célja, hogy a gyermekek számára az örmény és magyar kultúra ünnepeinek, hagyományainak, népszokásainak megértését, átélését, megismerését segítse, a jeles napokra hangolódást szolgálja. Ismeretátadást, közelítést ad a gyökerekhez, megtartó hálót és erőt, közösséggé formálást és formálódást nyújt a népdalok, népszokások, színes hagyományok és ünnepek mentén. A szórakoztató, látványos színpadkép mellett a zenei köntösben a hangszerek éppúgy jelen vannak, mint a kerettörténetben megjelenő négy színész alakja, az élő zenekari kíséret, valamint a gyermekek szuggesztív jelenléte koreográfus /rendező segítségével.

A játék egy stilizált térben zajlik egy három méter magas, belsejében csigalépcsővel kialakított vasszerkezetű kasírozott fa, a kerek élet fája körül. A háttérben egy jól világítható kifeszített vászonnal, mely akár papirusztekercshez, akár diafilmhez vagy könyvhöz hasonlítható, két oldalán ki- és betekerhető felülettel. Az egyes évszakokat jellegzetes díszletek, kellékek és játékelemek – mint például szekér, kis kordé, gypszyonyeg, szalma, hólabdák és hógömbök sokasága – jelenítik meg. Ebben a térben mozognak az évszakokat megszemélyesítő színészek, valamint a hónapocskák játéka fényeffektusok kíséretében. A látványban hangsúlyosak a harsányabb, figyelemfelkeltőbb színek, hogy a gyermekek számára az örmény és magyar kultúra ünnepei, hagyományai, népszokásai minél érthetőbbek, megismerhetőbbek legyenek. A játéktérben projektor segítségével vizuális hatásokat, szín- és látványvilágokat érnek el.

Évszakok: Sövegjártó Áron, Gyenis Erika, Endrődi Ágnes, Gyurity
István Stipo
Szél: Tóth G.-Keller Linda
Író: Tóth Tamás
Rendező: Gyurity István Stipo

Aranyeső a családomra

(zenés roma komédia magyar nyelven)

A társulat hiánypótló előadásával a mindennapok szürkeségéből szeretné kibillenteni a nézőket. A fergeteges cigány témájú bohózat egy roma család (apa, anya, gyerek, nagymama) egy napját hivatott bemutatni. A családfő és a család egyetlen fia is felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Vajon mennyire segíti a család boldogulását az, hogy ketten is szereztek már közülük diplomát? Vajon a többségi társadalom mennyire befogadó a diplomás romákkal szemben? A több nemzedék együttélése sok-sok konfliktust és még több mulatságos szituációt teremt a helyzetkomikum, a nyelvi humor, a tánc és énekbetétek segítségével.

Jusztina – anya (háztartásbeli): Jónás Judit
Kálmán – apa (munkakereső): D. Horváth Károly
Anyuka – Kálmán anyja (enyhén demens): Weisz Ildikó
Ronaldo – fiúgyermek (tanuló): Kovács Dominik
Zenei közreműködő: Romano Glaszo Együttes
Munkatárs: Hanyi Szonja Sára

Czinka Társulat

Czinka Társulat

Doja, a cigánytündér

(táncjáték magyar nyelven)

Hallottátok már Doja, a cigánytündér történetét? Lesz itt: szerelem, árulás, csodatételek, sírás, nevetés, és persze sok-sok tánc. Az izgalmas kalandok közepette pedig az is kiderül mi az, ami minden kincsnél többet érhet...

Zurkoja: Eva Javorská / Enyingi Zsófi
Doja: Balázs Henrietta
Csádi: Szabó Róbert
Vutár: Sipos Balázs
Mutó: Papp Csaba
Runó, a gigoló: Oláh Márkó
Cigánylányok: Árgyelán Edina Kitti, Kiss Virág, Zelei Janka
Szüllákok: Palyov Attila, Teremy Samu, Strassburger Csaba, Teremy Dorka
Szakmai tanácsadó: Nyári Oszkár
Rendezőasszisztens: Szabó Róbert
Rendező/koreográfus: Oláh Márkó

Zenei összeállító: Oláh Gergő
Jelmez: Balázs Henrietta
Díszlet: Budai Károly
Hangtechnikus: Kiss László
Fénytechnikus: Valach Vendel
Koreográfus: Szabó Róbert
Dramaturg: Eva Rorian Javorská

Oscar Wilde: Bunbury, oder: es ist wichtig, ernst zu sein / Bunbury, avagy az őszinteség fontos

(komédia német nyelven, 16 éves kortól)

„A társadalom sokszor megbocsát a bűnösnek. Az álmodozónak soha.”
(Oscar Wilde)

Az elegáns könnyedség zseniális mestere, legnagyobb színpadi sikerében, a Bunbury-ben briliáns poénok lenyűgöző tűzijátékát hozta létre. A viharos cselekmény középpontjában két szabadelvű agglegény áll, akik belehabarodnak két öntörvényű ifjú hölgybe. Hogy mit is jelent a „bunburyzálás”, ki kit szeret igazán, ki kit és miért csal meg? Kiderül az uralkodó erkölcsi normákat feszegető kétértelmű játék fergeteges fináléjában.

Az író számára a kor normáiból való kitörési kísérlet tragikus véget ért: amikor magánélete nyilvánosságra került, hírneve csúcsáról a feneketlen mélységbe zuhant. Kitaszította az a társadalom, amelynek mindaddig a középpontjában tündökölt. A Bunbury-ben Oscar Wilde szelleme ugyanakkor győzedelmeskedik sorsa felett – a nézők legnagyobb öröme, akik a látszatról és a valóságról szóló rafinált komédia révén pompás színházi este részeseivé válhatnak.

Algernon Moncrieff: Otto Beckmann

John Worthing: Jonas Gundelach

Lane, az inas / Chasuble tiszteletes: Dezső Horgász

Lady Bracknell / Grisby, az adósságbehajtó: Paul Wiehe

Gwendolen Fairfax: Melissa Hermann

Cecily Cardew: Perrine Martin

Miss Prism, a nevelőnő: Eszter Sipos

Merriman, a cseléd: Noémi Palya

Díszlet: Thomas Bruner

Jelmez: Ondraschek Péter

Zene: Thomas Unruh

Dramaturg: Otto Beckmann

Rendező: Georg Büttel

Karaván Színház

Ingmar Bergman: Jelenetek egy házasságból

(kétfelvonásos színmű magyar nyelven)

Van abban valami megrendítően izgalmas, ha Ingmar Bergman mélységesen pontos látteleletét egy házasság széthullásáról valódi színész-házaspár játssza el. Lehet-e tisztább forrásból meríteni ihletet a kíméletlen őszinteség, az egoizmus, a vonzalom, a törődés, a gyűlölet, a cserbenhagyás, az önfeláldozás, az érzelmi zsarolás vagy az egymásra szomjazás bemutatására? A mennyország és a pokol is ott rejlik a tárunkban, a kettő közt pedig hullámvasúton utaztat minket Bergman, ahol jó, ha olyanok kalauzolnak, akik értenek hozzá. Az előadás a Karaván Színház és a Csiky Gergely Színház koprodukciójában készült.

Marianne: Nyári Szilvia

Johann: Nyári Oszkár

Fordította: Osztovits Cecília

Dramaturg: Nyári Szilvia

Zenét szerelte, dalszöveg, ének: Beck Zoltán

Zenei felvételek hangmérnöke: Ligeti György

Díszlettervező: Hatvani Mónika – Szalai József
Jelmeztervező: Urbancsek Adél
Videó: Simara László
Világítástervező: Memlaur Imre
Szcenikai vezető: Szalai József
Ügyelő / Segédrendező: Kocsmáros Vivien
Játékmester: Fándly Csaba

Zenemenő

(interaktív zenetörténeti előadás magyar nyelven)

A Zenemenő című interaktív zenetörténeti előadást elsősorban 4-8. osztályos gyerekeknek tervezte a társulat, de felnőtteknek is nagy élvezetet nyújt. A gyerekek szórakoztató módon – talán életükben először, de remélhetőleg nem utoljára – találkozhatnak a komolyzenével. Az előadás egy zenetörténeti ívre van felfűzve, amit megszakítanak, illetve ízéssé, színessé tesznek a bohóctréfák, az animált kvízek és egyéb interaktív részek. A zenetörténeti kiselőadást audiovizuális illusztráció teszi szemléletesebbé. A produkció úgy reflektál a gyerekek életkori sajátosságaira, hogy figyelembe veszi előzetes ismereteiket, érdekessé, emberivé, személyessé és közvetlenné teszi a műveltségi anyag átadását. Kérdéseket kapnak, bevonják őket a zenélésbe is. Olyan kultúrtörténeti ismereteket kapnak, amikről az iskolában valószínűleg nem hallanak. Mindezt úgy, hogy ne kötelezőnek éljék meg, hanem a felfedezés izgalma jellemezze az egész produkciót, hogy megkedvelhessék ezeket a remekműveket, a komolyzenei kincset.

Narrátor és hegedűművész: Baranyi Zoltán

Zongoraművész: Banyák József

Klarinétművész: Babindák István

Gordonkaművész: Prekup Zsolt

Díszlet: Nyári Oszkár

Jelmez: Nyári Szilvia

Világítás: Kalóz István

Digitális látvány: Papp László

Fotók, videófelvételek: Simara

László, Nyári Pál

Asszisztens: Baranyi Csaba

Rendező: Nyári Oszkár

Magyarországi Nemzetiségek Színházi Társulata

Nemzetiségi Performansz

(zenés-táncos egyfelvonásos, melyben valamennyi hazai nemzetiség megszólal anyanyelvén)

Mi történik, ha a különböző nemzetek fiai és lányai egy társaságba kerülnek, és egy asztalhoz ülnek? Mi van akkor, ha ezután megpróbálják közös nevezőre hozni saját énjüket, személyiségüket, szenvedélyüket, forróvérűségüket vagy olykor hűvös szenvtelenségüket? Talán szokásaikat is meg tudják kedveltetni egymással? Vajon értik és megértik egymást? Egyáltalán tudnak egy „nyelvet” beszélni? Segít ebben a jóféle magyar pálinka és a terített asztal, melynél az események történnek velünk és természetesen a nézőkkel is. Az össznemzetiségi

kavalkádban nem csupán a jelmezek színesek, hanem a jellemek is. A tizenhárom történelmi nemzetiségből egy-egy színész, előadóművész mutatja be nemzetisége színes kultúráját. A zenés, táncos műben a dalokat művészeink anyanyelvükön adják elő. Az izgalmas és élénk egyfelvonásos darabot a pompás népviseletek teszik még egyedibbé.

Magyarországi Szerb Színház

Zub oca/ Az atya foga

(zenés komédia szerb nyelven)

Egy közepes méretű bányászati falu nem a világ – annak, aki csak hallott róla. De aki itt él, az bizony épp az ellenkezőjét gondolja. Mert megtalálható itt minden, amitől boldog lehet, na meg szerencsétlen is az ember. Élt ebben a faluban két pravoszláv pap. Ezek ketten úgy egészítették ki egymást, mint zsák a foltját. S hogy mikor melyik a zsák vagy a folt, ők sem tudták. Mint ahogy azt sem, hogy felettébb furcsa történetük egyszer majd megíratik. Mindketten – családjukkal együtt – nagy tiszteletnek örvendenek a falusiak körében. Bőségben, békességben élnek. Lányaik, Julcsa és Melánia a legjobb barátnők. A falu békéjét és idilljét egy fiatal és jóképű tanár, Petrovity Péró érkezése zavarja meg, aki miatt rivalizálás tör ki a két papné, Perszida és Szidónia között. Mindketten azt szeretnék, ha a tanár feleségül venné a lányát, ami számos komikus és drámai helyzethez vezet. A papnék intrikáikkal és azon próbálkozásaikkal, hogy lenyűgözzék a tanárt, egyre nagyobb szakadékokat teremtenek a két család között. A helyzet akkor fokozódik igazán, amikor Szpiridon atya fizikailag támadja meg Kirill atyát. A verekedés híre gyorsan elterjed a faluban, számos pletykát és túlzást indítva útjára, ami tovább rontja a helyzetet. A megbékélési kísérletek ellenállásba ütköznek, különösen Perszida részéről, aki bosszúra vágyik. A templomi bíróság megpróbál véget vetni a viszálynak, de sikertelenül. Az összes nézeteltérés és konfliktus ellenére azonban, mégis boldog befejezés következik... De, ez már egy másik történet.

Kirill atya: Kákonyi Tibor

Szpiridon atya: Wischer Johann

Szidónia asszony, Szpiridon atya felesége: Dienes Hajdú Sára

Perszida asszony, Kirill atya felesége: Topolcsányi Laura

Melánia, Kirill és Perszida lánya: Laczko Alisza

Julcsa, Szpiridon és Szidónia lánya: Kargina Anasztázia

Árkádije egyházi: Csernik Árpád

Erzsi kettősügnök: Szorcsik Kriszta

Petrovity Péró, az új tanító: Gyorgyev Bránimír

Sácó, Szpiridon atya kertszomszédja: Molnár Zoltán

Püspök/ narrátor: Rusz Milán

Szcenikus: Prágai Tibor

Jelmez: Szélyes Andrea

Zene, dalszöveg: Rusz Milán

Koreográfus: Gyorgyev Bránimír

Rendezőasszisztens: Bacszi Katarin

Rendező: Pataki András

Da mi bog da / Csak adná az ég

(dal- és videóklip-premier szerb nyelven)

A Szerb Kulturális Központ projektje dal a szeretetről, honvágyról és összetartozásról. A tavalyi évben a Szerb Kulturális Központ a magyarországi szerb közösség fiatal művészeinek közreműködésével életre hívott egy dalt, valamint egy videóklipet, melyeket az alkotók

az Optáció elnevezésű történelmi eseménynek szenteltek. Az első világháborút követő történelmi esemény során a magyarországi szerb közösség több mint kétharmada vándorolt vissza az óhazába, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba, ahol tragikus sors várta őket: megfelelő lakhatási körülmények híján évekig vagonokban kellett élniük, sokan közülük megpróbálták visszatérni Magyarországra. A dal, bár történelmi ihletésű, témái univerzálisak, így ki-ki átélheti a mesét a szeretről, honvágyról és összetartozásról.

A videoklipben szerepelnek: Kákonyi Tibor, Brezic Andrea, Arsic Stevan, Stankovic Aleksija, Markovic Nikola, Bäsits Branka (ének), Ember Léna (ének), Ember Márk (ének), Krkeljics Mirkó Mitár (ének), Kotorcevic Dusán

Zene: Ember Márk

Szöveg: Krkeljics Mirkó Mitár

Videoklip: Sibalin György

Rendező: Jurkovits Zorica

Duh je naša domovina

(színmű szerb nyelven)

Az előadás Danilo Kiš író életrajza. Háborús gyermekkorát, az irodalmi sikerek tüskés útját és a korai halált irodalmi műveiből, interjúiból és leveleiből vett szavak és helyzetek mutatják be. Ahogy Kiš állítja magáról: ő író, és nincs más sorsa a könyvekben szereplőn kívül. Története ezért két nyelven – szerbül és magyarul – szól a darabban. Ez a színdarab úgy mutatja be Kišt, mint aki egyenlő felelőséget érez az igazság megírásában és az igazság megélésében; Kiš, mint művész, aki egyrészt tisztában van az irodalom lírai erejével, másrészt az irodalom politikai tehetetlenségével. Irodalmi és élettörténete a dokumentum és az álom elválaszthatatlan összefonódásában bontakozik ki, írásos munkája mintájára.

Jávor „Pali” utolsó mulatása

(zenés színmű magyar nyelven)

1959 augusztusában a Városmajori Kórház udvarában, egy kórterem ablaka alatt muzsikus cigányok zenéjükkel gyógyítgatják beteg társukat. Váratlanul megjelenik Jávor Pál, a színészlegenda, a magyar film korabeli királya, aki szintén a kórház ápolója. Mulatni szeretne, még egyszer... és szeretné elmondani mindenkori „bizalmasainak”, a cigányzenészeknek, mi történt vele eddigi élete során: kik voltak a szülei, miként lett színész, hogyan ismerte meg a feleségét, mi történt vele a koncentrációs táborban és hogyan fogadták a hollywoodi álomgyárban. Szereti, ha Jávor „Pali”-nak nevezik, miközben mondanójába belesúríti véleményét az önkényről, legyen az társadalmi, szakmai vagy magánéleti. Végigvezet minket a magyar film és színjátszás egyik hős-korszakán. Mindeközben szeret, imádkozik, és mulat, mulat, mulat...

Prímás: Suki István vagy Mikó István vagy Lakatos Miklós vagy Lakatos Mihály

Lakatos Tóni: Rusz Márk Milán

Jelmez: Kovács Yvette Alida

Rendezőasszisztens, sűgő:

Kabódi Szilvia

Írta, rendezte: Rusz Márk Milán

Magyarországi Ukrán Nemzetiségi Színház

Katerina

(dráma ukrán nyelven)

Mikola Arkasz Katerina című operája – amely Tarasz Sevcsenko azonos című verse alapján készült – a XVIII. század végi ukrán valóságban játszódó dráma egy nő (a vezérfiú anyja) tragikus sorsáról.

Katerina, a fiatal falusi lány beleszeret a muszka Ivánba, a cári hadsereg tisztjébe. Szülei hiába kérelik, hogy ne kösse vele össze a sorsát,

a lány minden figyelmeztetés ellenére teret enged az Iván iránti érzelmeinek. A férfi boldog jövőt ígér, ám a moszkvai hadsereg hamarosan hadjáratra indul, és Katerina ott marad megesetten. Andrij, a falusi fiú őszintén szerelmes Katerinába, meg is kéri a kezét, de a fiatal lány szerelmes szíve bízik abban, hogy gyermeke apja visszatér. Katerina szülei nem bírják elviselni a szegényt, ezért kitagadják és elzavarják a háztól a lányukat, aki gyermekével együtt elhagyja a szülőfaluját és Iván keresésére indul. A hosszú úttól kimerült Katerina összetalálkozik a sereggel, amelyet Iván vezet, de a férfi úgy tesz, mintha nem ismerné, és megtagadja a fiát. Katerina ezt már nem bírja ki: fiát árvává téve öngyilkos lesz.

Malko Teatro

Piroska

(gyerekmusical bolgár nyelven)

A világirodalom egyik legismertebb meséjére azért esett a társulat választása, mert a neves bolgár zeneszerző, Alexander *Vladigerov* remek zenét írt hozzá. Öt lány adja elő: mind az öten jól énekelnek, kiválóan beszélnek bolgárul és van némi színpadi gyakorlatuk. Az előadásban a koncertszerű éneklés keveredik a mesemondással. Mindenki énekel, mindenki mesél, mindenki több szerepet játszik. A szereplőket háromtagú zenekar kíséri. A zenei vezető *Simon Attila*, a társulat tagja, ő tanította be a dalokat, irányítja és vezényli az előadást.

Szereplők: Muszev Natalie, Pap Nika, Pap Lili, Krasztev Alíz, Katona Viktória

Zenészek: Gyányi Tamás – nagybőgő, Sándor Norbert – klarinét, Simon Attila – zongora, és a *Wladigeroff Trió* – Ekaterina *Wladigerova* (zongora, ének), Alekszandar

Díszlet, jelmez, bábtervező: Orosz Klaudia

Rendező: C. Nagy István

Nemzeti Színház

Esthajnal

(zenés-táncos színpadi mű magyar nyelven)

Makszim *Gorkij* első, 1892-ben nyomtatásban is megjelent elbeszélése, a romantikus hangvételi, tragikus szerelmi történetet elmesélő *Makar Csudra* a neves orosz író egyik legnépszerűbb prózai műve, amely alapján több feldolgozás is készült. A legismertebb ezek közül az 1976-ban kiugró sikerrel bemutatott, Emil *Loteanu* által rendezett zenés játékfilm, az „A cigánytábor az égbe megy”, amely azóta is a szovjet filmművészet legnézettebb alkotásai közé tartozik.

A vén *Makar Csudra* által elmondott legenda egy büszke cigányfiú, *Lojko Zobar* és a gyönyörűségees cigánylány, *Esthajnal* találkozásáról szól, akik egymásba szeretnek, ám a szerelem mindent elsöprő érzését mégis béklyónak tartják, mert útjában áll a szabadságuknak. Mivel egyikük sem akar engedni a másiknak, *Lojko* végül megöli *Esthajnal*t.

A szerelem és szabadság fájdalmas ellentétének témája régóta foglalkoztatja *Szarka Tamás*t, a Ghymes együttes legendás költő-zeneszerzőjét, aki számos dalt komponált *Gorkij* elbeszéléseinek ihletésére. Megfogalmazása szerint az általa írt cigányballada „két gyönyörű, erős és büszke emberről szól, akiknek annyira erős a szabadságvágya, hogy nem bírják el a világ legszebb kötelékét, és inkább belehalnak”. *Szarka Tamás* új színpadi művének zenei világa az autentikus cigány

népzenében gyökerezik, a nagyszabású produkció látványos, lendületes táncokkal és drámai erejű színészi játékkal idézi meg a cigányság folklóráját, szenvedélyes lelkületét.

Makar Csudra, öreg, bölcs narrátor: Blaskó Péter
Lojko Zobar: Berettyán Nándor / Herczegh Péter
Esthajnal: Katona Kinga / Martos Hanga
Csiriklo: Rácz József
Danilo, Esthajnal apja: Nyári Oszkár m.v.
Javasasszony, cigányasszony: Nagy Mari / Szűcs Nelli
Seftelo: Bodrogi Gyula / Mikó István m.v.
Szentmihályi Vendel: Szarvas József
Fiatal cigány: Krauter Dávid Róbert e.h.
Anuncitána úriasszony, Lara: Szilágyi Ágota
Juliska, a kocsmáros sánta lánya: Polyák Anita e.h.
Zobar húga: Battai Lili Lujza e.h.
Bakó: Babindák Ernő m.v.
Esthajnal barátnői: – *Cinka:* Dobos Judit m.v.
– *Puszi:* Farkas Ramóna m.v. / Fenyvesi Krisztina m.v.
– *Baba:* Gábor Anita m.v. / Bakondi Jázmin m.v.
Csendőrpáncsnok: Bordás Roland
Két kokastollas csendőr: Madácsi István / Csabai József Márk
Lótolvaj: Séra Dániel e.h.
Táncdramaturg-koreográfus: Zs. Vincze Zsuzsa
Társrendező-koreográfus: Zsuráfszky Zoltán
Zeneszerző-író: Szarka Tamás
Díszlettervező: Galambos Péter
Jelmeztervező: Berzsényi Krisztina
Táncos szereplők jelmezei: Zs. Vincze Zsuzsa
Hangszerelés, stúdiómunkák: Farnbauer Péter
Szcenikus tervező: Tóth Kázmér
Korrepetitor: Vitus Eszter
Rendezőasszisztens: Vida Gábor
Rendező: Vidnyánszky Attila

Pécsi Horvát Színház

Terror

(interaktív bírósági tárgyalás két felvonásban horvát nyelven)

Ferdinand von Schirach sztárügyvéd lebilincselően izgalmas darabja egy tárgyalás történetét meséli el úgy, hogy a nézőket egy interaktív játékra invitálja. A Lufthansa Berlinből München felé tartó járatát eltéríti egy terrorista. A támadás célpontja a zsúfolásig megtelt müncheni stadion. Lars Koch vadászpilótának néhány perc leforgása alatt döntenie kell, lelövi-e a 164 utast szállító gépet, hogy megmentse a stadionban lévő hetvenezret, vagy sem. Néhány héttel később bírósági tárgyalás során kell számot adnia döntéséről. A színház tárgyalóteremmé változik, a nézők esküdtszék tagjaivá válnak, és a tárgyalás zárásaként leadott szavazatuk határozza majd meg az előadás végét. A kérdés az, hogy Lars Koch őrnagy bűnös-e. A színpadon különböző eszmék és ideológiák feszülnek egymásnak, de a nézőknek sincs más lehetősége, mint saját jogérzékére, etikai meggyőződésére hallgatva döntést hozni és aszerint szavazni az előadás végén.

A bíróság elnökösszonya: Tatjana Bertok
Lars Koch, vádlott: Armin Čatić
Biegler, védőügyvéd: Goran Smoljanović
Nelson, államügyész: Petra Bernarda Blašković

Hangmester: Laurer Tamás
Világosító: Specht Attila
Öltöztetőnő: Bunyevác Katalin
Kellékes: Kovács József
Rendezőasszisztens: Béri Gyula
Rendező: Funk Iván

Christian Lauterbach: Dejan Fajfer
Franziska Meiser: Antonija Pintarić
Törvényszolga: Béri Gyula
Bíróági jegyzőkönyvvezető: Zsdrálné Géczi Gabriella
Díszlettervező: Erdős Jula
Jelmeztervező: Istvánfi Fruzsina
Fordította: Tomek Iván

Sokcsevits Dénes: Između sna i jave / Álom és valóság között

(egyfelvonásos előadás horvát és magyar nyelven)

Az előadás főhőse egy költő, akinek életét a színészek verseken keresztül mesélik el, illetve a táncosok jelképesen táncban jelenítik meg. A költő alakját több, valóban létező alkotó (*Pilinszky, Antun Branko Šimić, József Attila*) ihlette. Az ő és még néhány, lélekben és alkotásaiban, a Léthez való viszonyában rokon hangú költő verseit hallhatjuk az előadásban. A két női szereplő az Anya/Vetélytársnő és a Feleség/Szerető. A költő életét meghatározza az erős Anya személyisége, ettől nem tud szabadulni, még ha távol is van tőle (esetleg az Anya meg is halt már, de árnyéka ott van a költő felett). Bár szép szerelemként indul a költő kapcsolata a Szeretővel (Feleséggel), a kapcsolat végül kudarcba fullad, a költő magányos lesz, sodródik az életben, végül megbetegszik és meghal. A darab zárásaként elhangzó Pilinszky-vers (Mielőtt) mégis a Feltámadás reményét kínálja.

Szereplők: Gyurity István, Facskó Marica, Čarna Kršul
Táncművészek: Rónaki Nina, Tuboly Szilárd
Koreográfus: Vincze Balázs, Harangozó-díjas, Érdemes művész
Zeneszerző: Bókai Zoltán
Díszlet és jelmeztervező: Istvánfi Fruzsina
Hangmester: Laurer Tamás
Fénytechnika: Specht Attila
Kellékes: Zsdrál Zsolt
Öltöztetőnő: Bunyevác Katalin
A rendező asszisztense: Béri Gyula
Rendező: Gyurity István

Urartu Örmény Színház

Musza Dagh Musical

(musical magyar nyelven)

Franz Werfel világhírű regénye hét falu heroikus küzdelmét mutatja be az első világháború leple alatt elpusztításukra érkező török hadsereggel szemben. Szerelem, harc, ármány, áldozat és hősiesség igaz története, melynek tétje maga a túlélés. A Musza Dagh Musical a világon egyedülálló módon a mű legelső zenés adaptációja, melyet különleges, örmény motívumokból felépülő, sokszínű zenei környezetbe ágyaztak a szerzők, a szövegkönyvet jegyző *Diramerján Artin* és a zeneszerző *Ember Péter*, ennek eredményeként tizenhat dalból álló, nagyívű musical született. Az ősbemutatóra Budapesten került sor 2016-ban az Urartu Örmény Színház előadásában.

Hadúr: Sziráky Gábor
az *Urartu Örmény Színház táncosai*, Langó Bernadett vezetésével,
Havk Hagyományörző Örmény tánccsoport
Zeneszerző: Ember Péter
Szöveg: Diramerján Artin
Rendezte: Diramerján Artin

Gabriel Bagradjan: Tóth András
Juliette: Kovács Olga
Narrátor: Csizmadia Gabriella
Sztyeapan, Bagradjan fia: ifj.
Diramerján Artin
Enver Pasa: Imre István
Talaat: Forró István
Lepsius lelkész: Baj László
Müdir: Sörös Miklós
Amerikai külügyminiszter: Nelson
Sahakjan
Iszkuhi: Haik Viktória
Örmény pap: Diramerján Artin

Tak zle, ako sa len dá / Annyira rossz, amennyire csak lehet

(színmű szlovák nyelven)

Öt történet szerelemről és sok minden másról. Viktor Csudai történetei a parkok padjain játszódnak, amik akarva-akaratlanul is a legkülönbélebb emberi beszélgetések tanúivá válnak. E beszélgetések közös nevezője – eltekintve maguktól a padoktól –, az emberi kapcsolatok. Szeretetteljesek és kegyetlenek, örömteliek és fájdalmasak, de mindenekelőtt tökéletesen kiszámíthatatlanok. Amikor azt hiszed, ennél rosszabb már nem lehet..., de, lehet. Annyira rossz, amennyire csak lehet.

Szereplők: Gubík Ágnes, Jókai Ági / Holecskó Orsolya, Nagy András, Michal Spielmann / Marián Viskup

Dramaturg: Daniela Onodióvá

Díszlet: Árva Nóra

Fény: Niederkirchner István, Laczkó Attila

Hang: Kunszt Gergő

Zene: Kunszt Gergő (az azonos című film zenei motívumainak felhasználásával)

Az *Annyira rossz, amennyire csak lehet* című dal szövege: Viktor Csudai, Marián Čurko Zeneje: Marián Čurko

Rendező: Nagy András

Indepente Theater

Emberevők

(dráma magyar nyelven)

1782-ben, Hont vármegyében eltűnt a mészáros. Bár a holtteste nem került elő, mégis az eset hatására több száz romát állítottak elő. A brutális kínzásokkal kicsikart vallomások alapján 131 embert ítélték el, 41-et nyilvánosan felakasztottak, lefejeztek, illetve kerékbe törtek. A túlélőket kényszermunkára ítélték, gyermekeiket pedig elvették tőlük, árvaházakba vagy parasztcsaládoknál helyezték el. Ennek a brutális eseménynek állít méltó emléket az Emberevők. A projektet a Nemzetközi Visegrad Alapból származó Visegrad-támogatások révén Csehország, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia kormánya társfinanszírozzák. Az Alap küldetése a fenntartható regionális együttműködés előmozdítása Közép-Európában.

Játsszák: Csányi Dávid, Nemcsók Nóra

Írta: Boda-Novy Barnabás & Boda-Novy Emília, az élet és mindenki más.

Dramaturg: Bogya Tímea Éva

Zene: Varga Dávid

Dalszöveg: Horváth Kristóf

Rendező munkatársa: Szegedi Tamás András

Rendező: Boda-Novy Emília

Producer: Balogh Rodrigó

Húsvéti népszokások a magyarországi horvátoknál

Ezzel a címmel tartott interaktív előadást **dr. Horváth Sándor** néprajzkutató, az ELTE Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ Szláv Tanszék (Szombathely) vezetője, a Magyarországi Horvátok Keresztény Gyűjtőteménye (Peresznye) kurátora, az Óbuda-Békásmegyer Horvát Nemzetiségi Önkormányzat szervezésében.

A húsvétot megelőző böjti időszak és az ünnep hagyományait az előadó egy-egy tárgyhoz kapcsolva ismertette: a vajköpülőtől kezdve a mátkatálig, több, ma már nem használatos háztartási eszköz mellett különleges tárgyak és húsvéti szimbólumok mentén.

Az egyik legfontosabb húsvéti jelkép a *piros tojás*, melynek díszítése horvát hagyomány szerint a *viaszolás* mellett, karcolással is történhetett. A főtt tojást először pirosra festették, utána akár még lakkba is mártották, ami még sötétebb árnyalatot eredményezett. A karcolással így akár három színű mintát is ki tudtak alakítani a tojáson, mert a lakkozott rész sötétebb, a lakk nélküli festett világosabb piros volt, míg a tojánhéjig kapart rész fehérén villogott. A festett/ karcolt tojás ajándékba készült a locsolóknak és a keresztgyerekeknek. Húsvét hétfő országszerte a tojásjátékok napja volt. A tojásokat összeütötték, gurították, dobálták – a játék célja az volt, hogy a tojásokat elnyerjék egymástól a gyerekek. Akinek összetört közben a tojása, az elveszítette azt. Hasonló játék volt a pénzbevágás is: egy pénzérmét próbáltak belevágni a tojásba úgy, hogy az feltörje a héját, és megálljon benne. Akinek ez sikerült, elnyerte a tojást. A gyerekek a feltört tojást mindjárt meg is ették, a böjti időszak után ez valóságos csemegének számított. A középkorban ugyanis böjtidőben nemcsak húst, hanem tojást, tejtermékeket sem fogyasztottak, ezek csak a barokk kortól kezdve váltak megengedetté a böjtben. A tojás tehát nemcsak szimbólum, hanem tényleges ajándék, illetve nyeremény volt a locsolóknak és gyerekeknek.

Piros tojás ajándékozásáról szól egy 1711-ből fennmaradt végrendelet, mely arról tanúskodik, hogy a piros tyúkmony (tojás) értéket képviselt. Az 1767-ből fennmaradt országos szabályozásnál, az úgynevezett úrbéri kilenc pontokban pedig a festett tojás a természetbeni járandóságok között szerepelt. A tojás szimbolikus jelentése révén a barokk szentképeken nemcsak pirosban, olykor más színben is feltűnik: ahogy a tojásból kikel a csibe, feltöri a héját, úgy kel életre a sírból Krisztus.

A húsvétot megelőző böjti időszak gyakran használt háztartási eszköze a *vajköpülő* volt. A magas hordóhoz hasonló edényben a zurbolóval csapaták ki a tej zsírtartalmát, így készült a vaj. A böjti időben ebből többet használtak, mert zsír helyett olvasztott vajjal készítették az ételeket, az edényeket is kisúrolták, kifőzték, hogy egy csepp zsír se maradjon bennük. A böjt szigorúságát jelzi, hogy egyes helyeken le is zárták a kamrát, ahol a zsírt, sonkát, kolbászt tárolták, hogy a család egyetlen tagja se férjen hozzá. Némelyek azonban még ennél is keményebb böjtöt vállaltak: kenyéren és vízen éltek a hamvazószerdától húsvét vasárnapig tartó negyven nap alatt.

Húsvét előtt, virágvasárnap Jézus Jeruzsálembé vonulására emlékeztek. A pálmaágakat mindenhol olyan növényvel helyettesítették, amit a természet engedett. A barka mellé néhol egy kis zöld ágat is tettek. A virágvasárnap *szentelt barkának*, mint szentelménynek általános üdvös hatást tulajdonítottak: jó termést, egészséget reméltek tőle. A templomból hazatérve a szentelt barkát a szoba falán a feszület mögé vagy az eresz alá helyezték, hogy az egész házra kiterjedjen az óvó, védő hatása. Sőt, a temetőbe is vittek, hogy a halottak is részesüljenek belőle. Dr. Horváth Sándor gyerekkori emlékét idézte fel: „Nardán nagyapám és később apám a templomból hazatérve a teheneinknek kis kenyérdarabba tekert egy-egy barkaszemet, ezt megetette velük, majd utána következtek a családtagok is a jó egészségért”. A szentelt barka egy év múlva más formában ismét szerepet kapott: az elégetett barka hamujával történt a böjt első napján, hamvazószerdán a hamvazkodás.

Kelet-Közép-Európában általánosan elterjedt szokás volt a türelemüveg készítése. A sok időt és önuralmat igénylő munka eredménye egy palackba épített alkotás, olyan jelenet, szoborcsoport, melynek elemeit a készítője a palack szűk száján keresztül helyezte be darabonként. A húsvéti ünnepkörhöz kapcsolódó türelemüveg a szenvedés eszközeit jelenítette meg, tartalmazta a keresztet és Krisztus megkínzásakor, keresztre feszítésekor használt tárgyakat: Krisztus fegyvereit, latinul az Arma Christi-t. Ezek száma akár harmincnál is több lehetett egy-egy ilyen türelemüvegben. Szerepelt köztük például Veronika kendője, az a kocka, mellyel Krisztus ruhájára sorsot vetettek, a töviskoszorú, a korbács, az oszlop, melyhez kötötték stb. A türelemüveg-készítés mai napig is szokásos szabadidős tevékenység. A barokk időből fennmaradt útmenti szakrális emlékeken az Arma Christi-t gyakran domború faragással ábrázolták magas, hasáb alakú tartóoszlopokon.

Miután nagycsütörtökön a feltámadási mise Glóriájáig elnémultak a harangok, időjelzésre és templomba hívásra is a *kereplő* szolgált. Az utcákon végighaladva, a kereplőt pörgetve jelezték például az esti nyolc órát, a nyugalomra térés idejét vagy a következő templomi szertartásra indulás időpontját.

Több horvát közösségben megmaradt a *pilátusverés* szokása, melynek eszköze a baraban (díszített, faragott fűzfavessző) volt. A bunyevácoknál és a Baranya megyei horvátoknál nagyhéten, legtöbb helyen nagycsütörtökön *botokkal* mentek a hívek a templomba, és ott a padokat verve zajt csaptak. A zajkeltés középkori hagyomány szerint azt a morajlást jelképezte, ami Krisztus halálakor hallatszott. Német XV-XVI. századi példa szerint a baraban szó Barrabbással áll kapcsolatban, akit bűnös volta ellenére Jézus helyett elengedtek. A nagyhéten szürkével árnyalt *fekete kendőt* kötöttek fejükre az asszonyok, a szent három napban azonban a gyász és böjt szomorúságát hangsúlyozva csakis teljesen feketét.

A böjt végeztével az első eledel csakis a *szentelt étel* lehetett. Ételszentelésre egy hímzett vagy szöttes terítővel letakart kosárba tették az ünnepi asztalra szánt ételeket, melyek szintén jelképes tartalmat hordoztak. A sonka Krisztus megtépázott testére, a torma a keserű szenvedésre, a piros tojás, vörösbor Krisztus vérére utalt. Vidékenként eltérő volt, hogy kalács, sós kalács vagy fehér kenyér került-e a kosárba. Már a XX. század elején leírt, majd eltűnt és ismét feléledő bunyevác hagyomány az alma „írása”, díszítése. Az eredeti bunyevác „*cifra alma*” úgy készült, hogy az almára írókával vitték fel a korommal kevert viaszt. A húsvéti cifra alma a magyar hagyományban is feltűnt. A szokás újraéledését, a hagyomány alakulását, „*korövetését*” mutatja, hogy ma más gyümölcsöt, akár narancsot is díszítenek.

Az *Emmauszba járás* szokása azokon a vidékeken élt, ahol a falu határában szőlőhegy volt. Húsvét hétfőn az itt levő borospincékbe hívták a barátokat, ismerősöket, arra járókat egy kis beszélgetésre, koccintásra. A húsvét hétfői evangéliumi jelenetet idézték meg ezzel: ahogyan a tanítványok együtt mentek az úton Jézussal, beszélgettek, majd együtt étkeztek – úgy tesznek most ők is.

Húsvét utáni vasárnap, fehérvasárnap a *mátkálás napja* volt. Főleg a Dráva menti horvátoknál élt ez a szokás, és több helyen ma is élő hagyomány. Ezen a napon a lányok örök barátnőt választottak, aminek jeléül egy mátkátalat vittek vagy küldtek neki. Ebben a díszes porcelántálban gyümölcs-csel, finomságokkal lepték meg a barátnőnek kiszemelt lányt, és remélték, hogy a megajándékozott elfogadja a barátságot és egy hasonló tálat küld vissza. A kapcsolat egy életre szól, a testvéri viszonyhoz hasonló, fiktív rokonságnak felelt meg. Erre utal a „matka” szó jelentése is (anyácska). Húsvét vasárnaphoz és fehérvasárnaphoz, illetve a közte eltelt egy héthez kötődik a *fehér ing* viselésének szokása. Hagyományosan, az ókeresztény időkre visszamenve a húsvéti liturgia keretében keresztelték meg a már régóta erre készülő felnőtteket, a katekuménokat. Ők az ekkor kapott fehér ruhában jártak egy hétig, így mutatkoztak be a közösségnek. Innen ered a fehérvasárnap elnevezés.

Húsvét versikéi – versei

Kányádi Sándor

Nagycsütörtökön

nagycsütörtökön már kora délután odébbállnak a vacsorát már ki-ki a maga nem föltétlenül családi körben költi el nagycsütörtökön már kora délután meglépj aki csak teheti nincs idegünk már a közös szorongáshoz a közös de a külön-különi megszégyenítéshez sem a kálvária a kivégzés ceremóniájához ha legalább élőben menne mint minden este a megváltott és meg nem váltott világ minden híradójában latrok száza ezrei mentődnek föl naponta pilátusok légiói mossák a kezüket nyilvánosan és közben elégedetten mosolyognak bele egyenesen a kamerákba csak az üzenetrögzítőkre hagyatkozhat nagycsütörtökről nagypéntekre virradólag a megváltás dolgában bizonytalankodó ki kell hétvégeztetni a fejből az áldozathozatalnak azt a deprimáló hogysmondjáját ki kell hétvégeztetni no szia majd húsvét után locsolkodni ugyan már kinek van ebben a mai rohanó világban divatjamúlt a folklór a feltámadást hétfőtől kezdve mindenki már csak magának reméli

Pontosan huszonöt évvel ezelőtt, a BARÁTSÁG 2000/2. számában merültünk először a húsvéti locsoló versikék világába („Húsvéti rigmusok”). Megemlítettük, és erre most is felhívjuk a figyelmet, hogy nem szabad alábecsülni ezt a „műfajt”. Új népdalok, népmesék és népadomák ma már nem teremnek, így a hazai népköltészet utolsó sarjadékaiként a közszájon – a korábbinál már sajnálatosan kevésbé – forgó vicceket (mint népi miniprózát) és a húsvétkor skandált locsifecsi klapanciákat (mint népi aprólírat) szükséges tisztelnünk.

Szájról-szájra terjednek, nem rögzítési és publikálási céltól ösztönzöttek, többnyire csak szájhagyomány őrzi, szerzőjük ismeretlen, előadói gyakran saját ízlésük szerint alakítják, mindig változnak, formálódnak, térben és időben is nagy utakat tesznek meg – azaz valóban magukon viselik a népköltészet valamennyi jellemzőjét. A következőkben olvasható ízelítőből is kitetszik, hogy az elmúlt negyedszázadban mit sem kopott az ismeretlen költők „harci kedve”, lankadatlan ontják, korhoz (sőt, a Covid-járvány idején a kórhoz) is igazított folklórtermékeiket.

Mielőtt azonban ezekre rátérnénk, érdemes felidézni a vershelyzetet teremtő húsvéti locsolkodás szokásának eredetét. Az illatos vízzel, otkolonnal, kölnivel történő meghintéssé szelidülő folyamat fontosabb megelőző állomásai: a vízbevetés, vízbemerítés, a vödör vízzel történő nyakon öntés, majd szódavízzel folyó spriccelés voltak. A nők számára nem, illetve nem feltétlenül kedves folyamat eredetére és jelentőségére több magyarázat is adódik. Az egyik ezek közül a keresztelés szokásának emlékbe idézését tartja a kiváltó oknak. Egy másik hitelv szerint a vízcsatakossá tett blúzok, rokolyák, az illatzavarossá (szagzavarossá?) változtatott női hajzat voltaképp a feltámadás örömeztete túlcordulásának tárgyiasult bizonyítékai. A harmadik álláspont szerint a kisebb és nagyobb hölgyek felkeresésével és megöntözésével járó folyamat egy szertartásos ünnepi megtisztulás, ősi termékenységvarázslás kikapott emlékű utóélete. Él egy negyedik – nem kanonizált –, többféle ágazó eredetmagyarázat is, mely(ek) szerint a feltámadás hírével házról-házra járó jeruzsálemi asszonyokat egyes házak óhitükhöz makacsul ragaszkodó urai nagy kannányi vizeket rájuk zúdítva kergették el portájukról, illetve a Jézus sírját vigyázatlan felvigyázó római katonák tették velük ugyanezt.

E legenda nemcsak ott vet bukfenceket, hogy a kereszténység legnagyobb ünnepén a locsolkodást elkövető férfiak a feltámadás hírére el nem fogadók, illetve pogány rómaiak helyébe lépnek, hanem abban is kételyeket ébreszt, hogy a mai asszonyoknak a meglocsoltatást ezek szerint a régiek jogutódjaként büntetés és elriasztás tartalommal kellene újraélniük. Erről pedig nyilvánvalóan nem lehet szó. Annak ellenére sem, hogy számos, sokak által meglocsolt nő váltig állítja: a hajukból – önhibájukon kívül – áradó vegyes illat (szag), igencsak elriasztó. A válogatott locsolórimék egyike-másika, melyet húsvéthétfő hajnala és napestje között meghallgatni kénytelenek, ráadásul komoly büntetéssel is felér. Kétségtelen, hogy vannak fölöttébb szemtelen, mi több: erotikus, sőt politikai állásfoglalással is megtűzdelt alkotások is, ezek közlésétől azonban távol tartjuk magunkat.

Megmutatjuk viszont rögtön az elején, hogy az igazi népköltészet felől igenis vezetnek utak a locsolóversekig (még, ha üres szóvirággá válnak is, szépek, vagy legalábbis kedvesek). Itt van például ez: Szép a piros pipacs, / Szép a tulipán is, / Szép a zöld rezedá, / Szép a gyöngyvirág is. / De a legszebb virág / Épp itt áll előttem, / Sohasem fog elhervadni, / Hogyha megöntöztem. Vagy itt vagy egy másik: Patak mellett mentem, azt súgta egy harcsa: / Van e háznál kislány, Jóisten

megtartsa. / Meglocsolnám rózsavízzel, hogyha előjönne, / Akkor az a kicsi lány nagyon nagyot nőne! Ezek is nagyon kedvesek: Rózsa, rózsa szép virágszál, / Szálló szélben hajladozzál! / Napsütésben nyiladozzál! / Meglocsollak, illatozzál! ; Húsvét hétfőn korán kelek, / sonkát, tojást eszegetek. / Aztán gyorsan föl pattanok, / késő estig locsolhatok. / Vár reám egy szelíd bárány / Ő lesz majd az édes mátkám!

Magázódó – idősebb hölgynek szánt – köszöntőt is ideiktatunk: Megöntözöm, hogy a szirma soha el ne hulljon, / Mindannyiunk öröme sokáig viruljon. Akad gyerek lányokra igazított is: A húsvéti locsolkodás igen régi szokás. / Nőjenek az apró lányok, mint a szép kis tulipántok! / Meglocsolom őket.

Van oly alkotás is a szóforgalomban, amely kíméletlen őszinteséggel leplezi le, hogy szerzője a legolcsóbban vagy leghamarabb kíván túl esni, esetleg egyenesen megtagadja a kötelező, számára terhes feladatot. Persze ne higgyük azt, hogy aki ezek valamelyikével kérked, valóban elhagyja a műveletet. Nála ez a locsolást megelőző rigmus. Zöld erdőben jártam, / lejártam a lábam. / már mindenem dagad, / locsold meg önmagad! ; Színes felhők úsznak, a húsvéti égen, / Ők fognak locsolni, mert biztos, hogy én nem! ; Locsolkodnék én, de igen rossz hírt hoztam. / Nincs kölnim, mert reggel zárva volt a Rossmann! ; Ól sarkában disznó rőfög, / meglocsollak, aztán mögyök! ; A hegyekben még hó van, / megöntözlek, jól van? Ha valaki nem ismerné meg azonnal a fajtájukat, bemutatkozásukról is gondoskodtak: Árokparton döglött ló, / Én vagyok a locsoló!

Találtnak olyanok is, akik sejteni – kevésszer átérezni – látszanak, a maguk keltette bajokat. Nem egyszer előre figyelmeztetnek, engedelmet kérnek. Döntési lehetőséget adnak a kiszemelt nőnek. Húsvét napján az ég alatt / Sok szép leány várja / Múljon el már végre / a locsolások árja. ; Itt a húsvét, jön a nyuszi. / Ne szaladj el! Állj meg Juci! ; Elég szar volt ez a hetem, / E pacsulit rád önthetem? ; Ma már rég elavult szokás / A vödörrel locsolkodás. / Helyette jár szagos kölni, / Ha rád öntöm, meg fogsz ölni? ; Bari béget zöld gyepen / Sárgállik a hérics / Bocsánat, de rávizelek / A fejedre én is. ; Van nálam egy kis pacsulit, / Leloccsintom magát. / Ha egy kicsi mázlija van, / Szereti a szagát. (Más változatban: Túléli a szagát) ; Biciklivel érkeztem, harminc métert fékeztem. / Józsi vagyok, szép és laza, / Locsoljak vagy húzzak haza? ; Bármerre is döntöm, / Kölnimet rádöntöm. / Ne rinyáljál kérlek, / Kölni ez, nem méreg! ; Meglocsollak sms-sel, / Nem fogok tökölni, / Neked nem kell hajtat mosni, / Nekem nem kell kölni!

Ez utóbbi vereszet a Covidhoz átvézet. (Na tessék! Már belőlem is előjött a rímfaragó készítés.) A világvárvány idején a társadalmi összefogás – így a locsolás is – erősen korlátozódott, de ahogy a kórokozók, úgy az elzártságot is megjelenítő alkalmi zengzetek is vírusmódra szaporodtak. Tapsifüles nyuszikának alig van most dolga, / a vírusos fertőzés a háttérbe sodorja – rögzítette a fájdalmas alaphelyzetet az egyik. Itt van a kikelet, a halak is ívnak, / Nem locsollak meg az idén, csak mobilon hívlak! – reagált egy másik. Zöld erdőben jártam / Több orosz lányt láttam. / Mind betegnek tetszett. / Küldd postán az ezrest! – óvatkodott egy harmadik. De fennmaradtak ilyenek is: Ifjú cybergyerek vagyok, / interneten locsolkodok. / Megadom a számlaszámom, / utald a pénzt, kis virágom! ; Elfogyott már minden kölnim mára, a boltok meg a Covid miatt zárva, / karantén van, tiltott a jelenlét, / küldök egy sms-t, te meg küldjed a lét!

Ez az anyagias szemlélet egyébként átsüt az alkalmi szavalmányok legtöbbször. Először lássuk, miként figyelmeztet egy élelmes fűzfaköltő idejekorán! Nemsokára locsolkodás. / El ne felejtse, kedvesem, / hogy én a jó csokitójást / nagyon-nagyon kedvelem! Most pedig a megnevezett jelenségre következzenek a kicsiktől nagyokig jó pár kiragadott példa! Én még kicsi vagyok, / Verset nem is tudok, / Majd jönnek a nagyok, / És mondanak azok... / De tojást azért kapok? ; Piros tojás,

Juhász Gyula

Húsvétra

Köszönt e vers, te váltig visszatérő
Föltámadás a földi tájakon,
Mezők smaragdja, nap tüzeben égő,
Te zsendülő és zendülő pagony!
Köszönt e vers, élet, örökkön élő,
Fogadd könnyektől harmatos dalom:
Szívemnek már a gyász is röpke álom,
S az élet: győzelem az elmúláson.

Húsvét, örök legenda, drága zálog,
Hadd ringatózzam a tavasz-zenén,
Öröm: neked ma ablakom kitárom,
Öreg Fausztod rád vár, jer, remény!
Virágot áraszt a vérverte árok,
Fanyar tavasz, hadd énekellek én.
Hisz annyi elmulasztott tavaszom van
Nem csókolt csókban, nem dalolt dalokban!

Egy régi húsvét fényénél borongott
S vigasztalódott sok tűnt nemzedék,
Én dalt jövendő húsvétjára zsongok,
És neki szánok lombot és zenét.
E zene túlzeng majd minden harangot,
S betölt e Húsvét majd minden reményt.
Addig zöld ágban és piros virágban
Hirdesd világ, hogy új föltámadás van!

Rónay György

A Moneda falára

Fognák, s halad. Gáncsolják, mégis áll.
Kelepcét vetnek, s kilép a hurokból.
Tanácsot ülnek a Szanhedrinek,
s kuszt dörrén pár palástos kiskirály.

Mégis szól. Így hát bűnös, sőt relapsus,
s illik rá számos törvénybeli passzus.
De lánggá lobbán s kiszáll kezeik közül,
míg vesztőhelyre cipelik.

Nosza csukatnak ajtót-ablakot.
s a falakra rendeltetik az őrség.
De másnap számárháton bekocog,
s övé lesz a hatalom és dicsőség.

fehér nyuszi, Locsolásért jár egy puszi. ; Tündérország gyöngyharmatja szálljon a fejedre, / Aki téged megöntözött, jusson az eszedbe! / Hol a tojás, piros tojás? Ide a zsebembe! ; Ajtó mögött állok, piros tojást várok, / Ha nem adtok, lányok, / Az ég szakadjon rátok! ; Húsvét másnapját örömmel köszöntöm, / Ha tojást nem adnak, / Mindenkit leöntök. ; Verset mondok, tojást várok, / Ha nem adnak, odébb állok. ; Zöld erdőben jártam, / Unicumot láttam. / Ha nem kapok belőle, / Nem locsolok jövőre. ; Nesze, nesze megöntözlek, viruljon a képed, / Ahány cseppet reád öntök, annyi tojást kérek! ; Zöld erdőben jártam, / két őzikét láttam, / az egyik kacsintott, ide sok forintot! ; Zöld erdőben jártam, / sok szép leányt láttam, / szedték az egrest, / ide azt az ezrest! ; Sárgarépa, fehérretek, / ide a pénzt, oszt mehetek! ; Bal zsebemben kölni, jobb zsebemben bicska, / ha adsz nekem egy ezrest, csak a bal lesz nyitva! ; Szép vagy, szép vagy, mint egy angyal, / ne váljunk el hát haraggal, / kölnit szórok a hajadra: hozzád bort az én torkomra. ; Piros kalap, fehér nyuszi, / Hol a borom, édes cuki, / Meghúszom az üveget, / Meglocsolom kegyedet! Vagy itt van ez az egyszerűségében is célratörő, bőkezűségre sarkalló kétsoros: Nem kell tovább spórolni, / megjött Jenő locsolni!

Néhány bekezdéssel ezelőtt már láthattuk, hogy korántsem mindegy, mivel locsolkodnak a vendégek. A pacsulinál kétségkívül lehetnek rosszabb kezdeményezések. Lássuk csak a következő opusokat! Tele van a hajad kosszal, / megllocsollak Domestosszal! ; Gyere kislány, megllocsollak / Kedvezményes áron, / Vitriollal harmincezer, / Kölnivel csak három!

Külön kell szólnunk a férjektől származó, vagy nevükben íródott apró köszöntőktől, melyekből most szintén bemutatunk négyet. (Jegyezzük meg, hogy utolsóban, a kedves anyós említésekor a szó különös, sajátos nyomatékkal hangzik el.) Illatos fű, moha, páfrány, / Megllocsollak Házisárkány! ; Idegosztályon a helyem, / megllocsollak, kedves nejem! ; Tévénéző urad vagyok, / a meccsetek nézem sorra. / De közvetítés máma nincsen, / megllocsollak drága kincsem. ; Házunk előtt folyik el a kanális, / megllocsollak téged is meg anyád is!

Persze magukra a locsolni járó férfiakra is leselkednek veszélyek – a már említett idegosztályra kerülést is idevéve –, melyekről szintén erőltetett rímelmények tanúskodnak: Immár eljött húsvét napja, / Részeg minden gyermek apja, / Én is köztük való vagyok, / Már csak vizet kortyolgotok. ; Adjonisten, jó napot, kezemben a vödrom. / Hímes tojást, ha kapok, bajuszomat pödrom, / elmarad a locsolás, senki sem lesz ázott, / de ha nincs hímes tojás, magam is elázok! ; Jó reggelt, jó reggelt, / Gyönyörű tavasz van, / De nem ezért vigyorgok, / Hanem, mert be... rúgtam! Ám ezeknél cifrább – orvosra váró – esetek is adódhatnak: Kék erdőben jártam, / zöld ibolyát láttam, / Szemészetre holnap menék, / most előbb még locsolkodnék.

Miután ezekere a szépségekre, csalafintaságokra és egyéb veszélyekre is felhívtuk a figyelmet, végéhez is értünk szemlélődésünknek. Csak remélni tudjuk, hogy jelen cikkünkkel szereztünk néhány örömteli percet. Abban azonban bizonyosak vagyunk, hogy olvasóink nem járhatnak úgy, mint a most, utolsóként idézett idézet névtelen szerzője, aki így kesergett az áprilisi ég alatt: Egy gondolat bánt engemet, / Elfeledtem a versemet.

Ha mégis úgy érezné bármely olvasónk, hogy hajlamos a feledékenységére, ne csak a költniszórót vigye el magával, ha locsolkodni indul. Hóna alatt folyóiratunk jelen számával elkerülheti ezt a kínos helyzetet. A mai időkben különben sem árt, ha mindenhová barátságot (Barátságot) is viszünk magunkkal.

Hegedűs Sándor

Autentikus lét...

Bartl kiállítás és életműkatalógus

Tulipán, kereszt, ék, kör, szív, fejfa, négyzet, bábu, hétlevelű lóhere és más népművészeti jelek – Bartl József (1932-2013) soroksári-szentendrei festőművész az 1970-es évek második felére találta meg azt a motívumkincset, amelyből absztrakt képeinek világát élete végéig építette. Így nem szolgált nagy meglepetéssel és egyben következetes is volt, hogy a Ferenczy Múzeumban 2024 szeptembere és 2025 februárja között rendezett, *Az önazonosság motívumai* című kiállítás az 1976-1981 közötti „színes” periódusára helyezte a hangsúlyt. A tárlat festményei három forrásból származtak: egy része a Ferenczy Múzeum gazdag Bartl-gyűjteményéből, míg egy másik hányada a művész hagyatékát őrző lánya, Dóra által rendelkezésre bocsátott képekből, valamint szép számban magángyűjtők féltve őrzött kincseiből kerültek ki. A korai, természetelvű és figurális művekből jelzésértékűen csak kettő volt látható. Az egyik a soroksári Dunapartot megörökítő tájkép, a másik egy önarckép festőpalettával – az önazonosság motívumai, szűk hazája és a lét festőjeként.

A tárlat Bartl életművének egy lényegi fordulópontjának háttérét is új megvilágításba helyezte, az úgynevezett „fehér korszak” 1981-ben történt kezdetét és eredetét. A kiváló rendezői elgondolás szerint egymás mellett szerepelt a „Keresztek – Tóth Menyhért emlékére” és a „Keresztes” című festmény, előbbi még a színes periódusból, utóbbi a fehér korszakból. Mindkettő ugyanabban az évben készült. Tóth Menyhért (1904-1980) egyedülálló, archaikus-naiv festészetében az 1950-es évektől a fehér szín, pontosabban tónus vált meghatározóvá.

Tóth életének utolsó éveiben pesterzsébeti műtermében is dolgozott. Bartl ugyanebben a városrészben lakott, így együtt szerepeltek a kerületi tárlatokon. Az ismeretség egyre szorosabbá válását és a soroksári művészt ért hatást alátámasztja, hogy Bartl lánya és *Misch Ádám* (Bartl fiatalkori, soroksári festőbarátja) társaságában Tóth Menyhértet alföldi, miskei otthonában is meglátogatta.

A tárlatot szeptember 13-án *Kopin Katalin* művészettörténész, a Ferenzy Múzeum korábbi munkatársa, Bartl művészetének kiváló ismerője, a 2012-13-ban a *MűvészetMalomban* rendezett nagyszabású életmű-kiállítás kurátora nyitotta meg. A múzeum részéről *Borbély-Tardy Anna* igazgató és *Kozák Zsuzsanna* koordinátor mondott köszöntő és köszönő szavakat. *Barakonyi Brúnó* jazzbögös zenéjével fokozta a megnyitó hangulatát. A későbbiekben kísérőprogramokban sem akadt hiány, elsősorban tárlatvezetésekkel csalogatta a múzeum a közönséget. Elsőként *Wehner Tibor* művészettörténész, több Bartl-tanulmány szerzője októberben, majd *Bodonyi Emőke* művészettörténész novemberben és januárban ismertette a művész festészetét. Utóbbi alkalom finiszszázként (kiállítászáró eseményként – *a szerk.*) Bartl és a zene kapcsolatát vette górcső alá. *Nagy Sándor* fiatal trombitaművész dallamokat idézett, többek közt egy soroksári egyveleget az *Inselbaum*-polkával, de Bartók műveit is élvezhette a közönség. Ez a zenei összeállítás több szempontból is igen találó volt. Egyrészt Bartl nagyon szívesen hallgatott zenét műtermében, festés közben is, akár soroksári fúvós- vagy más muzsikát. (Ezt rögzíti *Lux Antal*, soroksári művészbárátja egyik videója is). Másrészt Bartók „csak tiszta forrásból” alapvetésre épülő zenéje párhuzamba állítható Bartl a népművészeti motívumokat a modern festéssel összekötő törekvéseivel.

Deim Réka művészettörténész a kiállítás kurátoraként és a Ferenzy Múzeum által kiadott életműkatalógus szerkesztőjeként is hatalmas feladatra vállalkozott, és nem csak azért, mert a munka jelentős részét Hollandiából készítette elő. A kötet 205 oldalon, két tanulmány és több mint száz frissen fotózott alkotás reprodukciójának segítségével mutatja be a művészt és festészetét. A *Deim* által jegyzett magas szakmai színvonalú, terjedelmes tanulmány nagyon mélyen feltárja Bartl festészetének gyökereit, gyakran túllépi a klasszikus – szűk művészettörténeti narratívák által szabott – korlátokat. Eszmetörté-

neti, filozófiai, strukturalista, szemiotikai szempontokból is vizsgálja az életmű kialakulását és fejlődési ívét. Részletesen kitér a mesterek, tanárok (többek közt *Kántor Andor, Ilosvai Varga István, Bernáth Aurél, Korniss Dezső*) és a nemzedékéből származó, részben vele együtt induló diák- és pályatársak (*Keserü Ilona, Deim Pál, Bak Imre, Nádler István* és mások) közéjére. Bartl festészetére a véglegesen ható szellemi tér Szentendre lett, miután 1972-ben megválasztották a Régi Művésztelep tagjává. A *Vajda Lajos* és *Korniss Dezső* nevével fémjelzett Szentendrei Program az 1930-as években fogant meg: a lokális-regionális archaikus és népi művészetet ötvözte a modernitás, elsősorban a konstruktivista és szurrealista festészeti törekvésekkel. *Vajda* 1941-ben, fiatalon hunyt el, *Korniss* azonban 1984-ig, élete végéig a Régi Művésztelep tagjaként ezen keretek közt valósította meg művészetét. Bartl hozzá (is) csatlakozva, egy karakteres, senki máséval össze nem téveszthető festői nyelvet teremtett meg. A hagyományt és fejlődést, népművészetet és neoavantgárdot, kárpát-medenceit és európai szintetizáló művészetével a Szentendrei Program, a Duna-parti kisváros festészetének egyik tekintélyes vezető személyiségévé vált.

Kertész László a katalógus rövidebb, de nem kevésbé tudományos igényű tanulmányában az életműre kisebb mértékben jellemző, a festészen túlmutató művészeti ágakkal, köztéri alkotásokkal, falikárpitokkal, pannó- és mozaiktervekkel, kisplasztikákkal és üvegmontázsokkal foglalkozik. Ez a terület a Bartl művészetéről szóló eddigi publikációkban csekély hangsúllyal jelent meg, így *Kertész* munkája régi adósságot törleszt. Mindössze egy hiány észlelhető a katalógus forgatása közben: elmaradt a szövegek német nyelvű fordítása.

A Ferenczy Múzeumi Centrum a katalógus nyomdaköltségét saját forrásból nem volt képes állni, ezért a kiadáshoz szükséges összeget adománygyűjtés biztosította. Ebben élen járt Bartl *Dóra* és családja, aki a hagyatékából több szitanyomatot és egy festményt kínált fel árverésre. Néhány szervezet és intézmény is hozzájárult a kiadvány finanszírozásához, mások mellett a *Donauschwäbische Kulturstiftung des Landes Baden-Württemberg* (*Baden-Württemberg Tartomány Dunamenti Svábok Kulturális Alapítványa*) és a *Galéria '13 Soroksár*. Több magánszemély is adakozott, így megmutatkozott, hogy atomizálódó társadalmunkban milyen erő rejlik a közösség, az összefogás erejében.

A tárlat címéhez, Az önazonosság motívumaihoz kapcsolódva Bartl József életéről kijelenthető: azt tehette és tette, amit kedvelt, festett, nem tevékenykedett mellette rajztanárként, reklámgrafikusként stb. A népművészeti tárgyak, motívumok gyűjtése és felhasználása a (festő)művészek körében az 1960-75 körüli időszakban jellemző volt, de Bartl ezt nem divatként, trendként követte. Sok más művésztársa ezzel néhány év után felhagyott, más vizekre evezett, míg Bartl öt évtizeden átívelő pályája végéig ragaszkodott ehhez és azonosult ezzel. Sőt, mi több, népművészeti bútorok, tárgyak között élte le életét, azokat családjával a mindennapjaiban is használta. Élete és művészete két szóban is összefoglalható: *autentikus lét*.

Wolfart János

Jókai Mór cigány alakjai

Magyarországon soha nem akadt senki, aki ennyit írt volna a cigányokról, akinek regényeiben ennyi cigány hős és roma közszereplő kapott volna helyet. Olyan se sok, aki ilyen megértéssel, ennyi rokonszenvvel, s ekkora párosszal közelített volna hozzájuk.

Itt van például az alacsony termetű Lányi cigány az *Egy az Isten*-ben. Egy szál magában mulattatja hegedűszóval, szájböngözéssel és táncsal a szentgyörgyi csárdába betérőket. „Nem azért az egy húszasért, amit egy éjszakai működésért szokott kapni, hanem művészi indulatból. Az az eksztázis nem mondvacsinált, az valódi lelkesülés! Hisz ez művészi unikum, amiért érdemes Amerikából idejönni... Csak gyantázni győztek, mert az igaz, hogy négy cigány helyett muzsikált, de öt cigány helyett ivott.” – olvasható a leírásban. Néhány fejezettel később gúzsba kötve látjuk viszont. Azért kínozzák így, mert nem volt hajlandó zenélni az ellenség vezérének. De hát mért nem? – teszik fel neki a kérdést. Azért, mert nem akarok muzsikálni az én hazám ellen – hangzik a felelet. Szegény cigány! Hogy ő nem muzsikál „az ő hazája” ellen! Pedig mije van neki ebből a hazából? Egy sárputri meg az országút – teszi hozzá az író. Később mégis ez a furcsa zenész keríti kézre korábbi sanyargatóját, Székelyföld lángra gyújtóját. Etették, itatták, az asztalfőre ültették, úgy hallgatták utána a történeteit, szörnyű nagy lett a becsülete az egész közösség előtt.

---

*„Kik vándoroltok az
egész világban, és
vándoroltok nemcsak
hazátlanul, hanem
még mezítláb is, vagy
pedig olyan csizmában,
melynek már más
félregázolta a sarkát.*

*Kik mulattattok
boldogot, boldogtalant,
s cserében viselitek
érte boldognak,
boldogtalannak avult
köntösét...*

Ott van aztán Vidra cigány. Bohócként tartja maga mellett a nagyúr (*Egy magyar nábob*). Mindenféle megalázó „tréfát” kell elszenvednie. Megvan azonban a magához való esze. Amikor egyszer a társaságban megsütnek egy egeret, és heves tiltakozása után fizetséget ígérve megetik vele, eljätssza, hogy fuldoklik az evés közben. A torkához kapott, egyszerre elkékült, elzöldült, szemei kidülledtek, hanyatt vetette magát a székben, nem tudott szólni, csak fuldokolva mutatott feltátott szájára, és elkezdett rángatózni. A társaság megijedt, és jóféle borokkal kezdte itatni, hogy valahogy lenyelje a torkán akadt állatot. Végül még finom özpecsenyét is kap, hogy „lenyomassa” az egeret. Amikor nevetve, s jóízűen falatozni kezd, csak akkor derül ki: fölösleges volt a rémület, alaposan rászedte a társaságot. A sültegetet kabátjába rejtette. Ezért viszont – újabb „tréfaként” – felakasztják, s csak akkor szedik le, amikor már szörnyen fuldokol. Ekkor meg halottnak adja ki magát. Már fel is ravatalozzák, amikor újra talpra szökken. Ismét ő marad az erkölcsi győztes. A történet későbbi folyásából azonban kiderül, a nagyúr valójában szereti Vidrát és a környékbeli cigányokat is. Számos, immár valóban mulatságos helyzetet teremtenek s élnek át közösen.

A *Fekete vér* cigányasszonya, Manga a véletlen által kezére került grófi csecsemőt kicseréli a saját újszülött fiára, hogy legalább az boldog és gazdag életet élhessen. Maga pedig mellé szegődöttetett dajkaként kíséri végig gyermekéveit, tejtestvéreként, igazi szeretetben – cigányként felnevelte – Palit, a grófi csemetét is. Pali egyébként egy nagyszerű teremtetést vett nőül, nevelőapjának lányát, Citerát. Simon, Manga valószínűs cigány fia, főnemesnek tudva magát felfuvalkodott hivatalnokká lett, Pali messzehírű zenész. Simon Bach-huszárként kiszolgálja a szabadságharc utáni önkényuralmat, s megpróbálja elcsábítani Citerát. Pali a külföldi országokat is megjárja, s mindenütt a magyar ügyet szolgálja. Cigányként felnevelkedve többet tesz hazájáért, mint a magát grófi sarjnak tudó Simon bármikor.

A *gazdag szegények* Gugyori Zsiga cigánya két gyermekét Miskát és Ferkét neveli, tanítgatja hegedülésre, s nemrég elhalt felesége után maradt még egy hathónapos rajkója is. A szomszédság azonban összetart, ők is tesznek a többiekért, s azok is értük. A kedves, ugyancsak árva Csicsónkát is eltartja ez erős összefogás. Ott van az a Bunda cigány is, aki a *Hétköznapiak* egyik kulcsszereplője: egyszerre kovács, meg levélhordozó, aztán még muzsikos és jeles nyomravezető.

A *kis báró és a kis baronesz* történetében az illavai fegyház fogolylázadásának szereplői két kovácsoltvas ajtó közé szorulnak. Mindkettő kulcsra zárva. A vaskályhát is hiába használják faltörő kosként. Velük van azonban egy tömzsi kis cigány, akinek olyan erős állkapcsa és fogai vannak, hogy a négykrajcáros is ketté tudja harapni. Ő aztán a kulcs kulcslyukon kijövő végét a fogaival erősen megfogta, többiek meg a derekát és a lábait ragadták meg, s körbefordítva csaknem megnyílt a zár, az orra azonban útban volt. Alig tudja elkerülni, hogy társai le ne vágják.

---

*Kik laktok a
faluvégeken, mint
semmi néphez nem
tartozó nép – kiket tegez
minden ember, de senki
sem tart rokonának
– kik idegenei és
jövevényei vagytok
ivadékról ivadéokra
minden földnek.*

Vagy ott van *A lócsei fehér asszony* hírvivő cigánya, akit éppen azért választanak ki a rossz hír továbbítására, mert tudják, hogy a levél címzettje erős fogadást tett: aki először kimondja „Lócse fel van adva”, azt karóba fogja húzatni. A cigány azonban ügyesen kivágja magát. A levél címzettje ugyanis a sorok olvastán így kiált fel: „Elárulták Lócsét! Feladták a várost!” Mire a mi cigányunk rögtön közli: „No hát csak húzassa magát karóba, szent atyám. Kend mondta ki maga, először ezt a szót!” – azzal gyorsan el is iszkolt. Ugyanitt olvashatjuk azt is, hogy az egyik főszereplő, Miklós ősapja hú feleségét Erdélyből sátoros cigányok segítették rejtegetve hitese ura után szökni.

Itt van a szegény kis Cipra is (*Mire megvénülünk*). A cigánylányt Topándy úr hatéves korában sátorozó cigányoktól vett meg két márváson meg egy süldő malacon, s úgy nevelt fel, mintha a saját lánya volna. Ő maga úgy élte meg, hogy tulajdonképpen cseléd a háznál, akit a nagyságos úr tréfából selyemben, csipkében járat, s nagyságotat a cselédekkel, amiért azok aztán kinevetik. Beleszeret valakibe, aki a köztük levő rangkülönbség ellenére viszonszereti, de egy szörnyű tragédia miatt már csak a halálos ágyon tudja feleségül venni, s csak koporsóban tudja boldogtalan – s őt haláláig gyászoló – férje hazavinni a családi kriptába.

A *Lélekidomár* kis nyomorék cigánya, fél lábára béna és még néma is. Nem süket, csak beszélni nem tud. Állatoknak, madaraknak a hangját tudja utánozni: ez az ő titkos beszéde. Füttyönget a madarak szavával, kutya- és farkasvonítással, rőfögéssel, nyerítéssel, kecske-mekegéssel. E tudományával ad fontos üzeneteket az ecsedi lánban bujdosó betyárnak.

A *Rab Ráby* cigány Mancija, akiről azt állítja az ifjú Ráby Mátyás atyai jó barátja, Leányfalvy János, hogy ezerszer különb annál a lányánál, akit Ráby oltár elé kíván vezetni. Ezért korholja is ekként: „Én kommandáltam neked derék, jó erkölcsű leányt, akinek a cipője pántlikáját sem érdemes amaz felkötni, pedig még szebb is amannál! Mit azok a fekete cigányszemek emennek a gyönyörű ártatlan kék szemeihez? De hát, ha tinektek, gavallérok az ilyen tetszik (én nem tudom, mit szerettek rajta), hát vedd el magadnak. Feleségben az igaz, hogy nem lesz hiányosságod.” Ugyanebben a regényben ismerhetjük meg a Pápis nevű törpe cigányt, aki kellő fizetségért bármikor kiszökik a börtönből és visszaszökik oda, kihasználva apró természetét.

A *mi lengyelünkben* van egy jelenet. A katonák függelemsértést követnek el, s ezért megtizedelik őket, a sorban minden tizediket kivégeznek büntetésből. Tizenöt katonára jut a balszerencse. Vannak közöttük, akik nagyon gyáván viselkednek, de olyan is, aki méltósággal viseli a dicstelen halált. A tizenharmadik kivégzendő egy cigány honvéd volt. Fölöttébb kevély volt a sorsára, „Soha sem hittem volna, hogy prédikációs halott legyem belőlem!” Volt a zsebében egy doromb, azt a fogai közé szorította, s rákezdte pengetni a nótát: „Túrót eszik a cigány.” A vesztőhelyen arra intette a lövészeket, hogy „Vigyázzatok, gyerekek, a dorombot meg ne sértsétek, mert ez kell nekem a paradicsomban”.

Diabolka, az igéző táncú és énekű szilaj cigánylány s egy egész cigánycsapat, amely Puskind kíséri vándorlása során, s akikről aztán a nagy költő a *Cigányok* című elbeszélő költeményét írta – a *Szabadság a hó alatt* oldalain szerepelnek.

A törvény elől menekülő Trenk Frigyes, *A két Trenk* egyik címszereplője és jó barátja üldöztetése közben egy erdőben cigánybandára bukkan. A romák lehettek négyszázan: férfi, asszony, leány, purdék; sátorokban, szekereken tanyáztak. Sátorukba fogadták a két szökevényt, bográcsaikból megvendégelték. Hercegi dolguk volt addig, amíg a cigányokkal együtt járhattak. „Hej, magasztalja is Trenk Frigyes az életírásában a szegény ágrólszakadt, ágra szánt cigányokat.” – írja a regény szerzője.

Hazai tárgyú regényeiben (pl. *A névtelen vár*, *Aranyember*, *Politikai divatok*, *Kiskirályok*, *Kárpáthy Zoltán*) szinte mindig jelen vannak a cigány

muzsikások. Megörökíti az 1848-as bécsi forradalom idején a magyar jurátusokat is, ahogy csárdást táncoltak a rakott tűz mellett, s a cigány húzta nekik, a bécsiek pedig kinyitott ablaknál zongorázták a dallamokat őrütnök. Ugyanitt a Görgey hadinépének zenélő cigánybanda is fontos szerephez jut. *A kőszívű ember fiaiban* is lényegesnek tartja rögzíteni, hogy Buda ostromakor a Királyerdőben, a malomréten a tábornokok körül cigányzene szólt, hogy a huszárokat, a honvédeket szórakoztassa a csataközti szünetekben. Az *Erdély aranykora* egy fejezetében leír egy jóval korábbi esetet is, amikor a kolozsvári cigányok kivonultak megkeresni és összeszedni a töltéseket, amiket a fölkelt vitézlő nemes urak elhárítottak, amikor szertefutottak az ellenség elől. Menteni próbálták, ami még menthető.

Aranymosó cigányok (*Erdély aranykora*), nagyhatású cigány kártyavető jósnő (*Kiskirályok*), a csatában elesett lovagról bőrt fejtő kóborcigányok (*A mi lengyelünk*), s cigánykovácsok, borbélyok, cigánypostások szerepelnek több regényében is.

Minden történelmi eseményt felhasznál, amely szolgálhatott a cigányok és magyarok közti áthidalhatatlan távolság csökkentésére.

Az *Egy az Isten* történetfűzésében megemlíti az erdélyi román-magyar ellentéteket, a kisenyedi és a benedeki mészárlás rémtetteit is. „Benedeken egy kiirtott földesúri család kisasszonyát szabadítja meg egy jószívű cigánylegény azáltal, hogy nőül vette” – írta.

A *Fekete gyémántokban* Berend Iván a maga szerelmi helyzetére keres példákat az ódon könyvekből. Így leli fel egy penészszagú kötetben: „Pelletier gróf egy cigányleányt vett nőül, s elment vele együtt utcai zenésznek.”

Jókai Mór szépírói képzelőereje nem ismert határokat. Még arra is vállalkozott, hogy egy eredetmitoszt szerkesszen a cigányoknak. E műve, *Az utolsó cigányország*, akár a Paradicsom elvesztése címet is viselhetné, melynek kényszerű elhagyásához, a szétszórattatáshoz a civakodás, a széthúzás vezetett.

Érdekes, hogy a leghíresebb cigány tárgyú regényeként számontartott *Cigánybáró* cigány főhősőjéről, Szaffiról a regény végén kiderül, hogy egyáltalán nem cigány. Khuli kán leánya, azaz török, vagy inkább féltörök, hiszen anyukája keresztény nő volt. Cafrinka, a Szaffit felnevelő „nagyanya” és a Botsinkay Jónás által alapított település, Cigányfalu dolgos lakói és vitéz katonái azért valóban romák.

Párist, Cafrinkát, Vidrát, Diabolkát, Bunda és Zsiga cigányt, Ciprát, Citerát és társaikat a nagy mesemondó, az utolérhetetlen termékenységgű *Jókai Mór* álmodta meg, s vetette papírra.

Kétségtelen, hogy hamis, romantikus képet fest a cigányságról, de felróható-e ez valakinek, aki a romantika korában élt és alkotott? Jó szándékát senkinek sincs joga elvitatni. Nem hihető, hogy az ő munkássága, népszerűsége és népszerűsítő tevékenysége nélkül oly mértékben oldódtak volna a cigánysággal kapcsolatos előítéletek, mint ahogy az éppen a XIX. század vége felé megtörtént. Ne feledjük, hogy a kiengedés operettjeként sikert aratott, meglehetősen szirupos *Jókai-Schnitzer-Strauss-féle Cigánybáró*, az osztrák és a magyar nemzetet túl a cigányságot is a figyelem és a rokonszenv középpontjába tolta!

Jókai Mór idén kétszáz éve, 1825. február 18-án született. (Az országgyűlés az ideai esztendő Jókai Mór Emlékévvé nyilvánította.) Hihetetlen, de a nagy író hagyatékában még mindig akadhatnak kiadatlan művek. Egy elbeszélés, vagy ahogy Jókai írta a borítólapjára: igaz mese kézírata is ott lappanghat valahol. Cigányországban játszódik s „*Cigány király és tündér királyné*” – ez a címe. De szép is lett volna, ha az évforduló tiszteletére valamelyik kiadónk ennek megjelentetésével tisztelegtetett volna az írófejedlem emléke előtt!

Hegedűs Sándor

---

*Kik megszoktátok
a pironkodó szót,
a fázást, éhezést, s
éltek megpanaszolt
kegyelemkenyéren
– és ami keserűbb
a pironogató szónál,
hidegnél, éhségnél,
kegyelemkenyérenél:
kik sehol sem
mondhatjátok: „itthon
vagyunk”*

(*Jókai: Az utolsó cigányország*)

Húsvéti ételek

Sörös báránycsülök

Hozzávalók:

4 db báránycsülök, 5 dl barnasör,
5 dl húsleves alaplé (leveskockából is
lehet), 2 nagy fej vöröshagyma,
2-2 szár sárgarépa és szárzeller,
2 ek. olívaolaj, 3-4 gerezd fokhagyma,
2 ek. paradicsompüré, 1 ek. cukor,
3-4 ág friss kakukkfű (vagy 1
teáskanál szárított),
1 ág rozmaring (vagy fél teáskanál
szárított), 2 db babérlevél, só.

Egy serpenyőben olívaolajon körben megpirítjuk a báránycsülök minden oldalát, majd kivesszük és félretesszük a húst. A megmaradt zsiradékon kezdjük párolni a kockákra vágott vöröshagymát, majd a felkockázott répát, zellert, és együtt 7-8 percig pirítjuk. Ekkor hozzáadjuk a paradicsompürét, zúzott fokhagymát, barnacukrot, és még pár percig kevergetve pirítjuk. Beletesszük a fűszereket: kakukkfűvet, rozmaringot, babérlevelet, sózzuk, borsozzuk. Felöntjük barnasörrel és az alaplével, visszarakjuk bele a félretett báránycsülköket, és lefedve 2-2,5 órát rotyogtatjuk mérsékelt hőfokon, vagy az egészet tűzálló tálba átöntjük, és lefedve 160 fokos sütőbe toljuk.

Rozmaringos báránycomb sütőben sütve

Hozzávalók:

1 db báránycomb,
10 gerezd fokhagyma,
2 db kezeletlen citrom,
1-1 ek. szárított oregánó és olívaolaj,
só, bors.
A körethez: 1,5 kg burgonya,
2 fej lilahagyma, 1 egész fokhagyma,
1 evőkanál olívaolaj, só, bors,
1-1 ág kakukkfű és rozmaring,
1-1 dl víz és fehérbor.

A fokhagymagerezdeket megtisztítjuk. A báránycomb külső felületébe kb. kétcéntis lyukakat fúrunk a kés hegyével. Kézzel eloszlatjuk a húson az olívaolajat, sózzuk, borsozzuk, bedörzsöljük oregánóval, reszelt citromhéjjal, a lyukakba fokhagymagerezdeket és rozmaringleveleket tömködünk, majd a hűtőben állni hagyjuk. Közben a burgonyát megmossuk, hámozatlanul félbevágjuk, a lilahagymát megtisztítjuk, negyedekre vágjuk, a fokhagyma tetejét keresztben levágjuk. Mindezeket egy tűzálló tálba tesszük, középre állítjuk az egész fokhagymát. Sózzuk, borsozzuk, mellé teszünk egy-egy rozmaring- és kakukkfűágat, meglocsoljuk olívaolajjal, citromlével, aláöntjük a bort és vizet. A sütőt előmelegítjük 180 fokra, a húst a sütő rácsára tesszük, aláarakjuk a tűzálló tálban a burgonyát, hogy erre csepegjen a hús leve. 130 percig sütjük, közben a burgonyát időnként megkeverjük. A sütőből kivéve a húst még 20 percig pihentetjük, majd szeletelve a burgonyára fektetve tálaljuk.

Húsvéti sonka mézes kéregben, narancsszeletekkel

Hozzávalók:

1,5-2 kg bőrös, csont nélküli sonka, 2
db hagyma, 3-4 szár sárgarépa,
2 babérlevél, 5-7 szem bors.
A mázhoz: 2 evőkanál méz,
1-1 evőkanál mustár és balzsamcet,
a díszítéshez 2-3 kezeletlen narancs.

A sonkát egy éjszakán át vízben áztatjuk. Hideg vízben kezdjük el főzni fedő alatt a zöldségekkel, fűszerekkel. Lassú tűzön rotyogtatva fedő alatt kb. két óráig főzzük, majd a levében hagyjuk kihűlni. Tűzálló tálba tesszük, megkenjük a mázzal, és negyedórára forró sütőbe toljuk. Kihűlés után pár órára még a hűtőbe tesszük. Ekkor vágjuk fel, és a sonkaszeletek közé vékony narancsszeleteket csúsztatunk, fóliával légmentesen letakarjuk, és még pár órára visszatesszük a hűtőbe.

Tojássaláta tavaszi zöldségekkel

Hozzávalók:

2 fej szívaláta, 2 színes kaliforniai
paprika, 20 dkg kockatparadicsom,
1 db kígyóuborka, 1 csokor retke,
2 marék rukkola, 8 tojás, fél csokor
újhagyma. Az öntethez: 3 evőkanál
olívaolaj, 1 ek. mustár, 1 ek. méz,
1 teáskanál balzsamcet, fél citrom
leve, só, bors, egy marék kapor.

A tojásokat keményre főzzük, közben előkészítjük a zöldségeket. A salátát megmossuk, leveleire szedjük, a kockatparadicsomot félbevágjuk, a paprikát felkockázzuk, a retket negyedekbe vágjuk, az újhagymát apróra vágjuk, a kígyóuborkából hámozóval hosszú vékony szalagokat szelünk és feltekerjük őket. Elkészítjük az öntetet: egy kis tálban összekeverjük a mustárt, mézet és a többi hozzávalót. A robotgép kis keverőbotjával egyneműsítjük az egészet. Egy tálon elrendezzük a zöldségeket, a cikkekre vágott keménytojást is, és az egészet meglocsoljuk az öntettel.

Húsvéti pászka kalács

Az élesztőt a langyos cukrozott tejbe morzsoljuk, felfuttatjuk. Azután a lisztet, vajat, tojássárgáját, cukrot, sót és langyos vizet összedolgozzuk. Hozzáadjuk a mazsolát, megolvasztott margarint, reszelt citromhéjat. Letakarva, meleg helyen egy órát kelesztjük. A tészta egynegyedét félretesszük. A többi tésztát kizsírozott, kilisztezett magas tortaformába tesszük (ez a mennyiség több formába kerül), letakarva még fél órát kelesztjük. A maradék tésztából fonott/sodort keresztet és öt rózsát formázunk a tetejére (Krisztus sebeire emlékezve). Felvert tojással megkenjük, előmelegített sütőben közepes hőn kb. egy órát sütjük. A sütőből kiemelve cukros vízzel megkenjük, hogy szép fényes legyen.

Sárgatúró

A tejet feltesszük melegedni a sóval, cukorral, reszelt citromhéjjal és vaníliás cukorral. A tojásokat felütjük egy tálban, és éppen csak annyira verjük fel, hogy a sárgájuk kifakadjon. Óvatosan, lassan beleöntjük a tejbe, amit lassan tovább kevergetve melegítünk. Addig főzzük, amíg a tejsav kicsapódik a tetején. Ekkor egy szűrőbe vékony gézanyagot fektetünk, beleöntjük a tejet, és felakasztva néhány órán át kicsepegtetjük belőle a savót. A túrot még pár órára a hűtőbe tesszük.

Céklás töltött tojás

A tojásokat keményre főzzük, majd hideg vízben lehűtjük. Ezalatt elkészítjük a céklás pácot. A céklát meghámozzuk, apróra kockázzuk. Egy műanyag fedeles ételdobozba tesszük, hozzáadjuk a babérlevelet, szemes borsot, sót, cukrot és borecetet, jól összekeverjük. A főtt tojásokat meghámozzuk, beletesszük a céklás pácba és felöntjük annyi vízzel, hogy a tojásokat éppen ellepje. Kissé összerázogatjuk, és lefedve a hűtőbe tesszük egy éjszakára. Másnap kiemeljük a tojásokat a pácból, lecsepegtetjük, hagyjuk megszáradni. Félbevágjuk a tojásokat, kiemeljük a sárgájukat egy tálba, villával összetörjük és összekeverjük a tejföllel, mustárral, majonézes tormával, ízlés szerint sózzuk. Kiskanállal visszatöltjük a fél tojásokba. Snidlinggel megszórva tálaljuk.

Sonkás-sajtos tojás muffin

A tojásokat felferjük, hozzáadjuk a kockára vagdalt sonkát, hagymát, paprikát, reszelt sajtot. Sózzuk, borsozzuk, és olajjal kikent muffinsütőbe töltjük (csak a háromnegyedéig). 180 fokra előmelegített sütőben 15-20 percig sütjük. Pirítóssal, sós kaláccsal, salátával fogyasztjuk.

Tojáslikőr

A vaníliarudat hosszában felvágjuk, kikaparjuk a belsejét. A narancsot megmossuk, szárazra töröljük és lereszeljük a héját. A tojások sárgáját egy habüstbe (fém edénybe) engedjük, hozzáadjuk a vaníliavelőt, porcukrot, és forró vízfürdőbe állítva a robotgép habverőjével krémesre keverjük. Ekkor hozzáadjuk a narancshéjat, narancslikőrt, rumot, és jeges vízfürdőbe állítva kihűlésig keverjük. A tejszínt habbá verjük, és a kihűlt alkoholos keverékbe forgatjuk. Egy palackba töltve a hűtőben tároljuk fogyasztás előtt pár napig.

Hozzávalók:

2 kg liszt, 20 dkg margarin vagy vaj,
1 dl tej, 10 dkg mazsola,
5 dkg élesztő, 2 teáskanál cukor,
2 db tojássárgája, 1 csomag vaníliás
cukor, reszelt citromhéj.

Hozzávalók:

2 l tej, 20 tojás, 10 evőkanál cukor,
1 csomag vaníliás cukor, 1 csipet só,
reszelt citromhéj.

Hozzávalók:

8 tojás, 1 db cékla, 2 ek. tejföl,
2 ek. fehérborecet, 1 ek. majonézes
torma, 1 teáskanál cukor,
1 tk. mustár, 1 tk. só,
5 szem egész bors, 1 db babérlevél,
metélőhagyma (snidling).

Hozzávalók:

4 tojás, 10 dkg sonka, 2 újhagyma,
1 piros kaliforniai paprika, só, bors,
kevés vaj, reszelt sajt.

Hozzávalók:

25 dkg porcukor, 2 dl fehérrum,
2 dl habtejszín, 15 tojássárgája, 0,5
dl narancslikőr,
1 kezeletlen narancs héja reszelve,
1 db vaníliarúd.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 32. Heft 2.

In der Aprilausgabe erinnern wir uns an mehrere Jubiläen und Feiertage: 2025 ist das Jókai-Gedenkjahr, der große Romanautor wurde vor 200 Jahren geboren. Am 8. April wird der Welt-Roma-Tag gefeiert. Ostern feiern wir in diesem Jahr am 18-20. April.

Jókai schreibt in seinen Romanen viel über das Leben und über die Kultur der Roma, damit beschäftigt sich die Studie von Sándor Hegedűs. Im IV. Bezirk von Budapest hat die Forschung des generationsübergreifenden Lebens der Roma-Musiker und der Roma-Handwerker große Traditionen. Im Beitrag von István Gábor Molnár werden einige Roma-Familien vorgestellt. Aufgrund der Studie des Ethnographen Dr. Sándor Horvát werden die Osterbräuche der Kroaten in Ungarn vorgestellt. In der Rubrik THEATER berichten wir über das 2025-er JELEN/LÉT-Festival der Theater nationaler Minderheiten in Ungarn, das traditionell im Nationaltheater in Budapest stattfindet. Das Theaterfestival erzielte einen großen Erfolg, wobei die nationalen Minderheiten eine oder sogar mehrere Produktionen aufgeführt haben. Die Ausstellung des Malers József Bartl wurde in Szentendre, in der Galeria auf dem Hauptplatz organisiert, wobei auch ein zweisprachiger Katalog zu der Ausstellung präsentiert wurde. János Wolfart berichtet über die erfolgreiche Ausstellung und über den Katalog, der das vollständige Lebenswerk von Bartl vorstellt. Vor den baldigen Festtagen teilen wir Osterrezepte mit. Die nächste Ausgabe von BARÁTSÁG erscheint am 15. Juni.

In our April issue, we commemorate several anniversaries and holidays: 2025 is the Memorial Year of the writer Mór Jókai, the great novelist was born 200 years ago. On the 8th of April, we celebrate the World

Day of Roma Culture, and this year Easter will be held on 18-20. April. Jókai wrote a lot about the life and culture of the Gypsies in his works, and we commemorate these in our magazine with a study by Sándor Hegedűs. The 4th district of Budapest has a long tradition of researching the lives of Gypsy musicians and artisan families spanning several generations. Gábor István Molnár presents a compilation of such families. This time, our readers can learn about the Easter customs of the Croats in Hungary based on a lecture by ethnographer Dr. Sándor Horváth. In our THEATRE section, we report on the 2025 JELEN/LÉT Nationalities Theatre Festival, traditionally held in Budapest, at the National Theatre. All nationalities presented one or more production at the highly successful Festival. The exhibition and presentation of the bilingual catalogue by painter József Bartl took place in Szentendre in the Gallery at the main square. Art historian János Wolfart writes about the highly successful exhibition and the publication, which presents Bartl's entire oeuvre. We close our periodical with Easter recipes and our next issue will be published on June 15.

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 32. No. 2

Lapzártá: 2025. március 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2025. június 15-én jelenik meg.